

Nádej nových Turíc

Kardinál Martini: Karl Rahner často používal obraz žeravej pahreby, ktorá sa skrýva pod popolom. Ja dnes vidím v Cirkvi toľko popola, že to vyzerá, akoby popol totálne udusil všetko živé a Cirkev úplne zneschopnil. Ako možno vyslobodiť žeravé uhličky spod popola, aby sme vzkriesili oheň lásky? **Najskôr musíme hľadať žeravé uhličky** (podč. J. R.). Kde sú nezištné osobnosti ako milosrdný Samaritán? Kde sú osobnosti so silnou vierou rímskeho stotníka? Kde sú horlivci ako Ján Krstiteľ? Kde sú tí, čo sa neboja nových vecí, ako Pavol? Kde sú verné Márie Magdalény? Chcel by som poradiť pápežovi a biskupom, aby pri hľadaní svojich „Dvanástich“ opustili zabehané normy platné na obsadenie rozhodujúcich postov. Aby sa obrátili na ľudí, ktorí sú blízki chudobným. Aby sa obrátili na tých, ktorí sú obklopení mladými ľuďmi, odhodlanými ísť novými cestami. Potrebujeme sa vyrovnáť s tými, ktorí majú **odvahu dať sa viesť Duchom**, nech to stojí, čo to stojí.“

Jozef Porubčan: Pápež Ján XXIII. sa vyjadril, že očakáva v Cirkvi akoby **nové Turíce**. Dozrel čas, aby Duch Svätý bol znovu prijatý v Cirkvi – aby znovu našla svoje nadšenie, svoj entuziazmus, svoj elán. – Keď toto hovoril, Ján XXIII. myslel na to, že prichádza čas, keď Cirkev prehovorí svojím oživujúcim Duchom a nie zabijajúcou literou zákona. Ten istý Duch Svätý, ktorý sa od samého začiatku zjavuje ako Duch Stvoriteľ, Duch Oživovateľ, Duch umenia, krásy, pravdy, múdrosti a lásky – javí sa v Cirkvi ako jej vlastný Svätý Duch. (...)

Cirkev budúcnosti si už nebude robiť také veľké problémy s liturgiou a so zákonmi. Skôr bude v sebe objavovať to nevyjadriteľné, čo ju robí Cirkvou – svojho Svätého Ducha, ktorý v nej bude tvoriť nevídané spoločenstvo lásky.

Ja verím, že Ján XXIII. mal pravdu. Mnohí dnes nariekajú, že sa Cirkev dnes kazí, a hovoria o úpadku. Myslím si, že naopak, prišiel čas, keď nás v nej začína viac zaujímať jej Svätý Duch, než svetovosť a triumfalizmus jej štatistik. A to je dobre.

Pápež František: Aj Ježiš karhá emauzských učeníkov: „Vy nechápaví a ťarbaví srdcom uveriť všetko, čo hovorili proroci!“ Vždy, aj medzi nami, je odpor k Duchu Svätému... Aby som to povedal jasne: Duch Svätý nám je nepohodlný. Pretože nami hýbe, núti nás kráčať, núti Cirkev k napredovaniu. A my sme ako Peter pri premenení: „Ach, aké je krásne byť tak, všetci dohromady!“... Chceme, aby sa Duch Svätý zmiernil... chceme skrotiť Ducha Svätého. A toto nejde. Pretože on je Boh a On je vietor, ktorý prichádza a odchádza, a my nevieme, odkiaľ. Božia moc je to, čo nám dáva útechu a silu k pohybu, k napredovaniu. Ale ísť ďalej, je nepohodlné. Pohodlie je krajšie.

Pavol Strauss: Život bez nádeje je nepredstaviteľný. A nedal by sa proste vydržať. - Žijeme v dobe hrozných ľudských i spoločenských katastrof, predpovedaných i vytušených, predvídaných i vytúžených. Doba, keď boj o kráľovstvo Božie v dušiach bude vrcholiť. Doba, v ktorej ceria na budúcnosť všetky príšerné priepasti vražednosti svoje tlamy. Doba, v ktorej sú ešte možné ostatné návraty, ostatné uvedomenia, ostatné korektúry duševných nemožností. Doba, v ktorej zlý človek všetkých dôb, predvčerajší otrokár a včerajší buržoaz, obliekol nové rúcho a deptá chudobných a skromných, tichých, jemných a citlivých, čistých a oduševnených. Lebo zloduch včerajška je zloduchom zajtrajška.

Lenže diabol je stratég, zloduch je taktik, ale v dobe Ducha Svätého definitívne podľahnú. Lebo doba Otca bola dobou novej vyvolenosti, Doba Syna bola a je dobou novej spásy, ale doba Ducha bude dobou absolútnej lásky.

Pavol Országh Hviezdoslav:

Príď, Duchu svätý,
príď s vzrušením sa božej prírody;
príď v sváre živlov, v búrke národov,
v hôr šume, v jáku mora, v hneve víchru,
vo stone skalísk, v bleskov jagote
a v reči hromovej... Ó, svet ten splanel
tak veľmi, spodlel v plevi ničomnosti,
je nešeredný, zhníly k základu;
na bahno skvasili ho sluzi pekla
a priestupníci božích zákonov,

na bahno, kaluž... Príď a vyvrkni obrat,
príď, prispievaj verným svojou pomocou!

.....
A naše skutky – ó, tie spravuj zvláste! –
tie nech sa nikdy neuchýlia od
pravidiel v sneme božskom stanovených;
nech kľúčia vždy čo spravodlivých sejb,
nech kvetú zdobou duší spanilých,
kým rosa česti na nich chveje sa;
tak donesú raz ovoc, ovoc hojnú
– Ó, požeň jej! – nám v čas jesenný.
(Veni Sancte; úryvok)

Desať rokov od, rok po storočnici

Naši milí, prihovárame sa vám touto listovou formou desať rokov. Desať ro-

kov existuje i náš Spolok priateľov Pavla Straussa. Naším primárnym cieľom bolo iniciovať a napomáhať vydaniu jeho súborného diela, no i hľadať a nachádzať spojenia medzi veľkosťou ducha osobnosti Pavla Straussa ako kresťanského mysliteľa, filozofa, básnika, spisovateľa a jeho ľudským rozmerom a osudom. Veľmi sme si od počiatku priali, aby sa jeho životný príbeh i jeho dielo stali inšpirujúcim a povzbudivým príkladom pre naše životy, aby sa dostal navždy do našich srdiec.

Ako sa nám to darí, môžete posúdiť hlavne vy, naši milí čitatelia, i čitatelia a študujúci jeho diela.

V minulom roku sme si pripomenuli Straussovu storočnicu narodenia. Mohlo by sa zdať, že už sme dosiahli všetky i tie pôvodne neočakávané méty. No opak je pravdou.

Osobnosť a dielo Pavla Straussa, jeho nadčasový, spirituálny a ľudský rozmer nikdy neprestanú inšpirovať, a pokiaľ budeme vládvať, budeme sa jeho odkazu i naďalej venovať.

Opať teraz prichádzame s dvojčís-
lom Listy PS 21-22. Po predchádzajúcej bibliografii našich devätnástich vydaní v Listy PS 20, už tretím číslom v tomto roku 2013. Vzhľadom k obmedzenému rozpočtu sme vytlačili len obmedzené počty, 150 ks u Listy PS 20 a teraz 500 ks u Listy PS 21-22.

Upriamujem aj preto pozornosť na našu webstránku www.pavolstrauss.sk, kde uverejňujeme naše všetky Listy PS. Začali sme aj s jej obsažnejším naplnením v tom, že triedime naše najdôležitejšie články z Listy PS do osobitných priečinkov, a tak bude možná lepšia a rýchlejšia orientácia vo vyhľadávaní informácií a obsahu. Naším snom a nie nereálnym zostáva súborné knižné vydanie komplet doterajších Listy PS, či knižné vydanie reflexií jeho života a diela. No dôležitejšie je, že začínajú vychádzať aj práce súvisiace s jeho dielom.

Popri monografii Márie Bátorovej: Paradoxy Pavla Straussa (z roku 2006)

vychádza teraz dielo člena nášho Spolku Martina Kolečáka: Pavol Strauss – Hľadač pravdy. Blahoželáme a ďakujeme Ti, Martin. Predstavujeme ho v tomto našom čísle príspevkami prof. Antona Tyrola a Mons. Alojza Frankovského.

S poďakovaním, no trochu s oneskorením a súčasne s ospravedlnením spomíname magisterskú prácu našej poľskej spolupracovníčky Malgorzaty Dambek: Światła Konwertytów. O problemie religijnej przemiany w poezji Romana Brandstaettera i Pavla Straussa.

Tejto práci budeme venovať osobitný priestor v budúcich Listy PS 23. Rovnako tam predstavíme významný seminár k životu a dielu Pavla Straussa, ktorý sa uskutočnil teraz v septembri zásluhou prof. Marty Žilkovej a prof. Tibora Žilku na Fakulte stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre.

S bážňou a radostnou pokorou a vďakou som prijímal 1.7. od prekladateľa Enza Passeriniho „ešte teplú“ útlú knižočku Pavol Strauss: Stretta e la porta. Tesná brána práve vyšla taliansky vo vydavateľstve Paoline Editoriale Libri v Milane. O svojej ceste k Straussovi, vydavateľstvu i o preklade píše svoje vyznanie Enzo Passerini. Tentoraz inšpirovaný prekladom i jeho prekladateľom nám píše, už po koľkokrát, Mons. Jozef Tóth.

Nepodarilo sa nám za desať rokov zhromaždiť veľa svedectiev, vyznaní a spomienok známych, priateľov, spolupracovníkov či príbuzných Pavla Straussa. Vlastne ich neustále ubúda a bude i ďalej. O to vzácnejšie cítime svedectvo Vendelína Lacu, i neustále myslou sviežeho a aktívneho Straussovho brata Juraja. Chcem mu aj taktó vysloviť obdiv a poďakovať nielen za príspevky a živé spomienky na brata, ale i za prijímanie množstva telefonátov a návštev zo Slovenska.

Hodné je pripomenúť ešte jednu významnú udalosť. Výstava k storočnici, ktorú pripravilo Mestské múzeum Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši, je teraz inštalovaná v synagóge v Nitre. Počuli sme o veľmi pozitívnej odozve a prekvapení, aký významný človek v Nitre tak dlho pôsobil.

Na záver ešte chcem upriamiť pozornosť na vzájomnú korešpondenciu Pavla

Straussa s Julom Rybákom v roku 1984. Vzácná je nielen svojou mysliteľskou hodnotou, no i vrúcnosťou, vzájomným obdivom a láskou. Je prežiarená ľudským teplom, napriek tomu, že medzi týmito absolventami toho istého mikulášskeho gymnázia bol viac ako dvadsať-ročný vekový odstup.

Práve v tomto roku dovŕšil Julko Rybák v zdraví a sviežosti ducha svoju osemdesiatku.

Je dušou nášho spolku, autorom myšlienky i hlavným tvorcom všetkých našich doterajších Listy PS.

Snáď najvýstižnejšie pomenoval jeho prínos pán Lumír Ries. „...Skláním se v obdivu před tím, co se Vám podařilo za deset let, a před Tvým rozhodujícím podílem na tomto díle...“

Blahoželáme, ďakujeme a prajeme, aby si, Julko, ešte dlho bol zdravý a tvoril spolu s nami i naďalej dielo na pamiatku a počesť Pavla Straussa.

S Vami spolu,

Jozef Šišila

„Sú vzácne duše, ktoré sú nám pridelené. Stretáme sa s nimi spolu po kadejakých okľukách a náhodách. Sú s nami spiate, ako spojené nádoby. Aj keby sme ich chceli odsunúť a oni nás, vždy sú tu. Pri týchto spojeniach panujú nepreskúmané zákony atraktivity a spolupatričnosti. Neviditeľné závislosti a synchronizácia vnútorných oblastí. Od pocitu telesnej i duševnej zodpovednosti až po neviditeľné obetovanie, začlňanie žičlivosťou, až po modlitbu. A tak svet rastie vždy len láskou. Preto toľko vražd a iného zla vyšlo naprázdno.“

+ + +

„No a ako my malí ľudkovia. Dochádza k rôznym a mnohým kontaktom. Ale chýba žhavosť ducha, v ktorej sa tešíme z vzájomných výbojov do sveta tvorivosti. Tu je vari jediný doc. Rybák, ktorý vie rezonovať na moje texty. Sú intenzívne rozhovory, spoločné analýzy na filozofickej úrovni, ale sú to rozhovory vzduch a hmla, ovšem s možnosťou odrazu v diele.“

(Pavol Strauss)

PAVOL STRAUSS - HLADAČ PRAVDY

Na privítanie monografie Martina Kolečáka „Pavol Strauss – hľadač pravdy“

Martin Kolečák
Predslov

Nezabudnuteľné bolo pre mňa stretnutie s manželkou Pavla Straussa Máriou niekoľko rokov po jeho smrti v ich dome v Nitre. Ukázala mi jeho pracovňu, kde bola jeho fotografia. Zvlášť ma upozornila na dobrotu, ktorá žiarila z jeho tváre. Ten tichý úsmev na jeho tvári si pamätala ešte z gymnaziálnych čias v rodnom Liptovskom Sv. Mikuláši, odkiaľ obidvaja pochádzali. Táto návšteva bola pre mňa veľmi cenná, pomohla mi lepšie spoznať Pavla Straussa. Už pár rokov som čítal jeho knihy, ktoré hlboko rezonovali v mojej mysli. Snažil som sa zohnať všetky jeho knihy, ktoré po páde totality už mohli slobodne vychádzať. V roku 2012, po sto rokoch od jeho narodenia, bolo vydané celé jeho súborné dielo v desiatich zväzkoch. V tejto knihe sa však odvolávam spravidla na predchádzajúce vy-

dania, pretože do nich som značil svoje poznámky a s tými som pracoval.

Pri štúdiu Straussových kníh čitateľ môže žasnúť nad rozsahom tém, ku ktorým sa vyjadruje, nad prienikom do ich podstaty, nad nezvyčajne presným a hutným vyjadrovaním. Strauss jednotlivé témy nespracovával v systematických traktátoch, ale sa vo svojom denníku, v esejach a ostatných spisoch k jednotlivým problematikám príležitostne vracal. Jeho jedinečné vyjadrovanie je rečou, ktorá dokáže osloviť dnešný svet, ktorá zobúdzia z letargie nezájmu, ktorá robí bariéry predsudkov a vedie k prijatiu pravdy.

Filozofické myslenie s prísnou logikou sa v Straussovom štýle snúbi s básnickou krásou. Nejde o autora, ktorý by túžil po obdive alebo ktorý by chcel niekoho mentorovať. Preňho bolo písanie službou, ku ktorej bol povolán. On nemohol nepísať. Čitateľ môže cítiť, ako sa srdce autora prihovára jeho srdcu. Jeho dielo si žiada systematické štúdium zo

strany literárnej, filologickej, filozofickej, teologickej atď. Táto kniha je k tomu skromným príspevkom.

Udalosti života ovplyvňujú myslenie človeka a, naopak, myslenie ovplyvňuje jeho život. Začiatok tejto knihy je preto venovaný Straussovej biografii, tým udalostiam a okolnostiam, ktoré podstatne ovplyvnili jeho myslenie a rozhodovanie. Poznanie jeho biografie je základom pre pochopenie jeho filozoficko-teologického uvažovania. Práve preto, že Strauss sa k jednotlivým témam vracal, no nespracovával ich systematicky, každá ďalšia kapitola predstavuje jednu tému. Ide pritom o istú syntézu Straussovho uvažovania o danej téme zasadenú do rámca filozoficko-teologickej reflexie. Tak je možné postrehnúť, že Strauss vo svojom diele odpovedá na mnohé pálčivé filozofické či teologické problémy, ktoré spôsobovali zmätok v myslení. Znalosť diel najvýznamnejších mysliteľov mu umožnila vniknúť do hĺbky problémov a priniesť svetlo tam, kde vládla tma alebo hustá hmla.

Martin Kolečák

Pavol Strauss,
hľadač pravdy

Martin Kolečák

Pavol Strauss, hľadač pravdy

Medzi stým výročím narodenia (30. 8. 1912) a dvadsiatym výročím úmrtia (3. 6. 1994) MUDr. Pavla Straussa – a po zavŕšení vydania jeho monumentálneho zobrazenia diela v desiatich zväzkoch („Zobrané literárne a mysliteľské diela I.-X.“) vychádza dávno očakávané prvé komplexnejšie dielo, ktoré mapuje nielen život tohto veľkého slovenského vertikálneho konvertitu, básnika, mysliteľa, mystika a proroka veľkého prelomu vekov, ale hlavne jeho duchovný vývoj – predobraz to Konverzie, ktorou bude musieť nielen Slovensko, ale svet vôbec v sebazáchovnom záujme prejsť.

„...Strauss nebol snílko, ani primitívny veriaci, Strauss bol nielen charizmatik, prognostik, unikátny hlbinný psychológ, lekár, filozof zo školy večnej múdrosti, literát, hudobník, ale hlavne bol prorokom moderného veku, ktorý práve týmto komplementárnym videním, úsudkom a asistenciou Ducha Božieho rozložil tu sieť na lov, aby zachytával ľudí pred plodiace sa žralokmi v kresťanskej Európe a vo svete! A tak mám stále pocit, že nie som hoden, aby som mu podával skalpel na maligné mravné nádory, ani obracal noty na klavíri, kde sa rodili jeho meditácie, ani nestrácal slová pri týchto horiach tabulíach radiačného Evanjelia. Vyčítam si, že som sa o to vôbec pokúšal.“ (Mons. Jozef Tóth)

Knihu na knižný trh prináša Vydavateľstvo G-ATELIER, s.r.o. a je si ju možné objednať na mailovej adrese: info@g-atelier.sk, prípadne na <http://vydavatelstvo.g-atelier.sk> alebo telefonicky na čísle 053 4821 166.

Anton Tyrol

Martin Kolečák: Pavol Strauss – hľadač pravdy

Profesor morálnej teológie v Spišskej Kapitule ThDr. Martin Kolečák, PhD. predstavuje širokej verejnosti svoje dielo o MUDr. Pavlovi Straussovi, ktorého nazval Hľadačom pravdy. Dielo možno označiť prívlastkom komplexné, pretože autor v ňom predstavil viaceré, domnievame sa, že hlavné témy tvorby P. Straussa. Ide o knihu, ktorá v desiatich kapitolách podáva najskôr biografický a náboženský profil P. Straussa a potom už nasledujú témy pre P. Straussa príznačné. Striedajú sa v nich úvahy o poznaní pravdy a slobody a záverečné kapitoly sa venujú otázkam smrti, večnosti a nádeje.

Autor si pre svoje dielo zvolil originálnu formu, v ktorej dáva maximálny priestor autorovi, od ktorého preberá množstvo citátov vo veľmi citlivo usporiadaných kapitolách. Nepodáva pritom nejaké schematické postupy, neabstrahuje Straussovu metodológiu písania alebo myslenia. Podáva však naratívny spôsobom svoj obsahový komentár k jednotlivým témam a zo Straussovej tvorby vyberá tie najcharakteristickejšie a najhutnejšie citácie. Svojím textom uvádza čitateľa do problematiky, ktorú potom ilustruje Straussovými citátmi. Táto metóda má veľký význam, pretože umožňuje vyniknúť Straussovým brilantným myšlienkam s prenikavou intuíciou do podstaty problému. Takto sú jednotlivé témy spracované prehľadne a iste budú slúžiť ako manuál o Straussovom živote a diele. Práca je rozsiahla. Autorov štýl je uhladený a vyvážený, preto sa dobre číta. Dielo je zároveň ukážkou myslenia aj samotného autora knihy, Martina Kolečáka. Formulácie jednotlivých problémov sú ľahké a jednoznačné a svedčia o podobnej profilácii samotného autora práce: hlbavá introvertnosť, meditácia postavená na morálnych princípoch, rozlišovanie podstaty a priorít, spiritualita vyplývajúca z filozofie, systematickej teológie a mystiky.

Čitateľa veľmi príjemne prekvapí spôsob myslenia Pavla Straussa. Je to originálne myslenie, veľmi odlišné od bežných prejavov jeho súčasníkov. Je to myslenie postavené na osobnej intuícii a prenikavosti až na dno problému. V Straussovom myslení nejde o dynamické vyjadrenie sa k problému v kategóriách nejakých myšlienkových trendov. Autor sa nevyjadruje k problému, ale zostupuje do podstaty problému. Pavol Strauss nie

je v ničom poplatný svojej dobe, ktorá sebaisto vyjadrovala optimistické perspektívy. P. Strauss rozmýšľa originálne: trpezlivo a systematicky sa zaoberá problémom, vypomáha si svojou medicínskou terminológiou, neraz aj peknou metaforou a problém neprepustí z mysle, kým ho celkom nevysloví. Tak možno len obdivovať jeho schopnosť premyslieť problém a vysloviť ho. Dynamické a kreatívne úvahy našich súčasníkov tu ostávajú v tieni ako čosi povrchné a prchavé. Straussove myšlienky však dostávajú nadčasovú platnosť.

Ďalšou obdivuhodnou schopnosťou autora je schopnosť premeditované obsahy aj žiť. P. Strauss nie je dobový či tendenčný mysliteľ. On premýšľa o tom, čo prežíva. A prežíva to, o čom premýšľa. Preto sú jeho idey prejavom jeho vnútra a jeho vzťahu k celej skutočnosti. Myslenie sa Pavlovi Straussovi stalo jeho vášňou. On to však považoval za prirodzený prejav človeka, za známku dôstojnosti človeka a za prvok stability našej planéty: „Myslenie nie je prepych, ale jediná životná dôstojnosť. Ak táto planéta zhyne – tak na nedostatok lásky a myslenia“ (str. 128).

Nesmierne obohacujúce sú pre čitateľa Straussove poznámky o jeho vlastnej konverzii zo židovstva na katolicizmus. Konvertiti zo židovstva sú známi tým, že svoje obrátenie chápu nie ako odmietnutie predchádzajúcej náboženskej príslušnosti, ale ako jej naplnenie. Pavol Strauss to charakterizoval nádherne: „Nič som neopustil. Prišiel som do svojho. Nepredstaviteľné je šťastie konvertitu“ (str. 170).

Ak by vyššie opísaná metóda myslenia P. Straussa mala niekomu pripadať ako stredoveko-statická, nie je tomu tak. Autorovo myslenie má aj črty moderného antropologického myslenia: „Tou istou rýchlosťou, akou sa vzdaluje svet od Boha, vzdaluje sa človek od človeka... Kto nemá Boha, nemá ani človeka“ (str. 178). Dokresľuje to aj iná poznámka na str. 303: „Ak človek stráca Boha, stráca seba samého.“ Podobnú pravdu vyslovil svojho času pápež Ján Pavol II., ktorý hovoril, že Boh zjavuje seba a v Božom zjavení človek objavuje aj pravdu o sebe.

P. Strauss charakterizoval svoju dobu ako „storočie váhavých“: „Žijeme v storočí váhavých, ktorí sú radi, keď ich čas

niekde posotí a podľa stupňa bystrosti či nadania si to bydllo upraví, aby ich vo svedomí čo najmenej omínilo“ (str. 229). Táto charakteristika je ukážkou toho, ako Pavol Strauss intenzívne pozoroval svet. Každý vychovávateľ dnes potvrdí správnosť tohto tvrdenia. Preto by sa naše formálne, ale aj autoformačné snahy mali zamerať na prekonanie tejto váhavosti postmodernej doby. Aj v tejto téme, ako napokon aj v mnohých ďalších, je Pavol Strauss vzácné zajedno s bl. Jánom Pavlom II., ktorý túto problematiku explicitne naznačil vo svojej homílii počas inauguračných bohoslužieb na námestí sv. Petra v Ríme v októbri 1978. Jeho výzva „Nebojte sa!“ vyzývala ľudí nadobudnúť odvahu a otvoriť srdcia Ježišovi Kristovi. Tam má zrejme pôvod všetok strach a váhavosť našich generácií a Pavol Strauss to videl.

Čitateľ bude azda najviac obdivovať Pavla Straussa pre jeho témy o utrpení, o smrti, a o večnosti. Utrpenie a smrť sa ho ako lekára bytostne dotýkali. Bol však pritom vzdialený akémukoľvek rutinnému prístupu k týmto krajným situáciám ľudského života. Bolesť v svojej metafyzickej a morálnej funkcii sa dá precítiť a pochopiť, ale nedá sa do nej preniknúť. Je to jedna zo záhad ľudského bytia. Zoči-voči utrpeniu detí volá: „Kto mi vyloží zmysel a hlboký doraz detského utrpenia?“ (str. 310). Tu vstupuje na scénu sám autor tejto práce Martin Kolečák, keď cituje dona Gnocchiho: „Trpiace dieťa je cennou malou relikviou kresťanského vykúpenia a znamením otvorenosti voči veľkonočnej radosti“ (str. 310).

Utrpením Ježiša Krista na kríži je Pavol Strauss tak dojatý, že dokáže o tom uvažovať len v krátkych akoby heslách, avšak nabitých obsahom. Tie sú dôkazom intenzity jeho prežívania: „Veľký piatok. Najväčší deň dejín sveta. Deň smrti smrti. Večný život medzi nami. Pre tvoje drahé sväté rany, Pane Ježišu Kriste, zmiluj sa nad nami!“ (str. 356). Pavol Strauss chápal smrť ako najdôležitejší moment života človeka, ako syntézu celého života: „Smrť? Kdeže! Len ruky všetkých ciest sa zložia v amen“ (str. 370).

Straussove myšlienky hádam ani nemôžno nazvať ináč ako výpovede jeho života. Všetky zapísané výpovede sú totiž niečím oveľa viac, než duchaplným zápisom duchaplných myšlienok. Pavol Strauss zapísal to, čo sám žil. Azda najpresvedčivejší argument pre toto tvrdenie je okamih, keď prežíval bombardovanie. Vtedy „žiť znamenalo čakať na koniec. Ťažké

chvíle sú onou kráľovskou lúčavkou, ktorá spálila všetko prídátne, a čo zvýšilo, bol rýdži kov nepostrádateľného a neostalo nič – i vtedy, keď už ničoho nebolo – iba láska ku Kristovi a ani nie modlitba, ale džavot srdca obrátený k Nemu. Najplnšími chvíľami života ostanú tie bezdyché minúty z bombardovania, strávené v kaplnke blízko Najsvätejšej sviatosti, keď bolo srdce rozhodnuté: Ak umrieť, tak blízko Teba, Pane! A od tých chvíľ ostalo ešte pevnejšie predsavzatie: Keď žiť, tak blízko Teba, Pane!“ (str. 371).

Čo Pavol Strauss napísal, to aj prežíval. Jeho texty sú vlastne autoportrétom jeho osobnosti. Po ich prečítaní si čitateľ celkom iste uvedomí krásu a záväznosť slova a silu charakteru, ktorý toto slovo vyslovil. A nám zostáva poblahoželať Martinovi Kolečákovi k vzácnemu dielu, ktorým nám priblížil duchovný svet Pavla Straussa.

„Najväčším zázrakom nášho bytia je slovo, vo všetkých reláciách pamäti, interferencie zažitého, prežitého, užitého a možného, čo radarovým systémom nášho vnútra vieme premietnuť do jedinečného prejavu nášho života. V ňom sú zosumované všetky náznaky hodnôt, ako výpuk nášho možného lepšieho ja. Občas sme ako tá slovom naraz oživená vyschnutá ruka, a vždy pred pohľadom farizejských závistlivcov a zloduchov všetkých čias. Slovo si v nás vytvorilo záhradu nápadov, predstáv a výplodov, primeraných podmienkam adaptovaných živín, možnosti zloženia pôdy, zatienenia starnúcimi stromami konvencií, oplodnenia láskavosťou slnka poznania, i čiastkového poznania, podľa ročných období milosti.

I z ústrania slova prichádza prvý aj posledný pozdrav života do našich životov. Nech vyhasne, nevyrovná sa tomu ani zánik slnka. Zatiaľ stojíme oboma nohami na pôde slova. V ňom je duch transponovaný do zemských podmienok.

Čoho sa dotkne, ožije, dostane svojský pohyb dopredu i dozadu. A ten pohyb je myšlienka. A každý život je zvláštna zostava myšlienok. A každý človek je zvláštna kozmická rovnica myšlienok. Preto nik nie je zbytočný.“

(Pavol Strauss)

Alojz Frankovský

Na cestu za konvertitom Pavlom Straussom

Kniha, ktorej obsahom je MUDr. Pavol Strauss, rodák z Liptovského Mikuláša, študent tamojšieho gymnázia a potom medicíny vo Viedni a Prahe, pôvodom židovského náboženstva, od 28. augusta 1942 katolík, je z viacerých dôvodov príťažlivá, zaujímavá a mimoriadne veľkého intelektuálneho obohatenia.

Každé náboženstvo, každý svetonázor má požiadavky aj pre mravný život. Žiadne náboženstvo, žiaden svetonázor nie je iba teoretickou záležitosťou. Ak by sa chcelo náboženstvo alebo svetonázor odohrávať iba na teoretickej úrovni, bez ohľadu na životnú prax, stratilo by príťažlivosť a presvedčajúcu silu. No pravda, ak sa aj nateraz neuskutočňuje, nestráca na svojej platnosti; ona si počká na tých, ktorí ju objavia a uvedú do praxe.

Pravda, ktorá má svojich zástancov, je iba v tej výhode pred pravdou, ktorá nateraz nemá zástancov, že skôr prišla do praxe. To ale neznamená, že tá, ktorá doteraz nemá zástancov, je menej hodnotná. Čaká a dočká sa poznania a uznania. Sv. Augustín to vyjadril takto: „*Neskoro som ťa začal milovať, Krása taká stará a taká nová, neskoro som ťa začal milovať!*“ (Z Vyznání svätého biskupa Augustína, Kniha desiata, 27. kapitola.) Už predtým pravda existovala, keď ju ešte nepoznal, alebo poznal a nemiloval.

Všetci konvertiti majú čosi spoločného. Objavia pravdu, ktorú doteraz nepoznali, alebo podľa poznejšej pravdy doteraz nežili. Z toho dôvodu môžeme hovoriť o morálnej konverzii, ku ktorej by sme mali patriť všetci, lebo tá je celoživotnou záležitosťou. Z toho dôvodu v Katolíckej cirkvi existuje Popolcová streda a popolec, ktorý si dáva vyslúžiť aj Svätý Otec, po čom nasleduje Quadragesima, obdobie pokánia.

V tejto knihe sa pojednáva o takej konverzii, v ktorej sa človek zrieka doterajšieho svetonázoru a prijíma iný, úplne nový alebo aspoň z podstatnej časti. Možno tu hovoriť o intelektuálnej konverzii. A takúto konverziu zaznamenal vo svojom živote aj MUDr. Pavol Strauss.

Čitateľ sa v tejto knihe stretáva s mimoriadne veľkou osobnosťou slovenského národa, ktorý sa navždy spojil s jeho dejinami pred 2. svetovou vojnou, počas nej i po nej až do jeho smrti 3. júna 1994 v Nitre.

Jednou vetou by sa dal charakterizovať jeho život veršom z hymnickej piesne „Kto za pravdu horí“, ktorý znie: „Koho dar nezvedie, hrozba neskloní, tomu moja pieseň slávy zazvoní“.

Osobitne je táto kniha užitočná pre nás tradičných katolíkov, ktorí aj keď

chceme brať vážne svoju vieru, nedokážeme v nej objaviť takú krásu a hodnotu, ako ju objavil konvertita Pavol Strauss. Pravda a krása sú totožné pojmy, ktoré vyjadrujú jednu a tú istú skutočnosť, iba z iného hľadiska. Moju pokrvnú sestru nemôžem nazvať manželkou, ako ju nazýva švagor, a on ju nemôže nazvať pokrvnou sestrou, i keď ide o jednu a tú istú osobu. Božie zjavenie je ukončené smrťou posledného apoštola, ale ani zďaleka nie je úplne vysvetlené a primerane tomu pochopené. Pán Ježiš povedal: „*Keď príde on, Duch pravdy, uvedie vás do plnej pravdy*“ (Jn 16, 13). Kniha, ktorá nám predkladá osobnosť Pavla Straussa, je zároveň prostriedkom; skrze ňu nám Pavol Strauss odhaľuje kresťanskú pravdu, jej dôležitosť a krásu.

Autor tohto diela, ThDr. Martin Kolečák PhD., necháva veľký priester originálnym myšlienkam a vyjadreniam konvertitu Pavla Straussa. Tieto nielen komentuje, ale predkladá osobnú odozvu v jeho chápaní a cítení, čo dáva tejto knihe osobitnú kvalitu.

Cirkev sa často pokladá za takú, ktorá zaostáva za svetom v záležitosti pokroku vôbec a za brzdu vedy. A tu hľa, tak obľúbený a vyhľadávaný medik, konvertovaný na katolíka, píše o Cirkvi a náboženstve také veci, ako keby mal osobitné zjavenie, že robí škrt cez rozpočet všetkým vymelkovaným novodobým námietkam a predpovediam o akejsi novej ére, kde náboženstvo a Cirkev už neobstoja.

Milovať racionalistickú filozofiu, študovať Marxa, Lenina, koketovať s komunizmom, vlastniť ľavičarskeho ducha, s čím všetkým sa stretávame u Pavla Straussa, to nakoniec skončí v Pavlovom: „*Viem, komu som uveril...*“ (2 Tim 1, 12).

Podľa Svätého Otca Františka v ekonomicky rozvinutých krajinách sa zväčšuje počet beznádejných a zúfalých ľudí (podľa Slovenského vysielania Vatikánskeho rozhlasu v súvislosti s návštevou Angely Merkelovej u Svätého Otca Františka asi koncom mája 2013).

Pavol Strauss je svedok a tlmočník viery, ktorý podáva výrečný dôkaz o tom, v čom spočíva zmysel a cieľ sveta a človeka, stav terajšieho vývoja sveta, a o zástoji človeka v ňom.

Konvertoval kvôli sebe, ale dobrode nie jeho konverzie je darom pre všetkých.

Kiežby každý, kto sa s touto knihou stretne alebo sa o nej dozvie, začul vnuknutie, o ktorom hovorí sv. Augustín: „*Tolle, lege; Tolle, lege!* – Vezmi, čítaj; vezmi, čítaj!“ (Confessiones, Kniha VIII., hlava XII.)

„KTO ZA PRAVDU HORÍ...“

„S tým, zmlkol. – A ja strezvel, zrozumel som scela.
Hymn, zdá sa, počujem znieť v sveta priestranstvách:
„Kto horí za pravdu“ –, hoc zotlel v márný prach,
nezhynul, nesmrteľnosťou trvá svojho diela.“

(P. O. Hviezdoslav, Sonety)

Keď Mons. Alojz Frankovský v svojom „vyprevadení“ Kolečákovej monografie „Pavol Strauss, hľadač pravdy“ sústredil svoju pozornosť na onú „mimoriadne veľkú osobnosť slovenského národa“ – pripomenul, že „jednou vetou by sa dal charakterizovať jeho život veršom z hymnickej piesne (Karola Kuzmányho) „Kto za pravdu horí“, ktorý znie: *Koho dar nezvedie, hrozba neskloní, tomu moja pieseň slávou zazvoní.*“

Otec Frankovský vtedy sotva myslel na to, že u Pavla Straussa – v jeho Človeku pre nikoho – sa dá pri spomienke na študentské roky v mikulášskom gymnáziu nájsť takýto text: **„Túžba po pravde** to bolo vnútorné prostredie, byť niečím a urobiť niečo, to boli porvy, čo sa v nás začali zrkadliť. **Pri piesni Kto za pravdu horí nás mykalo po hranicu slz**“ (podč. J. R.).

Je zaujímavé, že po tej istej hymnickej piesni „pomazaného speváka piesne o zahorení za pravdu“ siahol aj P. O. Hviezdoslav v „Príвете k slovenskej mládeži z príležitosti jej zjazdu v Liptovskom Svätom Mikuláši 1. augusta 1914. (Pavol Strauss mal vtedy dva roky.) Postavil pritom do protikladu slávnú kohortu veľkých duchov slovenských minulých generácií – a neradostný obraz súčasnej doby, pri ktorom ozaj nešetřil mračnými farbami. (Ó, ako by sme sa, my dočasní, v tom obraze našli!)

Či my sme mali ideálnych otcov a vodcov kedys' v čele s Mojžišom tým pravým, ruku v ruke s pomazaným spevákom piesne o zahorení za pravdu: vďačne v obeť hotových dať všetko, manie, zdravie, pohodlie, ba i sám život na národný oltár? My smieme sa zvať odchovanci ich, z ich školy žiakmi? Pokračovateľmi v ich šľapajach? Ich rýdzich charakterov vernými odtiskmi? Ich mužných srdc odnožou šľachetnou? Ich hrдых myslí odblesky?...

Keď sa nám tak stavajú vedľa seba P. O. Hviezdoslav a Pavol Strauss ako dva ohnivé stĺpy horliteľov a bojovníkov za PRAVDU, je namieste (najmä v dnešnej dobe) zdôrazniť, že obaja mali rovnako

na mysli Pravdu jedinú – tú „z Boha pošlú“ (Hviezdoslav).

Túto pravdu nám pripomínal P. O. Hviezdoslav aj na prahu nášho ponovembrového (1989) vývoja (porovnaj doslov ku knihe Pavol Strauss – Július Rybák, Premožený čas, s. 153-159):

*Len zrnom tedy nech to padá aj
z rozsievky vašich, verím, čistých snáh,
vy mladí oráči! A ovšem, že
len pravdy zrnom; a keď pravdy len,
to predovšetkým onej vlastnej nám,
ach, pravda, strašne svetom zhyzdenej
i utýranej, pošliapanej v prach:
no zato – v Boha pošlej! Rýdzejšej
nad krištál, zlato, berál, korún skvost,
nad slnce!... A ju hľadať netreba:
je pri nás, je v nás, všadeprítomná:
na zemi, po nejž denne kráčame,*

*vo vzduchu z nehož načierame v hrud',
vo svetle, zvuku, vôbec vo všetkých
podmienkach žitia, v hrobu pokoji;
je tedy s nami v zväzku patrnom,
nezrušiteľnom žiadnym násilím,
nie podvodom, ba ani smrťou len.
Veď, ovšem, pravda sama jedna je,
veliký strom to pravopoznania,
presahujúci zem až vetvami
i vrcholiaci v nebies blankyťe:
jak láska jedna, človečenstva driek
určená zobjať stuhou dúhovou...*

Je len prirodzené, že autor monografie Pavol Strauss, hľadač pravdy nás bude sprevádzať po životnej púti človeka, ktorý v tom najvznešenejšom zmysle slova „horí za pravdu“ – a tak pôjdu v knihe jedna za druhou kapitoly ako: Človek je schopný poznať pravdu; Poznanie pravdy je poznaním Boha; Pravda a sloboda v Bohu; Pravda o kresťanstve a kresťanoch; Hyperracionalizmus a pravda; Ideológia a pravda; Utrpenie a pravda; Smrť a pravda.

Na ukážku si z kapitoly Pravda a sloboda v Bohu v skrátenej podobe uvedieme podtému **Pravda je viac než sloboda:**

„Primárna je túžba po poznaní pravdy. Po poznaní pokračovania stvoriteľského ho primárneho zásahu a jeho creatio continua' v autonómii stvoriteľského diela, v stvorení a cez jeho evolúciu. Ľudský um i ľudské srdce prekračujú sa samé v svojich možnostiach a v gravitácii nepretržitej budúcnostnej túžbe. Celý život, vedome i nevedome, som sa pasoval s týmito problémami. Problém pravdy a jej poznania z hľadiska biologického a filozofického boli ústrednou túžbou môjho vnútra. A k tomu pristupovali spoločenská i politická konštelácia doby a ich dosah do života.“

„Ak nepoužijeme jedinú bránu, ktorá vedie cez všetky čínske múry okolo nás a v nás k novej zemi našej duše a nášho srdca, ak nepoužijeme Lásku ako jedinú bránu do Ríše Pravdy, ktorá vládze vyvážiť mravne nezodpovedný tanec zbesnených rozpútaných atómov – môže sa ľahko stať, že nás jedného dňa pohltia ich temer kozmické priepasti. Vzbura srdc, dielo lásky – je jediný kľúč pre bránu v čínskom múre; a viera, otvorené Credo in unum Deum – je ostatné lano, na ktorom možno visieť nad priepasťou života.“

„Čo je pravda? Zmluvy medzi národmi, ktorým sa neverí už vo chvíli podpísavania? Alebo sú pravdou záväzky ľudskosti, po ktorých každý šľiape? Či sú pravdou politické orientácie, ktoré sa zvrtnú niekedy cez noc o stoosemdesiat stupňov, alebo sú pravdou hospodárske, finančné relácie medzi osobami alebo medzi štátom a osobami, ktoré sú vlastne len uzákoneným podvodom? Či sú pravdou vojny a popravy, koncentračné tábory a deportácie alebo všeobecné gangsterské mravy nášho veku? Či sú pravdou cyanové krematóriá alebo sú lepšou pravdou abortáriá? Či sú pravdou za každého režimu ináč sfalšované dejiny, alebo sú pravdou nafúkané zbytočnosti polohlúpych a zalkoholizovaných kaviarenských pseudoliterátov? Či sú pravdou všetky tieto vymoženosti? A ony sú pravdou tohto sveta! Bo pravdou tohto sveta je lož, aj keď sedí v mocnom kresle a vozí sa na pakarde, a podstatou jeho je klam, aj keď má ľudský a sociálny náter. (...)

Čo ostáva teda hľadajúcej duši než oprieť sa celou svojou podstatou o tú pravdu, ktorá je od počiatku a ostane do konca trvania vekov?“

(Pavol Strauss)

Pravda je viac než sloboda

V hľadani pravdy je v hre celá sloboda osoby. V tom spočíva celé morálne pnutie. Čo je však dôležitejšie, pravda či sloboda? Sloboda nás vedie k pravde alebo pravda k slobode? Aby sme našli odpoveď na tieto otázky, musíme stále myslieť už na spomínaný rozdiel medzi vonkajšou, vnútornou, relatívnou a absolútnou slobodou, ako aj na rozdiel medzi relatívnou a objektívnou pravdou. Na základe tohto rozlíšenia môžeme vnímať Straussovu úvahu: „Problém pravdy a slobody. Súvisia, ale nie sú spojené nádobu. Túžba po pravde je túžba po poznání. A to je ontologický prvok našej vnútornej konštelácie. Prišvinovo dielo je neraz diskretný hymnus rozbehnutý za pravdou. Moje životné motto, ktoré som ako venovanie vpísal do mojich starých kníh, bolo: pravda je viac ako sloboda. Ale stav vnútornej slobody je vari predposledný šteblič pod pravdou. Lenže ide o žitú túžbu po pravde a tá nás už preporodí. Súčet parciálnych právd nemôže byť absolútna pravda. Lebo relatívna pravda je i lož. A tak sa nakoniec musíme zastaviť pri fenoméne Bohočloveka, ktorý povedal: «Ja som cesta, pravda a život» [Jn 14, 6]. A tento celoludský a celosvetový rozbeh za pravdou sa nakoniec musí i takýmto smerom rozrásť.“ Teda smerom ku Kristovi, ktorý o sebe vyhlásil, že je pravda.

Strauss si svoje motto často pripomínal. „Opakujem si svoje staré heslo: Vnútorná pravda je viac ako vonkajšia sloboda.“ Pod vnútornou pravdou chápal pravdu samu v sebe, čiže skutočnú, objektívnu pravdu. Tá zaručuje vnútornú slobodu, aj keď človek žije v podmienkach vonkajšej neslobody. Strauss zdôrazňuje, že pravdy sa treba pridržať aj vtedy, keď to ohrozí našu vonkajšiu slobodu: „Malo by nám ísť vždy o pravdu, nie o našu pravdičku. Lebo pravda je viac ako naša sloboda a naše postavenie. To je krvavé faksimile každej pravej revolučnosti.“ Aj keď si veľmi vážil vonkajšiu slobodu, aj keď po nej túžil, nebol ochotný vzdať sa objektívnej pravdy, lebo by ho to pripravilo o vnútornú slobodu: „Aj sloboda je vytúžená forma života. Bez slobody sa nedá dýchať alebo len veľmi relatívne. A preto som raz oprávnene napísal, že je pravda viac ako sloboda. A preto je priznať sa k ceste za pravdou primerané k prijatiu utrpenia, trýznenia a väznenia. Náš ideál a idol je pravda, od malých vecí až po cestu za absolútnou pravdou. Klukatiny kompromisov nám nemôže prekaziť to usmernenie, a ako vo všetkých pretekoch každý sa inou technikou a taktikou sebaapremáhania pri-

blíži k cieľu. Stojí to zato, pre poslednú hodinu života.“ Iba ak sa sloboda podriadi pravde, vedie človeka k jeho skutočnému dobru. Dobro človeka je byť v pravde a konať v pravde.

Strauss túžil po slobode, ktorú pri-náša pravda: „Veľká vnútorná realita je tradovaný názor, že nám pravda priniesie slobodu. Ani dnešným štýlom myslenia nemožno niečo lepšieho a obštaštnújúcejšieho vymyslieť. Hľadáme pravdu a sloboda sa nám pridá.“ V dejinách ľudstva našiel potvrdenie tohto presvedčenia: „Cesta k pravde bola i cesta k slobode, k slobode poznania a vyznania. Ale i tu bola cesta pravdy lemovaná mĺnlikmi omylov. Ale od Šavla vedie k Pavlovi. I cez stáročné interrupcie. Ale cesta k svetlu je cesta lásky. A tá individuálna, ale i dejinná, vedie dopredu. Pod touto zástavou sa dá lepšie žiť.“

Podmienkou pre to, aby nám pravda priniesla slobodu, je, že si človek slobodne vyberie pravdu. Ak by slobodu človek zneužil a rozhodol sa žiť v klamstve, stratí aj samotnú slobodu. Podľa Wojtyły je preto dôležité chápať slobodu v celej jej šírke a nezjednodušovať ju na neutrálnu, indiferentnú schopnosť voľby. Sloboda podľa krakovského arcibiskupa je slobodou za niečo, a nie slobodou proti niečomu. A pravdou je to, za čo je sloboda. Človek je slobodný iba vtedy, keď žije v pravde. Je teda nutné poznať pravdu, aby človek žil v slobode.

Niektorí na ceste za pravdou stroskotali. Nedošli preto ani k slobode. Objektívnu pravdu nahradili takzvanou svojou pravdou, či „pravdičkou“. Iba tým, ktorí pravdu našli, ona otvorila cestu k slobode. Strauss to vystihol v tejto úvahe: „Pravda je viac ako sloboda. Kde ju dohoniť? Sú naháňači pravdy, to sú všetci mysliaci ľudia, len v rôznom odstupňovaní a tienení, ktorí ju hľadajú v morálke a etike, alebo cez duchovnú sféru, ba i cez politiku. A sú pseudovlastníci, cez svoj filozofický postoj, od Leninovho súčtu relatívnych právd v absolútnu pravdu. I včerajší stúpenci stalinských právd vyznávajú dnes demokratickejší typ pravdy. Pre Wittgensteina sú všetky typy filozofovania nie nesprávne, ale nezmyselné. A tak tu narastajú cez stáročia filozofovania hľadácké pokusy o pravdu ako burina. Tešme sa perspektíve, lebo ani múdrosti z prírodných vied, ani mysliteľské vypätia nie sú koncom tejto cesty. A nie je cesta ani Spinozova, ktorý napísal: «Láska k večnej a nekonečnej veci živí dušu jedinou skutočnou radosťou a je zbavená každého smútku.»“

Život každého človeka je zápasom o pravdu a slobodu. Voči týmto dvom hodnotám nikto nemôže ostať ľahostajný. Každý sa musí rozhodnúť pre pravdu a slobodu alebo pre lož a otroctvo. Strauss na to upozorňuje: „Pred každým z nás svietia dva princípy: pravda a sloboda. Sú to duchovné méty, ktoré vždy a v akomkoľvek prostredí narážajú na petrifikované varianty hodnôt. Každá doba a každá spoločnosť si ich vyformuje a deformuje svojím spôsobom.“ Aby pravda nebola deformovaná, je nevyhnutné uznať ju v plnosti, to značí uznať nielen časť pravdy o tomto svete, ale celú pravdu o svete a o Stvoriteľovi. Ak chce svet slobodu bez uznania tejto pravdy, slobodu nedosiahne. V tom prípade, ako to opisuje Strauss, pravda nie je v súlade so slobodou tohto sveta: „Pravda a sloboda sveta sa často križujú. Ani pravda a viera tohto sveta iba v tento svet sa nezhodujú. Pravá sloboda je i v putách slobodná, je to teda sloboda vnútorná; sloboda ducha je úplne v súlade s absolútnou pravdou. Goethe píše: «Nie to nás robí slobodnými, že nad sebou nič neuznávame, ale práve to, že uznávame niečo, čo je nad nami.»“

Pre život v pravde je nevyhnutné uznať Stvoriteľa, ktorý je nad nami. Druhý vatikánsky koncil v deklarácii *Dignitatis humanae* potvrdzuje, že pravda a sloboda sú vždy spojené. Ak sú ľudia naozaj slobodní v hľadaní pravdy, sú nútení toto hľadanie brať vážne. Prostredníctvom vzťahu slobody k povinnosti a pravde sa človek dostáva k podstate vzťahu medzi stvorením a Stvoriteľom.

Keďže pravda je viac než sloboda, z toho podľa Straussa jednoznačne vyplýva: „Pravdu treba milovať viac než slobodu. Pravda je nadovšetko. Veď sám Kristus je pravdou. Pravda je to, čo je nad nami, pravda je našou vierou.“ Znamená to, že máme uveriť iba pravde. Zároveň to však znamená, že naša viera, čiže katolícka, ktorú Strauss vyznával, je pravdou. Túžba po pravde je tak nevedomou túžbou po katolíckej viere. To má veľké dôsledky pre ľudský život, pretože, ako hovorí Strauss: „Túžba po pravde, po slobode a ľudskej dôstojnosti je imanentná v každom. A môže sa vystupňovať v túžbu po svätosti.“ Žiť sväto vlastne znamená žiť v plnej pravde.

A Pavol Strauss vyznáva: „Pravda je, v konečnom výsledku, Boh a jeho emanácia. Čo sa na tom láme, je len jej relativizácia.“ Iba v Bohu, ktorý je plnosť pravdy, môžeme dosiahnuť plnosť slobody.

(J. R.)

Július Rybák

Chýbajú nám vodcovia...?

Pred nedávnom som dostal zo Spišskej kapituly list (teraz nie je dôležité, od koho), v ktorom sa okrem iného píše: „*Trápim sa, že Slovensko nemá momentálne silných vodcov s víziou. Dúfam, že raz ich dostane. Zrejme musíme ešte padnúť, a až pri zlomení budeme dvíhať duše k Hospodínovi.*“

Zhodou okolností v tom istom čase vyšlo aj dvojčíslo Listov PS (18-19), kde iný autor v článku „Pavol Strauss a doba novej evanjelizácie“ -- v podobnom duchu -- píše: „V súčasnej snahe Cirkvi o aktuálnu obnovu sa odhaľuje ako jedna z najdôležitejších priorít pre realizáciu týchto zámerov **osobnosť apoštola, osobnosť vodcu**, alebo, ak to chceme vyjadriť slovníkom súčasného sveta – osobnosť **lídra** (podč. J. R.). (...)“

Podľa môjho názoru je pramálo osobností aj v radoch spoločnosti, aj v radoch Cirkvi (...), ktorí by významným spôsobom v tlačili pečať súčasnému spoločenskému daniu, súčasnej kultúre a životu ako takému. (...) Je to teda predovšetkým **absencia vodcov**, ktorí by dokázali obhájiť nádej, ktorú v sebe uchováme vďaka Kristovi.“

K týmto dvom podnetom sa mi do tretice – a tiež v tom istom čase – pripojila aj pani Gabriela Smolíková, ktorá za Vydavateľstvo Michala Vaška niesla na svojich pleciach organizačne celú farchu vydania desaťzväzkových Zobraňných mysliteľských a literárnych diel Pavla Straussa. - Na podobnej slávnosti k Straussovej storočnici v Liptovskom Mikuláši - ako teraz tu – ukázala na javišku rukou na vystavených 10 zväzkoch Straussovho diela a povedala približne toto: „Keď bude treba k Straussovmu blahorečeniu príklad **zázraku** - tu je: neuveriteľne krátky čas – 4 roky, za ktoré sa podarilo vydať týchto 10 zväzkov! Zážrak, že to mohlo vyjsť!“

Pripomeňme k tomu, že keď sme si na valnom zhromaždení občianskeho združenia Spolok MUDr. Pavla Straussa 27. 9. 2003 v Lipt. Mikuláši vytyčovali „Aktuálne úlohy pri rozvíjaní odkazu Pavla Straussa“, prvú z nich sme formulovali takto:

„Nadišiel čas, aby sa ako naliehavá úloha vytyčila príprava zobraňného diela Pavla Straussa – **aspoň tak, aby k 100-ému výročiu jeho narodenia vyšiel prvý zväzok** (a vyšlo ich desať! – J. R.).“

Problémy: - ktoré vydavateľstvo sa na to podujme; - nájde sa editor tej úrovne ako profesor Pašteka?; - nadácia na financovanie týchto spisov.“

+ + +

V noci po spomínanej mikulášskej slávnosti mi náhle napadlo: Ale veď ten zázrak sa **musel** stať! - Musel sa stať preto, lebo súri, lebo je zvrchovaný čas! Niet odkladu!

Lebo je päť minút po dvanástej! – ako hovorí Pavol Strauss v jednom zázname: „*Hodiny Božej trpezlivosti ukazujú päť minút po polnoci. Kohúty večných výhladov sa zobúdzajú, aby zobúdzali.*“

To je úžasné! Ak je 5 minút po polnoci – a ktože by sa v dnešnej situácii odvážil tvrdiť, že nie je – potom je zákonité, že tento „kohút večných výhladov“ – Pavol Strauss sa zobúdzal (ako nejaký vodca spiacich sitniarskych rytierov) – a nemôže ináč zobudiť národ ako skrze svoje slovo, svoje poslanstvo, ktoré teda **neodkladne (!)** muselo vyjsť! – V tom je ten zázrak pani Smolíkovovej.

A od týchto troch podnetov nemožno neprísť preskok myšlienky: Veď ten túžený VODCA je tu! A to jeden vodca v dvoch osobách: Pavol Országh Hviezdoslav a Pavol Strauss. Dvaja prorockí duchovia slovenskí. Nie nadarmo Jozef Tóth oboch – Straussa aj Hviezdoslava – v článku Trio Pavlov (Listy PS 11, s. 3-4) spojil do jednej trojice so sv. Pavlom. Trio Pavlov! Svätý Pavol, Pavol Országh Hviezdoslav a Pavol Strauss.

+ + +

Prorockí duchovia – ako hovorí Straussov český príbuzný duch Otokar Březina – „sú vždy darom, ktorého sa dostáva ľudstvu v kritických hodinách dejín“.

Sme svedkami „vysokého napätia“, vrcholiacej krízy súčasnej civilizácie, k čomu „môj“ obľúbený ruský autor Michail Michajlovič Prišvin poznamenáva: „*Ako syn svojho národa viem, že v organizme národa sa vo chvíli vysokého napätia vždy nájde skulinka, cez ktorú sa ako dúhový balón vyduje geniálny um.*“ – Nuž a cez takúto „skulinku“ vyskočilo k nám – vo chvíli vysokého napätia! – týchto 10 zväzkov Straussovho Zobraňného diela.

Neuveriteľne súzvučne s tým znejú Straussove slová: „*Sú zlomové postavy roz-*

rývaných dejín sveta. To sú občasnú hlboké výdychy absolútneho ducha (onen „vydutý dúhový balón“! – J. R.), a to s údivom nadobro prijímame. Ba, obšťastňuje nás to. Že sme sled v slede.“

+ + +

Že taký vodca k nám – k Slovanstvu, a teda aj k nám – príde, nám 30-ročný P. O. Hviezdoslav prorokoval pred viac ako 130 rokmi. – V prorockej skladbe Oblaky sa k jednému z oblakov, ktoré sústavne monitorujú zemský povrch pod sebou, obracia Polárka, táto „hviezda prorokynia!“ – so slovami:

Jeden národ – hovorila hviezda – ktorý zvláste strážim celé veky, veď som jeho hviezdou najstálejšou v neustálom sveta vlnobití: prečo skydal sa tak na caparty, ako obor v kusy rozsekaný? –

.....
Či on uronené už jablko, uronené je zo stromu ľudstva, ktoré krájať ledakomu voľno, ktoré hľadať smela by i červáč?

(Len si spomeňme, čo sa so Slovanstvom dialo za tých posledných 130 rokov!)

Ale tá istá hviezda Polárka, s ktorou sa Hviezdoslav, pravdaže, stotožňuje, vyslovuje hneď aj prorocké presvedčenie:

Tento národ – nie je obor onen rozsekaný, nie je jablko uronené dolu tam zo stromu, z vetvy človečenstva: je len tá zmes, ktorej chýbi tvorca. Ale tvorca príde – iste príde, príde tvorca, a zavesí obraz dokonalý – ta na zeme stenu. Tvorca príde: každá žiar severná jeho bližší postup k dielu značí!...

(Stálo by za úvahu, ako je práve z hľadiska budúcich osudov Slovanstva zákonité, že sa nám tu zliali v jedno pojmy vodca a tvorca.)

Pavol Strauss v zázname zo 17. 12. 1993 (pol roka pred smrťou!) píše: „*Životy väčšiny ľudí sú hazard s časom, v celosvetovom meradle. Ale badáme, že v zlých časoch posielal Stvoriteľ jasné a jasné vodcovské osobnosti. Raz to bol Izaiáš, potom Mojžiš, potom Kristus, potom sv. František, sv. Cyril a Metod, potom sv. Ján z Kríža, sv. Ignác, Martin Luther King, Gándhí, Matka Tereza, Ján Pavol II., Hlinka. A teraz len túžime a čakáme. Všetko sa vyhracuje. A sme tu opustení. Všetko je len v Bohu.*“

Po skoro dvoch desaťročiach od Straussovej smrti si dovoľím polemiku: Nie sme opustení. Ten rad pokračuje, sme „sled v slede“! Sú tu Hviezdoslav a Strauss, „jasné a jasavé vodcovské osobnosti“.

+ + +

K Straussovým slovám „všetko sa vy-
hrocuje“ sa mi žiada dodať, čo som pred
20 rokmi napísal do doslovu k Strauss-
ovej knihe Úsmev nad úsmevom:

„Zásoby Božej milosti sú vyčerpané,“
napíše Pavol Strauss, a z ďalekého Ruska
sa mu svojim tušením ozve hlas poetky
Márie Avvakumovovej, predstaviteľky
„vertikálnej“ poézie, poézie „priameho
lúča“: „...Ako keby bol kozmos do kraj-
nosti podráždený našou svojvôľou na
zemi...“

Aké je východisko z tejto situácie?
Kde hľadať cestu spásy? – „Niet inej cesty.
Boh nakoniec všetky zatarasí a zvýši iba
zvislý smer,“ učí nás Pavol Strauss, a ak
nie dnes, zajtra mu uveríme na slovo.

„Zvýši iba zvislý smer“ – to je otras-
ná pravda o tomto prelomovom období
ľudských dejín. Všetko, čo sa bude ďalej
s nami diať, bude Božím zatarasúvaním
iných ciest, aby zostala jediná cesta spá-
sy: ZVISLÝ SMER.

Nie náhodou Ján Pavol II. v prejave
pri návšteve u nás a Milan Rúfus v pred-
slove k Straussovej knihe Rekviem za ži-
vých zhodne citujú Holanov verš:

*Jenomže sama země praví:
bez ryzí transcendentály
se žádná stavba nedostaví,
nikdy, ach, nikdy nedostaví.*

Tolko doslov k Straussovi spred
dvadsiatich rokov. To sme vtedy ešte len
začínali stavbu nového poriadku, a či
sme sa pritom dôsledne držali Holanov-
skej (a Rúfusovskej a Straussovskej...) transcendentály, si odpovie každý sám.

+ + +

Pavol Strauss sa neraz označoval ako
MÉDIUM, ktoré je schopné zachytávať
a reprodukovat signály, „odozvy nevi-
diteľná“, „tie závaný z mimoživotných
zdrojov“, ktoré keď sa „zachytia čakajú-
cim radarom“, vzplanie duch“.

Strauss všetkými končerkami ner-
vov cítil, že sme „postavení do prieva-
nu nepredstaviteľných realít“ – síce ne-
predstaviteľných (pre nás), ale REALÍT
skutočnejších ako naša skutočnosť –
a keďže „Bez Božej vôle nenastupuje nič“
(Strauss) – všetko, čo sa tu na zemi má

odohrať, sa dávno-dávno v tých svetoch
predohrá, a na Zemi potom doznieva
len echo tejto predohry.

Komu bol daný tento výnimočný,
vznešený dar prieniku do „prievanu
nepredstaviteľných realít“, ten sa sám
ponúkne Hospodinovi do služieb, keď
treba aj do služby prorockej. – Závratný
príklad toho nájdeme v Hviezdoslavo-
vej skladbe Zájď, Slnko, zájď už..., kde
sa básnik na vrchole extázy – aj za Pavla
Straussa – obracia k Hospodinovi s na-
liehavou otázkou:

*Chceš odo mňa
viac? Viac? Tak povýš na činiteľa
ma svojej vôle; na proroka pomaz
ma slova svojho; za mudrca
ustanov svojej pravdy; umenia
mi svojho daj byť šťastným výkonní-
kom!...*

*Jak sa ti líbi, so mnou nakladaj:
a ja som tvoj meč, jazyk, lúč, tieň,
zvuk,
všenástroj v (Tvojej, Bože) pravici
– ač najslabší
Tvoj vyzývateľ...*

To je teda médium: Ten, ktorý je či-
niteľom **jeho** vôle, pomazaným na pro-
roka **jeho** slova, ustanoveným za mudrca
jeho pravdy, ktorý je výkonníkom **jeho**
umenia, je jeho mečom, jazykom...

Ten, čo bol „na proroka slova Bo-
žieho pomazaný“, nám v kritickej chvíli
dejín vkladá do rúk v desiatich zväzkoch
Posolstvo, ktoré mu bolo zverené; tie
„**horiace tabule radiačného evanjelia**“,
ako ich nazval Jozef Tóth – „Horiace ta-
bule radiačného evanjelia“! – Pani Smo-
líková, nespočívaj potom pravý zázrak
neodkladného vyjdenia Straussovho
Zobraného diela v tom, že tieto „hori-
ace tabule radiačného evanjelia“ MUSELI
VYJSTĚ k vyhláseniu Roku viery a k za-
hájeniu procesu novej evanjelizácie?...

Ak hovoríme, že Slovensko **má vod-
cu**, a to vodcu v dvoch osobách: P. O.
Hviezdoslava a Pavla Straussa – je zrej-
mé, že nám nejde o hocijakého vodcu,
ale o duchovného **vodcu-tvorcu**, pova-
hu ktorého pekne vystihol páter Tomáš
Špidlík slovami:

„V nejtěžších dobách (!) se obyčejně
vyskytnou noví Pavlové (!), kteří usměr-
ní růst mystického Krista v dějinách ne-
obyčejným způsobem. Dnešní doba zatí-
žena mrtvými ideologiemi, je, jak se zdá,
očekává. Nepotřebujeme teoretiky, kteří
diskutují, ale **apoštoly**, kteří jsou ochotni
dosvědčit Krista, kterého opravdu vidě-
li.“ (Citované podľa Listy PS 11, s. 4.)

Ak by sa nás chytali pochybnosti, že
nevieme čo s tým, potom si spomeňme
na Ježišove slová „Ľuďom je to nemož-
né...“ (Mt 19, 26) – a na to, že existuje
čosi, čo Strauss nazval „podfuk Ducha
Svätého“...

Nakoniec jedno odbočenie.

Príprava tohto príspevku ma zavie-
dla k 4. číslu časopisu Verbum z r. 1994,
ktoré vyšlo krátko po Straussovej smrti.
Tam som našiel aj môj prejav, ktorý som
predniesol na kare po pohrebných obra-
doch v Nitre. A súvis s týmto dnešným
príhovorom mi v cykle mojich prosieb
o odpustenie, obrátených k Straussovi
(„Odpusť nám..., odpusť nám...“) mráz
prešiel po chrbáte pri týchto dvoch:

Odpusť nám – že sme tak nedosta-
točne a nezodpovedne vnímali a vníma-
me Tvoje signály o kritickom stave tohto
nášho sveta „päť minút po dvanásť“
– a že sme takisto prehliadali aj zreteľné
signály o Tvojom fyzickom stave a všet-
ko odkladali – ako vždy v živote to naj-
dôležitejšie odkladáme – napotom.

Odpusť nám – že keď sa konečne
po dlhých Tebe tak nepravých desaťro-
čiach zmenili časy – s akou nádejou si
ich privítal! – a my sme vykúpaní a vy-
kúpení v posolstve, ktoré si nám trpezli-
vo ukladal celé polstoročie, mali precit-
núť k novému evanjelióvemu životu – že
sme upadli do nerestí, ktoré si Ty ostrým
bičom tak neľútostne šľahal, a nesplnili
sme ani odkaz Jána Pavla II., že návrat
nie je možný, že treba ísť vpred a hlavne
NAHOR!

Od tých čias prešlo pomaly dvadsať
rokov a my stojíme na prahu novej evan-
gelizácie, ktorej ústredným poslaním má
byť „precitnutie k novému evanjelióvé-
mu životu“.

Ukončím Straussovými slovami
na slávu tejto doby, z ktorej my vníma-
me ponajviac len jej privrátenú tienistú
stránku, ale prorocký duch ako Pavol
Strauss vidí aj jej zákonité vyústenie:

„Je veľká vec, keď sa zmení pohľad,
keď sa hodnoty preskupujú, keď sa sily
opierajú iným smerom, keď sa istoty
stavajú do nových siločiar. Keď sa idea
človeka dostáva do roviny zbožstvenia.
Duch boží dúcha zo všetkých strán.“

(V skrátenej podobe prednesené na Sláv-
nostnej akadémii k 100-ému výročiu na-
rodného Pavla Straussa na Spišskej Kapi-
tuli 9. decembra 2012.)

Pavol Strauss – mystik veľkého prielomu vekov

Oneskorené príhovory – ale zato v pravom čase

Pavol Strauss: *Oheň prišiel k nám. Oheň Ducha Svätého horel medzi nami. Len oheň zapáľuje. Z tlenia sa vlhké a polozhnité drevo tohto sveta nemôže chytiť.*

Všetci musíme vojsť do niečoho iného. Vo všetkých nás musí niečo zomrieť, aby sa niečo mohlo narodiť. – Potrebný je nový, tvrdý, smelý, verný a teplý, milujúci človek s pevnou vnútornou štruktúrou, ktorý by musel nahradiť dnešného rôsolovitého, uhladeného, salónneho, laboratórneho, športového, obchodného, vedeckého, politického alebo umeleckého šedivého mäkkýšovitého tvora. A tým človekom môže byť iba nový typ kresťana, zafarbený tradíciou hrdinstva katakomb a láskou z čias martýrov, zafarbený chlapeckým postojom vyznávačov a žeravosťou prorokov a vizionárov, zafarbený silou askézy a neúprosnosťou modlitby a nezafarbený lacnými a úzkoprými predsudkami provinciálnych tradicionalizmov, nezafarbený večným a malicherným zazlievaním, nezafarbený krátkym rozhľadom horizontu rodnej dolinky, ale človek, ktorý je všade doma, až kam dosahujú Kristove ramená rozprestreté svetom.

Úvodom. Keď mi 24. júla t. r. padol do rúk z police v knižnici fascikel, ktorý obsahoval jedine 12 rukopisných stránok zo Straussovho karisboku stredného formátu, netušil som, aká nová kapitola mojej „straussovskej anabázy“ sa mi tu otvára...

Bolo to už niekedy uverejnené, nebolo? Po prečítaní som bol rozhodnutý v Listoch PS tento text uverejniť – napriek tomu, že mi meno adresáta tohto príhovoru, otca Vendelína Lacu, bolo celkom neznáme. Pre istotu som zavolať synovi Pavla Straussa Jozefovi – a od neho som sa dozvedel, že otec Laca, dávny priateľ a obetavý pomocník ich rodiny v najťažších chvíľach, žije, je s ním v častom spojení, a dal mi jeho telef. číslo.

Konečne som sa dozvedel, čo mi dávno nedalo pokoja: kto bol ten kňaz, ktorý v posledný deň Straussovho života slúžil u nich doma svätú omšu... Práve on.

Po telefóne sme sa s otcom Lacom dohodli, že mu pošlem kópiu rukopisu aj prepis onoho „Oneskoreného príhovoru“ + Listy PS 18-19 (vysvitlo, že o vychádzaní našich Listov PS nevie), aj moje V dotyku s Pavlom Straussom I. – a on mi sľúbil napísať svoje spomienky a priložiť k nim aj iné materiály.

Stalo sa. Po obdržaní tých materiálov som si okamžite uvedomil, aké závažné svedectvo k blahorečeniu Pavla Straussa držím v rukách... A tak môžeme našim čitateľom ponúknuť aj Straussov „Oneskorený príhovor“, aj Spomienky otca Vendelína Lacu, aj báseň, ktorú k spomienkam pribalil. K ostatným materiálom sa vrátíme neskoršie.

(J. R.)

Pavol Strauss

Oneskorený príhovor (alebo o kňazstve a kňazovi)

Tieto slová by som označil ako oneskorený príhovor. Nie v časovom zmysle, ale v zmysle určenia a životnej náplne. Nič sa nestratí, všetko tu ostáva. A my sa stále rodíme, pretože sa i Boh narodil. A tá vnútrocirkevná creatio continua je v božom zmysle a úmysle v stálej duchovnej reprodukcii cez zrod nových kňazov, ktorých rukami a duchovnými rukami táto reprodukcia živého Krista oživuje cez telo Kristovo Cirkev, živé spoločenské telo Kristovo. A tu pasuje parafráza spevu slovenského „žije, žije duch Kristov, bude žiť naveky“. A v tomto duchu vítame medzi sebou brata Vendelína, nášho Vendu v tejto jeho novej životnej metafráze a cez neho nášho osudového obohatenia.

Stojíme všetci na prielome vekov, na prielome storočia i tisícročia, plní očakávania, ale v úzadí našich duší i plní, nepri-znaného, apokalyptického očakávania.

Obavy nie sú menou len konca storočia, ale i možného konca vekov. A tejto apokalyptickej predvídavosti sa hrnieme pred oltár v ostatnej nádeji sveta, ktorá sa do nás prevetlila.

Všetko sa mení, i nás to ženie meniť sa, aby sme sa stali tým, čím by sme mali byť. Nie len koncoví obyvatelia zeme, ale i nádejní praobyvatelia začiatkov večnosti. A v tejto heroickej perspektíve na anjelskú vlasť sa chceme postupne vsunúť do prípravnej koncepcie svojich vnútorných svetov. Quasimodogeniti!

O čo išlo sv. Pavlovi o to ide i v dnešnom svete, o novom postavení ľudstva k Bohu, ktoré vytvoril Kristus. My sme len nevlastné deti zeme.

Náš priateľ, otec Laca, sa vyznačuje výrazným príklonom a láskou k prírode, k všetkému čo rastie a žije, ale i k tomu čo už bolo narastené alebo vytvorené. Jeho vonkajší i vnútorný zrak je obrátený na naše hory, predovšetkým na naše veľhory, Tatry. Ale i na všetko duchovné zo sveta myšlienok, na duchovné veľhory tvorby teologickej i filozofickej, i literárnej. Jeho bystrému oku a pozornosti neunikne nič cenného a krásneho.

Niet horolezeckej gurmandízy, ktorú by nepoznal a nenaučil poznávať svojich vzácných priateľov a priateľiek. No i jeho duchovný svet sa uberal a nech sa uberá vášnivou rušnosťou, ako u sv. Pavla a nech pomôže svojou nástojčivosťou vniesť

lávú svojho rozžeraveného vnútra do lie-ne kresťanskej nábožnosti svojou múdrou duchovnosťou do vyššej fázy reálneho vnútorného i vonkajšieho života.

Úlohou v tomto svete je jeho obnova, jeho preporodenie cez Krista, jeho duchom, cez kríž. To je úloha kňaza i každého veriaceho inteligenta.

Kristus bol vo svojej dobe ťažko znesiteľný revolucionár. Jeho učenie hlboko zasiahlo do všetkých štruktúr spoločnosti a v podstate to nikdy neprestalo robiť, i keď niekedy par negationem. Igino Giorani vydal knihu o fokolároch „La rivoluzione cristiana“, „Kresťanská revolúcia“. Ide vždy o to, že všetko má byť iné, ako je.

Všetko je nedohotovená armáda nevyužitých a nepoužitých hodín a čaká v zálohe času. Pôvodný elán zdriemol. Zäčiatočný plameň už len dymí.

Zákon odklatica pravdy stojí za všetkým, ale je i vo všetkom. Do čoho sa zahalí krása, i duchovná krása, sa nedá zalomážiť úskokmi.

Stojí pred nami obraz sveta. Desiatročia pred dneškom stál človek pod zhubným tlakom ateizmu vo všetkých etázach života. Prakticky sme boli stále konfrontovaní banalizujúcim materializmom. Už malé deti ním boli nadžgávané psychologicky dost rafinovaným spôsobom. A chtiac-nechtiac každý ním prišiel do styku. Hlavná tendencia bola človeka tak zamestnať a naháňať, aby bol tak uťahovaný, aby nemal čas premýšľať, všetko si rozanalyzovať a nájsť žité protargumenty proti ustavičným školeniam a útokom na jeho citový a náboženský vnútorný svet. Slúžili tomu organizácia života, nedostatok literatúry a systematické útoky na jeho mravné a duchové cítenie cez ustavičné školenia v kurzoch a t.zv. večerných univerzitách v stálych otrepaných základných tézach mohli najmä primitívnym ľuďom ukázať vedeckosť marxizmu ako jednoznačnú a jedinou vedeckú pravdu, ktorá sa dala aplikovať na reálnu dialektiku prírody u Engelsa, ale i na jej aplikovateľnosť i spoločenského diania. A keďže sa to dialo reglementárnymi metódami, vyhrážkami o existenčnom ohrození a sťažení študijného ohrozenia vývoja detí nastala éra vždy tvrdšieho totalitarizmu v oblasti spoločenskej, hospodárskej a kultúrnej. Stranickosť ako najvyššia hodnota, prehodnotila všetky kritériá života, nepripúšťajúc žiadne odbočenia do sféry

osobnej a ideovej. A každý čo sme tie časy prežili boli sme tým všetkým poznačení, jeden viac, jeden menej. Takže nás tá doba vrátila do predkresťanského sveta. A predsa sme to prežili, najmä v zintenzívnenej osobnej viere, v prehĺbení meditatívneho života a v modlitbe. Množila sa púťová i liturgická duchovnosť mladých, rastúci svet samizdatovej spisby v celej republike a nezlomné osobnosti kňazov. Naša zem bola duchovne incolata et deserta. A pri tom rástli v dušiach plody milosti božej, schyšané pre ďalšie dni. Pre túto dobu boli schyšaní mnohí, čo mali latentné povolanie. A chvála Bohu, že sú v tejto duchovne vyprahnutej zemi reálne prítomní.

Na tejto zemi je nespočítateľné množstvo mysliteľov, kvalitných duchov, ktorí mali vyschnúť v prešlej atmosfére stigmatizovanej..... (nečitateľné slovo – J. R.) prízemnou jedine prípustnou orientáciou. Je skoro smiechuhodné, že to u nás vyzeralo tak, akoby mozgy mimo nášho duchovného teritória boli neschopné vytvoriť ideový systém. A boli to veľkí naši súčasníci, ktorých sme ignorovali ako Solovjev, Berdajev, Loskí, Husserl, Scheler, Klages, Maritain, Teilhard de Chardin, Mounier a množstvo iných mysliteľov. Ale to všetko bolo ako za dverami nášho duchovného sveta. Každému dedinskému filozofickému školiteľovi to bolo jasné, že hlása jedinú vedeckú svetonázorovú orientáciu.

Teda to bol stav nášho sveta ako v ére predkresťanskej, akú našiel i sv. Pavol. Trizvo pozeral na ten svet helénskej kultúry a radil v liste Solúnčanom: „Všetko skúmajte a čo je dobré, to podržte.“ Lebo nič na svete nie je tak zlé, aby v ňom nebola iskra dobra. Pre nás veriacich sme posledné desaťročia žili ako v gete, v izolácii umlčanej Cirkvi. Až teraz nastal zlom. Hrádze cirkevnej anonymity sa pretrhli a túžby bojovníkov za ľudské práva začali vo všetkých oblastiach svetských i cirkevných začať vytráčať svoje rožky. Začala éra našej rekristianizácie. A tá potrebuje svojich žhavých a vzdelaných apoštolov, Pavlovského typu. Nesmieme vo svojich vývodoch ostať na úrovni diecéznych plátok. Ide o to pomôcť vyplniť defekty veriacich o realite teologických problémov, susediacich s filozofiou a s pokrokmí poznania prírodných vied. Treba poznať i historické pozadie vývoja a podmienok vývoja častí sv. omše vo forme zmodernizovaného Parscha (?). Cyklické a meditatívne analýzy rôznych litánií. Pomoc a návod k problémom rozjímaní a meditácií, návody pre duševnú a telesnú relaxáciu na (nečit. slovo – J. R.) autogénneho trainigu. Korektúry posto-

jov k problémom iogy, astrologie a rôznym ezoterickým hnutiam našej doby, ale hlavne k zduchoveniu celého života i s problémami etickými a estetickými, s problémami vedy a umenia, rodiny, sexu a chorobnosti a spoločenským danostiam a všetko s výhľadom na utrpenie a smrť a všetko s usmernením na Krista.

Treba nás ľudí navádzať na život meditatívny a kontemplatívny, lebo z tej oblasti sa vyšľahuje i do praktického života a my to nesmieme považovať za cukrík vnútorného života, ale za posilu našej životnej aktivity v pomoci a v láske.

Nám zas treba ustavične prosiť: Pošli, Pane, veľa dobrých pracovníkov do Tvojej žatvy.

Sú ľudia, ktorých životným určením je bolesť. A je medzi nimi typ určený na to, aby ich paralyzoval. A z tohoto typu sú určení za kňazov zrelé, životom ošľahané osobnosti, aby pomohli ľuďom podľa listu sv. Pavla Galaťanom, aby došli do „slobody, ku ktorej nás oslobodil Kristus“ (Gal 5, 1).

Ostatný zmysel každej kresťanskej existencie a tobôž kňazskej, je apoštolát. Vyliečený túži po vyliečení aj ostatných.

Národ je duchovne vyhladovaný. Sme duchovne nedochôdčatá. Národ málo číta. Je orientovaný na oči a na uši. Tá televízna orientácia ohluší vnútorný hlas. Sú moderné domy luxusne vyba-

vené od farebných televízorov až po prístroj na umývanie riadu, ale darmo by si hľadal knižnicu až na niekoľko exkluzívne vybavených knižných obalov bez vzťahu na obsah. A hneď vieš, do akého prostredia si sa dostal, kde si civilizačné hodnoty splietli s kultúrnym prostredím národa.

Každý apoštolát je aj forma výchovy. Treba ľuďom akceptabilnou formou dokázať, že zmysel života nie je zábava. Že každý člen národa je povinný sa vzdelávať, i roľník, i robotník, i obchodník a úradník, nielen študent, lekár a kňaz. Treba v kázňach systematicky vysvetliť jednotlivé časti sv. omše, ako v historickom pohľade vznikali a postupne sa vradili jednotlivé časti a ako vznikla sv. omša vo veľké a obdivuhodné i psychologické a umelecké veľdielo.

Keď si tak premietneme našu dobu do doby apoštolátu sv. Pavla stávajú sa nám mnohé jeho postoje, skúsenosti a reakcie obdivuhodné a pri tom vzorové, lebo veď kňazská služba je primárne apoštolátom a kristocentrickým.

Stred jeho nauky vyslovil v Liste Galaťanom: „S Kristom som pribitý na kríž: nežijem už svoj život, môj život sa volá Kristus“ (2, 20). A to je centrum kresťanstva, kde nie je podstatné nová nauka ale nový život.

Trifioke kendo!
Spojíme náše na problém vekov, na
mielome strocia a kastrocia, plni ošľahavania,
že sa ošľeha nebo, ale o újet našej duši i plni
nepejživanejš, apokalyptické ošľahavania.
Obavy nie sú rovnou konca strocia, ale i
možnej konca vekov. A v tejto apokalyptikej
pravoideotii sa prútime pred ošľahav ošľahavej
našej sveta, ktoré sa do nás prevetelila.
Všetko sa mení, i nás sa ženie meniť sa, aby
duša stala tým, čím by sme mohli byť. Ale len
koncom ošľahavania ženie ale i pravoideotia ženie
vedieť.
V tomto vedení ti To ikame poznať k dnoetku
Trifiofiteone. Skús to a nami i sadalej vyžij.
Nike 21.10.93
lebo a tuoria

Vendelín Laca

Svedectvo o MUDr. Pavlovi Straussovi

...Môj prvý „dotyk“ s pánom primárom MUDr. Pavlom Straussom vznikol u mňa v roku 1950 po zakúpení a prečítaní jeho knihy *Mozaika nádeje...* Heuréka! Po jej prečítaní ma jej obsah pozitívne fascinoval. Ajhľa! „Nové nebo“ – a teda automaticky „nová zem“! Vyrastala vo mne túžba stretnúť sa s týmto novodobým prorokom a mystikom... Rôzne prekážky mi komunikáciu sťažovali (rôzne choroby, 27-mesačný pracovný tábor, väzenie, hľadanie zamestnania atď.) Aj napriek prekážkam moja túžba z roka na rok silnela.

V roku 1951 nebol som pripustený k maturite pre svoje náboženské a politické zmýšľanie. Boli sme traja: Ján Turanovič, Štefan Ďurčanský a ja. Po ťažnosti jedného otca z prvých dvoch boli sme síce k maturite pripustení, ale až po skončení maturít všetkých našich spolužiakov. No boli nám zakázané všetky štúdiá na všetkých vysokých školách v ČSR. A tak som sa rozlúčil študovať bohoslovie. A propos: záujemcovia o toto štúdium boli smutní, lebo aj vatikánsky rozhlas nedoporučoval ísť študovať teológiu na Teologickú fakultu UK, ktorá bola akosi „poštátnená“. Komunistickým režimom bol stanovený numerus clausus – prijímanie len štátom ustanoveného počtu záujemcov. Aj títo záujemcovia boli prísne prekádovaní a až potom prijatí. Mnohí utiekli do zahraničia. Mnohí boli zastrelení pri úteku. A mnohí boli pri úteku prichytení a odsúdení na dlhoročné tresty odňatia slobody. O týchto skutočnostiach sú tisíce strán kníh, či rôznych článkov v časopisoch, zborníkoch atď.

Medzičasom som študoval teológiu tajne. Po štúdiu som bol ordinovaný ako príslušník ES (cirkev mlčiaca, či „podzemná“ cirkev, hoci sme slúžili sviatosti tu na tejto zemi našim blízkym.) „Mojím“ dlhoročným spovedníkom bol Dr. Jozef Vráblec, profesor teológie, neskôr šie dekan teol. fakulty a zároveň bol generálnym vikárom nitrianskeho biskupstva. Požiadal ma, či by som aspoň v prvý piatok mesiaca slúžil sviatosti manželom Straussovcom. Veľmi som sa zaradoval. Po dlhoročných túžbach budem komunikovať s veľkou osobnosťou Slovenska. Moja túžba od mojej mladosti sa teda splnila. Budem sa s pánom primárom stretávať.

Po nejakom čase mi pán primár spolu s manželkou navrhol tykanie. Bol som od nich o 19 rokov mladší. Samozrejme, že som rozhodne toto odmietol – a to z úcty k veľikánovi slovenskej kultúry a náboženstva. Po mnohých urgenciách som však prívil. A nakoniec to bolo pre mňa veľké vyznamenanie a česť.

Sviatočná služba pokračovala v atmosfére veľkého priateľstva. Pavol ma so svojou manželkou navštívil viackrát v mojom rodinnom dome v Šuranoch, v ktorom som žil so sestrou Magdalénou. Spolu sme navštívili aj mojich priateľov, pobyt u ktorých sa im veľmi páčil. Taktiež ma navštívili aj v chráme v Úľanoch nad Žitavou, kde som po odchode do dôchodku robil organistu. Aj návštevou na bohoslužbe v tomto chráme boli potešení.

Každý rok na prvého mája som s priateľmi absolvoval hrebeňovku Zobor – Žibrica. Na južnom svahu Žibrice je veľká lokalita Hlaváčika jarného. (Pozvánku na návštevu tohto kvietka jari pripájam.) Bývalo nás asi 20, i 50, ba až 100. Po návrate z túry sme sa niekoľkí zastavili u Straussovcov. Potešili sa. A obľúbili si týchto turistov, najmä RNDr. Helenku Jasenskú. Dokonca som zabezpečil u nich doma koncert operných árií a iných piesní, ktoré spieval môj priateľ Jozef Kundlák, lyrický tenor, člen opery ND.

Asi v roku 1983 som Pavla poprosil o súhlas vydať ako samizdat meditácie jeho krížovej cesty. Súhlasil. Meditácie opísala Ing. Mária Pažitná, vysokoškolská pedagogička. Samozrejme, že gratis. Ilustrácie vytvorila výtvarníčka Mgr. Mária Malíková. Tiež zadarmo. Vážbu tejto maličkaj knižky urobil Anton Semeš, ktorý patril za komunizmu k najväčším z kresťanských aktivistov na Slovensku. Bolo vytlačených 300 kusov. 30 kusov som ponechal Pavlovi. Ostatných 270 kusov som rozdal záujemcom v priebehu jedného mesiaca. (Strausovu Krížovú cestu – v tejto samizdatovej podobe – sa pokúsime uverejniť ako prílohu budúcich Listov PS. – J. R.) Spomínaná vysokoškolská pedagogička opísala ešte niekoľko meditácií, vianočných aj iných.

Po roku 1989, po Nežnej revolúcii, musím spomenúť koncerty *Credo*

in unum Deum, meditácie Pavla Straussa, ktoré sa uskutočňovali vo viacerých chrámoch. Lektor prečítal myšlienku, Straussovu meditáciu z Verím Boha, a na to zbor alebo sólista zaspieval priliehavú pieseň či sólo adekvátne k myšlienke Pavla Straussa. Obsah piesní som moderoval, respektíve stručne poslucháčov s ním zoznámil. Boli totiž spievané v latinčine. Duchovní toho-ktorého chrámu si koncert pochvaľovali.

Naposledy som bol u Straussovcov slúžiť Eucharistiu 3. júna 1994. Bol to prvý piatok v tomto mesiaci. Pavol absolvoval sviatosť zmierenia, potom svätú omšu, ktorú prežíval ešte intenzívnejšie a zbožnejšie, ako ju opisuje v *Mozaike nádeje*. Tak to rozhodne dosvedčujem. Neskôr bol dobrý obed. Žarty... Veselá a pokojná atmosféra. Keď som prišiel domov do Šurian, takmer hneď po príchode zazvonil telefón. Volal ma syn pána primára MUDr. Jozef a oznámil mi: Vendík, otec práve zomrel. Po tomto ozname prvá myšlienka o Pavlovi – aj s mojou sestrou – bola: *Pavol, už si u Boha, už vidíš Jeho tvár. Pros, aby moja úloha tu na tejto zemi bola vyjsť zo všetkých chmár a vidieť raz s Tebou Božiu tvár.*

Bolo by potrebné preštudovať celé jeho dielo, každú vetu z neho a aj každé slovo, aby sa mohlo opodstatnene rezumovať, že MUDr. Pavol Strauss bol mystikom 20. storočia. Totiž on odkrýval, objavoval na základe meditácií, kontemplácií vždy viac a viac tajomstvo troj-jediného Boha, a zároveň aj štruktúru psychosomatického bytia človeka. Aby sme sa všetci po ňom pozostali mohli s Bohom identifikovať, čo bude najlepšou cestou k Bohu. Potom niet sily, ktorá by nám zabránila riešiť aj dnešnú ekonomickú krízu, lebo ona vznikla a existuje z našej nedostatočnej úrovne spirituality.

Ďakujem Pavlovi za jeho posudok o mne, o ktorom som sa dozvedel až po 19 rokoch, a to vďaka aj Vám, pán Dr. Július Rybák. Teda aj Vám vďaka!

Prehlasujem, že tieto fakty dotykov s Pavlom Straussom sa uskutočnili tak, ako som ich v tomto liste stručne, v tomto svedectve opísal. Nie sú teda zmeniteľné.

Pavol, prosím Ťa, pros za mňa tam u milosrdného Boha, aby som sa aspoň trošku priblížil k Tvojej spiritualite, k Tvojej viere a láske. Amen!

Údržbári

Keď v stene praskne potrubie, stačí aj malá škára.
 Murivo vodou zateká...
 Človek je v službách človeka:
 voláme údržbára.
 Dom je len dom. A čas je zub.
 Pozvoľna sa zahŕýza do múrov, do striech, do kovu.
 Obnova strieda obnovu.
 No vždy sa niečo stráca.
 Aj paláce raz vyústia do prachu zabudnutia.
 Dom je len dom. Je dočasný.
 Raz sa múry roztrasú a podpory sa zrútia.
 Prečo to všetko hovorím?
 Sú spomienky, čo mrazia...
 A bolieť vie aj ozvena...
 večerom často pozve ma k mlkvemu kozubu kňaza.
 Mal sviatok. Spolu s inými v ponurom prítmí fary
 prial som si silu k obeti...
 On unavene odvetil: Sme už len údržbári!
 Dodnes ma páli na duši dych onej odpovede...
 Či duša zotlie ako dom?
 Nebu sa rodí. Nad zrodom bedlí kňaz a k nebu vedie...
 Dom doslúži a výstuže doznejú chválou hlíny.
 Duša i na smrť znavená k večnosti šíri ramená a žiada pokrm iný...

Kňaz-údržbár, čo ponúkneš?
 Stuhnutých zväzkov tony?
 Písmenu, ktorá zabíja?
 Duša je viac ako ľalia
 a beda, kto ju zlomí!
 Možno, že pozveš umenie, nešetriac vzletnou chválou:
 Hľa Chartres, Kolín, Ravenna...
 Duša už na smrť znavená zavzlyká: „Len tak málo?“
 Pochop už: Duši nestačia útechy trubadúrov...
 Ju iba nebo uhostí.
 No do Kristovej plnosti sa ide strmou cestou!
 Nestačí, ak jej určíš smer, odev a batožinu...
 Duša chce viac: chce živý vzor!
 Je veľký Boží revízor nad súhrou slov a činu.
 Duša je v stáлом rozbehu. Nesmie mať rozbeh kratší!
 Duša je výzvou k obeti...
 Lásku len láska roznieti. Tá nehovorí „Stačí!“
 Vždy len láska lásku roznieti.
 Vždy nový obzor otvára... Jej terén hraníc nemá.
 A bolesti sú aleje – tisíckrát v nich zaveje
 sťa noc búrkou rozbesnená...

Brat môj... môj otec...
 Kristov kňaz vedie aj vo víchrici!
 Hrdinsky stúpaj, chlapsky broď!
 Dohára údržbársky rod...
 Nech žijú bojovníci!

(Uvedená báseň je zo samizdatu Bratia už je čas... Neznámy autor.)
 (Podľa svedectva V. Lacu sa P. Straussovi veľmi páčila.)

Ján Letz

Spomienky na Vendelína Lacu

Podvečer jedného krásneho jarného dňa roku 1978 zavítali k nám na Exnárovu 19 vzácní hostia: Vendo Laca a Mária Pažitná. Táto veselá dvojica vniesla do nášho domova zvláštnu radosť a svetlo, v ktorom sa život javil hneď iný, ľahký a plný možností. Takto som to razom vycítil ja i Tánička a hneď sme si všetci navzájom potykali. Cítili sme sa byť priateľmi oddávna.

Čo-to sme si o sebe povedali a Vendo to ešte okorenil dobrými vtipmi. Potom si sadol ku klavíru a začal precízne hrať a spievať náboženské a iné piesne. Mária a chvíľami aj my sme sa k nemu pridali. Máriino a Vendovo duo sa rozliehalo do širokého priestoru a prežarovalo cezeň apoteóza veľkosti života a lásky.

Hneď od začiatku som bol priam unesený Vendovou životnou filozofiou lásky. A keď sme si neskoršie kedykoľvek pripíjali, pripíjali sme si vždy na lásku, lebo láska ako Boží dar, je v podstate vždy jedna a je najvyššou hodnotou, neporovnateľne vyššou ako zdravie a všetky iné duchovné dobré. Túto jeho životnú múdrosť som nevdojak postupne absorboval do celej mojej filozofickej i básnickej tvorby.

S Vendom som sa stretával dosť často, v rodinnom dome jeho predčasne zosnulej manželky a testinej v Šuranoch, kde žije so svojou sestrou Magdou doteraz. Imponuje mi jeho pracovná zaplavená priam bohémym neporiadkom kníh, časopisov, listov, suvenírov a všetkým možným iným. Bola to pracovná intelektuála a kňaza, no predovšetkým priateľa mnohých ľudí. Cítil som sa uňho vždy veľmi dobre. Prežíval som vždy úľavu a zvláštnu odpútanosť od starostí tohto sveta. Neraz som uňho prespal. Odchádzal som vždy pookriaty na tele i na duchu. Čoskoro som zistil, že Vendo je tajne vysvätený kňaz, keď ma raz ráno pozval na svätú omšu tak samozrejme, akoby išlo o tie najlepšie raňajky.

Strávili sme spolu veľa hodín a prediskutovali sme mnoho problémov, ktoré mali filozofické i nefilozofické vyústenie. Imponoval mi najmä Vendov slobodný a zrelý vzťah k svojmu povolaniu a k cirkvi. Jeho učenie o nadobúdaní duchovnej dospelosti, jedine v ktorej môžeme autenticky žiť svoje povolanie – kňazstvo, manželstvo, vdovstvo, staromládenectvo,

starodievstvo a pod. – mi veľmi imponovalo. A odvtedy som oveľa intenzívnejšie premýšľal o tom, ako nadobudnúť tento stav duchovnej zrelosti, ako reflektovať a priblížiť si podmienky pre jeho dosiahnutie.

Pravda, netrávili sme tieto plodné hodiny len vo dvojici. Častejšie sme boli spolu celá partia, ktorá každé leto strávila v objatí Tatier, Roháčov či Malej Fatry. Tu na vrcholcoch našich horských veľkánov sme sa dopracovali k priezračnej čistote nášho ducha, v ktorej sa rodili veľké idey a utužovali sa veľké ideály.

Vendo má hlboké sociálne cítenie a vysoko vyvinutý zmysel pre sociálnu spravodlivosť. V päťdesiatych rokoch bol tri roky vo väzení, no dokázal sa boriť životom a napokon vyštudoval dialkove právo. Potom od roku 1975 pracoval zadarmo popri zamestnaní ako advokát chudobných a ukrivdených. Akceptoval mnohé fundamentálne teologické a filozofické idey a veľmi dobre im rozumel, no sám bol skôr etickým a právnym filozofom. Dlhé roky sa zaujímal o problematiku vlastníctva a vlastníctva a na negatívny dopad jej neriešenia na život ľudí – v cirkvi i mimo nej. Niečo o tejto otázke už napísal a dúfam, že mu vyjde na túto tému nejaké dielo. Veľmi kriticky posudzoval súkromné vlastníctvo a bol ho ochotný pripustiť len v určitých ohraničujúcich podmienkach. Zdôrazňoval, že nikdy ho nemožno považovať za ideál alebo za niečo definitívne, s čím môže vlastník disponovať absolútne. Nekritický obrat našej spoločnosti i časti cirkvi ku kapitalizmu po „nežnej revolúcii“ Vendo považuje za nešťastný. Ukazuje, kam nás tento nesprávny postoj v posledných rokoch priviedol – k odklonu od prostého človeka, od národných a rodinných hodnôt k dobrodružnému liberalizmu a k elitárstvu, k rozduchávaniu egoizmu a hmotárstva.

Všetky tieto myšlienky, jeho postoje k cirkvi, k súčasnej politike (opozícnej i neopozícnej) a pod. som zväčša akceptoval. Prakticky nie je vážnejšej otázky, s ktorou by som si s Vendom neporozumel.

Vendo mi sprostredkoval ne jeden ľudský kontakt, nejedno vzácne priateľstvo a ne jednu informáciu. Pomáha mi v mojej filozofickej i samizdatovej činnosti a povzbudzoval ma do nej, a to prakticky do dnešných dní. Za toto všetko, čo som tu len letmo naznačil, mu ostávam veľkým dlžníkom.

(Ján Letz, Život v hľadaní pravdy, Bratislava 1996, str. 35-37; skrátene.)

Jozef Tóth

Symfonická óda na radosť

(K 25. výročiu kňazstva doc. ThDr. Michala Hospodára PhD.)

*Keď som prichádzal na tento svet,
dostal som zhora dar:
narodil som sa ako Hospodár!
A tak som miloval polia, kvety,
oral som, sadil, kopal, sial
a chlieb, ktorý sa ukrýva v klasoch,
ktoré šumeli sťa tiché modlitby,
som v čarovných letách kosil, žal!
Z úhorov som kriesil polia
a obdivoval boží svet,
ktorý mi pod slnkom spieval
ako ružový sad, jak boží kvet!
No, v najkrajších rokoch,
v rozkvetení mladosti
v srdci mi zaznel tichý hlas:
Hľa, prišiel čas,
dal som ti vzácny dar,
priateľ môj a Hospodár,
ty si zveládil tento dar!
Opúšťaš krásu lúk a polí,
i tých, ktorých miluješ,
ktorí ti najmilší boli
a budeš Hospodárom na mojom poli
a v mojej vinici, kde sa seje život
nie do zeme, lež do duší
a ohlasovať budeš kvety lásky,
ktoré burina sveta neudusí!
A budeš rozdávať pravdu, radosť,
a zvláštny zázrak, zázrak viery,
ktorý nebo so zemou zmieri,
a svet sa jak polia na jar celkom zmení
v najľudskejšom premenení!
Staneš sa apoštolom, ktorý preoráva tento svet,
aby bol taký ako na začiatku,
čistý jak rajskej kvet.
Dal som ti meno Hospodár,
a preto mi na pamiatku
vrátiš ako dar:
postaviš mi nazaretský dom – chrám!
Tam budeš lámať chlieb,
chlieb z tvojich polí,
ktorý sa premení na moje telo
a láskou ožiari a zahlaholí!
A víno premeníš na moju krv
jak voďu na víno v Káne,
jak Boží zázrak – nečakane!
Ohňom milosti vypáliš hriechy sveta
a celý tvoj život bude len jedna,
moja veta:
Milujte sa a všetko zlo zahynie
a čo sa pýchou nadúvalo, pomínie!
Láska je najväčší a najsvätejší dar
a dvadsaťpäť rokov ju rozdáva
ako pšeničný chlieb
a najlepšie víno
apoštol a hospodár!
A hospodár nie raz,*

*lež svojim rodným menom
i posvätným menom: kňaz!
Nech dunia zvony a zbory
všetkých cirkví i cirkvi,
ktorú dal postaviť
jeho otec, Hospodár a kňaz,
Cerkov ani peklo nepremôže,
ani zloby čas!*

*A apoštol Miško Hospodár,
jak jubilejný hosť,
nech spieva s nimi
symfonickú ódu,
Ódu na radosť!*

Pavol Strauss

Príhovor

(a nie len k primárovi Švecovi)

Rok pokročí a spadne na iné roky.

Od tých čias, čo je človek človekom, žije ustavične na úbočí otázok. Chce sa sám priblížiť sebapoznáním. Všetelijakými, i klukatými cestami premýšľania. A pritom zohľadniť aj pri iných tú cestu zarúbanú ako schodnú, skrývajúcu v sebe možnosti množstva riešení.

Nedozierno pred nami, nedozierno za nami. Čas sa preplietá medzi nami. A osudy sa premietajú okolo nás. Sú tu vôbec možné zmeny, alebo žijeme v kolotoči opakovania. Ale do čoho je to všetko nasmerované.

Uštvani prácou, zaťažení osobnými problémami, zviechaní úzkosťami o zvraty existenčné a unášaní dravým prúdom dobových extrapolácií absolvujeme program života pritlačení k múru každodenných nutností. Absorbovaný všetkým nevyhnutným stojí vzdelaný človek dneška rozťužený po doplnení svojich vedomostí medicínskych, filozofických a teologických, v rozkvetení fyzických a mozgových svojich možností pred problémom, či kúpiť deťom chlieb a či si dožičiť knihy. A aktuálna bolesť je neodvratný úbytok času. Výmysel čas sa nám krvavo pomstil. Do jeho opustených priestorov sa nám vlúdila nutnosť bytia.

Lenže odhliadnuc od všetkého musíme si ozrejmiť svoje miesto v dobe a špecifikovať si aj svoje úlohy s perspektívou i na duchovné, i na národné a medzinárodné ohľady, politicky a kultúrne.

Náplň našej dobovej dispozície je úloha stvárnenia nášho životného priestoru. A to platí pre každého z nás. Čo je určujúce špecifikum slovenského intelektuála v tejto dobe a v tejto situácii. Pozbierať všetky svoje sily a mohúcnosti a primárne vystupňovať všetko k dobru svojich zverencov. Lenže každý človek, ktorý nám skriži cestu života, je nám zverencom. A nám pristoja v každej fáze života postoje ustavičnej pomoci. Register

pomoci je rozsiahly. A podľa potenciálu vnútornej spojnosti sa diferencujú aj schopnosti každého z nás, aby cez anténu perspektivity vnikli aj impulzy.

Len si priznajme, s koľkými otázkami tajomna sa stretáme pri konfrontácii s podstatou bytia, napriek enormnému rozšíreniu parku mikroelektronických aparátov.

Ale vnútorný život lekára formátu primára Šveca je stála a vždy nová adaptácia na skutočnosť, to je stála akoby filmová pripravenosť. Dynamika patologického diania si vyžaduje v každej chvíli novú adaptáciu. Klinické pozorovanie i s jeho laboratórnymi korelátmi, je paket, zobrazujúci obraz postihnutého, celú jeho vyšinitú osobnosť. Ale nemožno zabudnúť ani na klinický pohľad, slávny „der klinische Blick“ viedenskej školy. Veľmi dôležitý faktor je u osobnosti lekára jeho schopnosť premietnuť do seba i duševné fluidum pacienta, a tak vzniká duševná diplopia, vidieť v sebe i ľudsko-pacientskú postać. V tom je sila prieniku do osobnostnej perspektívy, ako ozdravovací faktor.

A primár Švec je nositeľ takých potencií. To nie sú momenty, ktoré sa radujú na fakultách zatriedené do prednášok, ako vzťah k pacientovi, ohľad na jeho citlivosť, hanblivosť a ohľaduplnosť. Mnohé z toho, čo tvorí živú medicínu, je to, čo ide od srdca k srdcu, čo vytvára liečebnú atmosféru, atmosféru dôvery a istoty regenerácie.

Tmolíme sa okolo pacientov, obšťastňujeme ich infúziami, ale oni vždy potrebujú infúzie nádeje a životných perspektív. Rodina je zvedavá na diagnózu a na prognózu. Lenže v konečnom výsledku ide o zrovnováženie morálnej úrovne nášho svedomia a všetkých dispozičných faktorov nášho pacienta a o všetky naše skonfrontované s úrovňou našich diagnostických a liečebných možností. No, nesmieme zabudnúť ani na všetky stimulujúce faktory psychologické i s momentami humoru. Sumácia všetkých týchto momentov tvoria formát lekárskej osobnosti. Náš drahý Michal je týmto všetkým obdarený.

A v súvisi s tým si spomínam na operáciu, poťažne reoperáciu jedného z našich kňazov, ktorú vykonal viedenský profesor Finsterer. Operoval zväčša v splachnickej anestéze. Pacient začal stenať. Profesor mu povedal, prestaňte stenať. Viete sa pomodliť ruženec latinsky? Tak začneme; a tak sa cez operáciu spolu pomodlili ruženec, do konca priaznivo skončenej operácie. Aj v týchto vnútorných súradniciach sa môže vyvinúť súžitie liečiteľa a liečeného.

Nemôhol som do tejto laudácie nevsunúť aj túto epizódu ako človek z býva-

lého susedného odboru. Žijeme v dobe, kedy sa emanácia krízového postavenia psychiky, napriek obdivuhodnému vývoju diagnostických mechanizmov mikroelektronickej a laboratórnej techniky vyvinula do extrémnych polôh. No, neuspokojí to všetko. No, neuberá to na útočnosť našich psychických a morálnych ekvivalentov i v našich radoch, ba v každom z nás.

Nech je šťastná nemocnica i spádové jej bližšie i vzdialenejšie územie, že dosiahla takú lekársku a ľudskú úroveň vcelku i v jej jednotlivých reprezentantoch na čele s primárom Dr. Švecom. Vytvoril tu takú atmosféru, aká tu je, a otvára vždy nové a novšie perspektívy.

Tebe osobne, drahý Michal, žičím okrem pevného zdravia láskavú pohodu rodinnú, vždy vyjarenú myseľ, liečebnú nápaditosť, lásku celého zboru kolegov a personálu a radostné liečebné výsledky pacientov.

Nemôže to byť iné. Však máš Boha v srdci.

Rok pokročí a spadne na iné roky.

A nech je to vždy dobré.

Osobnosť lekára a chirurga

Okolo každého človeka je určitá atmosféra, ktorá sa tvorí z vonkajšieho i vnútorného habitu. Výslednice génových dispozií, dedičných faktorov a prostredia sú stmelené v zvláštne individuum, ktoré svojimi reakciami, prítlutím k zdedeným zvláštnostiam, alebo zvláštnosťou svojich postojov vytvárajú obraz každého jedinca.

Zvláštne zameranie na určité hodnotové systémy vytvárajú vonkajšie okolnosti správania a reagovania. Stupeň intelektuality a jeho menšia-väčšia kultivovanosť sú ďalšie momenty typu aktivity, do ktorej dorastá nielen ako do výsledku kontaktov s určitým prostredím, alebo zlahostajnenia k nemu, poťažne jeho odmietania. Časom dochádza k scementovaniu postojov, alebo zásadného otvárania sa všetkým starším i novším impulzom.

Človek vždy ostáva veľdielom prírody a čo k tomu ešte pristúpi. Ale po duchovných vrstvách sa ukladajú rôzne základné, ale aj adjuvantné poryvy duše.

A všetko odfarbí u citlivejšieho vnútra a zapustí korene. No, na niekom všetko stečie povrchom.

Každý človek pozostáva teda zo sumácie zážitkov, prípadne i tragédií ľudských prežitých doma, alebo v okolí. Z vy-pozorovaných reakcií v blízkosti, prípadne na pracovisku, na pohnútky, z ktorých sa tvoria pochybné, alebo i nebezpečné situácie. Zážitky z pôsobenia rôznych charakterov, mravných defektov a deviácií.

Skrátka, osobnosť je tmel nielen za-žitého, ale osobných duchovných, mrav-

ných a citových daností a arzenál schopností všetko premeniť na trvalé koreláty vnútra, na akumulátor, ktorý svoj náboj premení na spontánne stále žiarenie, cez všetky bytostné prejavy a reakcie.

A chirurg musí vedieť zhodnotiť všetky liečebné obavy, musí vedieť zahľadiť všetky neistoty chorého i rodín, istým a niekedy pravdivo bolestným prístupom a reálnou prognózou.

Pacient musí vidieť i jeho možnú nerozhodnosť a očakávanie najpriaznivejšieho termínu psychického dozretia k zákroku a samozrejme aj somatického. Pacient musí vidieť a cítiť uspokojivú žičlivosť, ustavičnú starostlivosť a nehu. Musí cítiť teplú ruku a teplé otcovské srdce.

Pacient musí mať dôveru v jeho odbornú zdatnosť a ľudskú kvalitu. Ťažko je každé gesto a každý kon usmerniť k spokojnosti pacienta i rodín. Nik nemôže vždy a vo všetkom každému vyhovieť. Ale aj negatíva, i u tragických prípadov, sa môžu tak servírovať, aby nikde neostala trpkosť a nesúlad.

Mŕtvy chirurg (Úryvok)

Ach, čo vy viete, ľudia! Veď život chirurga, to je len úbyt看. Len oklamane noci, vysmiaty hlad a rozmrvený čas. A tvorca života sa skláňa k vlastnej noci.

Kým výbuchmi mocnel, nevidal okraj času. Kým vplietal prsty do tiel, zabúdval na seba. Kým zliepal osud iných, zadriemal nad vlastným.

Až keď raz došiel na okraj svojich rokov a desaťročí, po okraj naplnený svetom, čo sa v ňom obnovoval, obopnutý zvedavosťou pre obnovu života, uvedomil si v svojej zničenej krvi, v svojich zvädnutých snoch, v svojich spochybnených orgánoch, že sa z neho začína presúvať život.

Už neuniesol hriechy ich tkanív, nedostatky ich adaptácie, vzburu ich regenerácie a stával sa čoraz nástojčivejšou obeťou svojich obetí. Ale veď to krásne v živote chirurga je, že sú v ňom všetky životy budúcich i minulých oduševnencov, že sú v ňom všetky vymladené nádeje i rozbušené sny, všetky budúce porážky i všetky vyblednuté víťazstvá.

Aj keď vytečú z neho všetky transfúziami zachránené životy. Keď z neho vyrastú všetky vyňaté nádory. Keď z neho vyšľahnú všetky utlmené zápaly. Keď ho zahmlia všetky vyjasnené bezvedomia, ostáva, lebo chirurg nemôže byť.

V jeho sklavených prstoch ostáva všetka zručnosť. V jeho utišených očiach ostáva všetka živosť postrehu. V jeho odpočívajúcich nohách ostáva všetka ochota rýchlych príchodov. V jeho tichom srdci ostáva všetka živá láska pomoci.

Pietna spomienka

„Ó, i mojej mladosti strážcu-archanjela
prialo nebo! v podobe nanajlepšej matky
dlieval môjho u loža, žičil sen mi sladký;
no i učil pilnovať, nemariť síl, času.
A či neporozumel som múdremu hlasu,
nauke jej milostnej? vlúdny vráskam čela?
Možno... Hej, dnes snažne by myseľ vnímať chcela!
lenže učiteľky niet – Predsa! i dnes volá
na mňa z výšin blaženstva, od božieho stola
v reči ľubej materskej... čuje môj cit, viera,
bude čuť! až zajdem tiež z poľa – do cmitera.“
(P. O. Hviezdoslav: Vajanskému)

V tomto roku uplynulo 80 rokov od smrti Straussovej milovanej matky Vilmy, rod. Kuxovej (14. 7. 1891 - 31. 7. 1933). Pripomeňme si jej pamiatku pasážou z monografie Martina Kolečáka „Pavol Strauss – hľadač pravdy“, ktorá je venovaná práve Straussovým spomienkam na svoju nezabudnuteľnú matku.

+ + +

V živote Pavla mala mimoriadne miesto jeho matka Vilma. Vychovávali ju v internáte anglických panien v kláštore v Breslau (Wrocław), odkiaľ si priniesla perfektnú angličtinu, ktorú Pavol celý život obdivoval. Pri každej príležitosti sa snažila s ním hovoriť po nemecky a anglicky. Bola veľmi dobrou klaviristkou. Jej hra Chopina mu vždy vyludzovala slzy. Po nej zdedil nielen talent, ale aj lásku, ba priam vášeň k hudbe. Bola to elegantná, pekná a rozšafná žena, ktorá trpela na choroby srdca po svätovítskom tanci v detstve. Tušila, že bude žiť krátko a dožičila si, čoho sa jej mohlo dostať. Kvôli chorobe trávila časť roka v zahraničí. V marci sa jej v lipťovskej hmle zle dýchalo, a preto šla na francúzske Riviéru. V lete to boli Mariánske Lázně a na jeseň Abbazia alebo Rimini, vždy s väčšími zastávkami vo Viedni. Z Viedne sa vracala domov v nových módnych toaletách. Keď spomenula smrť, vždy Pavla rozplakala.

Mala mimoriadne hlboký vzťah k dieťaťu, ktorému odovzdala život. Pavlovi to pomáhalo vniknúť do podstaty života. Neskôr napísal nádherné meditácie nad postavou matky. Nepozeral sa na ňu iba ako na ženu, ktorá by bola zbavená hlbšieho významu. On ju nazval princípom trvania: „Matka – či je to len žena a nič viac? Je to princíp trvania. Záštitá detských chorôb. Nachýlená nad detskou postieľkou vystupuje zo sveta záhad a ústi doň skorou smrťou. Nie som z nej, ale obaja sme stáli v údive na hranici záhad

choroby, budúcnosti a tolkeho neznáma. Odetá do vône cudziny sa neraz vracala z ciest. A v záchvatoch srdcovej choroby sa vytrácala okrajom hrôzy do chvíľ maximálneho napätia, zúfalstva. Môj najväčší a najhroznejší trest sa uvoľnil iba v neutíšiteľnom vzlykaní, keď spomínala smrť.“ Pre Straussa je matka tiež princípom istoty, o ktorom hovorí, keď si spomína na detské betárstvo: „Ešte i v strachu po vykonanom betárstve alebo zlomyselnosti bola istota, že v maminom lone uschne každá slza.“ No to, čo dáva matka, chápe v širších súvislostiach ľudského života: „Matka – to je princíp istoty. Sme tu a zakorenení do všetkých krátkych krásnych chvíľ. Je ľahostajné, koľko človek vidí, či zažil dobrodružstvá v lietadlách a v búrkach a v cyklónoch, či na moriach a v tajfúnoch. I hlboká vôňa kvietka alebo kadidla je otras duše a veľký kozmický výkričník. A do týchto veľkých neviditeľných

dobrodružstiev duše sa nachýľuje tiež matky. Lebo matka je tiež neviditeľná.“ Je teda pre neho poslom toho, kto prevyšuje človeka, a to je Boh. V ňom človek získava definitívnu istotu, ktorú bez Boha stráca. Matka neustále privádza k zamýšľaniu sa nad príčinou existencie, nad tajomstvom bytia. Exaktné vedy nedokážu dať odpoveď na všetko. Je tu niečo alebo niekto, koho nevidíme, ale o ktorom nám rozpráva jeho dielo.

Matka Pavla Straussa musela byť žena veľmi cháповá, vnímavá, nežná a obetavá. Tieto vlastnosti matky stimulujú duchovný život dieťaťa: „Kde sa stretá neha a zákon obety, vznikajú prvé záchvevy života ducha.“ Žila hlbokým duchovným životom, dávala si otázky o zmysle života a hľadala na ne odpovede počas celého svojho života, podobne aj on. Pri zastávkach vo Viedni navštevovala katolícke kostoly. Dospela k viere v Ježiša Krista – Spasiteľa sveta a túžila po krste ešte i na smrteľnej posteli, ale rodina to zamedzila. Pri jej smrteľnej posteli sa Pavol pripravoval na rigoróznú skúšku z anatómie ako študent na lekárskej fakulte nemeckej univerzity v Prahe. Drahá milovaná matka mu zomiera v roku 1933. Jej smrť mu spôsobila najväčší záľ a bolesť. Väčšiu bolesť jeho srdca nezažilo. Píše: „Smrť matky je taký ničivý vryp, že na tom mieste to škripe po celý život, kým sa odvíja platňa nášho života. [...] Priepasť a ničivá duševná bolesť mi nedovolila ani pohľad na mŕtvu matku, priateľku. A tak si ju uchovávam plnú vitality a krásy, elegancie a šarmu.“ Zároveň si uvedomoval, čo všetko po nej zdedil, a preto dodáva: „A tak ostávam zrkadlom jej života, jej krásy, jej vitality.“

V osude mnohých geniálnych osobností zohrala rozhodujúcu úlohu matka cez povahovú príbuznosť so svojim synom. Tento nádherný zväzok príbuznosti: matka – syn je vlastne predobrazom ideálneho spojenia muža a ženy na základe ich duševnej, povahovej príbuznosti. Je dojímavé, že táto príbuznosť – v prvom i druhom prípade – je prameňom tvorivosti.

„Kým o otcovi hovoril len akoby na pol úst a nikdy s citovým prízvukom, o Monike napísal dlhé stránky, ktoré patria k jeho najvrúcnejším a najvrelším: sú azda najkrajšie zo všetkého, čo kedy nejaký syn napísal o svojej vlastnej matke.“

(Giovani Papini, Svätý Augustín)

O tvári Pavla Straussa

„... Ve všech rozhodujících okamžicích svých dějin obrací se národ k největším duchům, kteří z něho vyšli, a hledá u nich pomoci a síly ve svých úzkostech i nejistotách. Neboť jejich dílo je svědectvím božské vůle, která v národě po věky se projevuje, slibem nových darů, jež národ jest schopen přinést ještě lidstvu, a ospravedlňuje zápas národa se všemi silami země i bolest, kterou národ v boji svém působí i snáší.“

(Otokar Březina v liste Vladimírovi Helfertovi z 21. júna 1917.)

Olivier Clément

Podnety

Pri čítaní francúzskeho pravoslávneho teológa a mysliteľa Oliviera Clémenta (mám na mysli jeho do češtiny preložené práce, ktoré sa mi dostali do rúk: *Duchovní průvodce pro naši dobu* (Olomouc 2010) a *Pohledy do budoucnosti* (Velehrad 1998)) – sa Straussov čitateľ a titel podchvilou prichytí pri tom, že sa mu na okraj textu žiada pripísať: P. S. – naznačujúc tým, že je to čosi veľmi blízke Pavlovi Straussovi. Raz by sa bolo užitočné a podnetné po týchto vyznačených miestach prejsť...

Teraz sa však pristavíme pri jednom námete, kde nám Clément okamžite pripomenul t v á r Pavla Straussa, aj to posolstvo, ktoré k nám z jeho tváre prúdi: „Člověk duchovní, to je člověk, který vyzařuje jakousi radost a nesmírné soucítění. A věřte mi, že třeba v televizi, kde stále vidíme tolik lidí, tolik tváří, **když se tam objeví člověk, který v sobě má svatost** (podč. J. R.), **tak je to na něm vidět, až praská obrazovka.**“

Pre vzťah týchto dvoch autorov (Straussa a Clémenta) je príznačné, že obaja patria do generácie druhej svetovej vojny (Clément je od Straussa o 9 rokov mladší), o ktorej sa povedalo: „Generace druhé světové války přinesla mnoho duchovních učitelů, kteří mají hodně co říci dnešní Evropě“ (podč. J. R.), jež čelí pokusu uzavrieť sa do seba“ (Clément).

Obaja pritom – v jednom a tom istom veku života: ako tridsaťroční – konvertovali ku kresťanstvu. Jeden riadením

Božej milosti ku katolicizmu (pod vplyvom takých osobností ako boli manželka Munkovci, Rilke, Lippert, Guardini, Rahner, Maritain, Bloy a iní), druhý silou tej istej Milosti k pravoslávniu (vďaka stretnutiu s veľkými z Ruska vyhodenými mysliteľmi ako Vladimír Losskij, Nikolaj Berdajev, Pavel Evdokimov, otec Sofronij a iní).

Považujem za veľmi dôležité, že v dnešnej dobe, keď sa tak rozmohol kult mladosti, ktorá akoby „vyvrhovala zo seba“ posolstvá takých mysliteľov ako Strauss a Clément, predsa sa paradoxne môže dosiahnuť opak, ako o tom svedčí aj Clément: „Když je člověku přes dvacet není přece starý, ale pro mladé... Ale když vidíme v televizi starou tvář, vyzařující dobrotu, světlo jako u Matky Terezy, nebo sestry Emmanuely z Kalkaty, je to něco výjimečného a ti mladí lidé si řeknou: „**Tak přece má cenu žít!**“

+ + +

Strausova tvár. Je ozaj zvlášte, že – pri tej vyžarujúcej sile, o ktorej sme hovorili – ako zriedka sa zjaví (raz za roky!) na stránkach aj duchove orientovaných časopisov a publikácií, nehovoriac o televízii. A ako sa nám v nekonečnom slede mihajú pred očami tváre, ktoré nám nemajú čo povedať, alebo, čo je ešte horšie, ktoré vyžarujú akúsi rozkladnú, negatívnu energiu...

A pritom Straussova tvár patrí k tým svedectvám, ktoré „legitimizujú našu existenciu“; preto „je veľmi dôležité, keď sa objaví v televízii, i keď treba len na päť minút. V té chvíli je to tvár, ktorá má váhu, nikoli slovo“ (Clément).

(J.R.)

„Ze srovnání alespoň některých akcentů Clémentova duchovního díla s velkými charismaty dnešní doby jasně vystupuje, že jde o plod jednoho a téhož Ducha, který dnes v Boží církvi silně působí, a jehož působení je třeba znovu objevit a zřetelně poznávat. On je Duch Utěšitel v současné celkové společenské krizi.“

„Clément svou hloubavou myslí rozpoznává tato „znamení času“, která silným hlasem a mnoha způsoby promlouvají právě v naší době. Jsou to jen malé náznaky, ale soustavný rozbor a hlubší srovnání by mohlo jasněji ukázat velkou naději, kterou dnešní době dává působení Ducha Svatého. Ano, „duchovním průvodcem pro naši dobu“ jsou myslitelé, díla a společenství, která inspiruje a vede Duch Svatý.“

(Kardinál Miloslav Vlk v úvode ku knižočke „Duchovní průvodce pro naši dobu“.)

Pavol Strauss

Kresťanská tvár

Kresťanskú tvár by bolo treba opísať a vyobraziť. Zažiarila by nielen fyziognómia, ale i fyziognómia duše. Všetci, najmä liberáli vyčítajú kresťanom a najmä že sa oddeľujú, že sa odštiepujú od ostatného sveta, že si chcú každý odbor, každý kút sveta myšlienok urobiť vlastným, pre vlastnú potrebu, nepreniknuteľne neprístupným pre ostatných.

Je v tom kus pravdy. Ale kus obrátovej pravdy. Je to pravda handrára, ktorý zo strachu pred veľkým, naň havkajúcim psom, volá na gazdu: Držte toho psa, lebo vám ho roztrhám. (...)

Ako jestvuje kresťanská archeológia tak jestvuje i kresťanská literatúra. Ako jestvuje kresťanský skaut, tak jestvuje i kresťanské odborárstvo.

A jestvuje i kresťanská vár. Formul je ju vedomie jestvovania Boha a jeho spolužitie v ľudskom vnútri, meditatívny život a správanie vnútra i vonkajšieho života podľa Božieho hlasu svedomia. V dôvere v nekonečnú láskavosť Božiu, v boji s vlastnou slabosťou a so zlobou sveta, vo vedomom, vnútorne napätom naslúchaní tajomstvom života, zloby a smrti, ktoré nás obkľučujú, sa stvárnjuje.

Jemnosť, naklonená nad núkané Božie mystériá, láskavosť, vrodená i vybojovaná v škole znášania, a heroická, tichá, stála príprava na najkrajšiu obeť – to je kresťanská tvár.

Pevnosť a vážnosť, lásku prezdajúca istota, odhodlanosť na smrť a ľahko bolestný výraz nad mystériom iniquitatis (zloby), ktoré vynútilo takú smrť Kristovu a naše jej prípadné následníctvo, ale v diaľke istota zmŕtvychvzkriesenia tela.

Je to tvár, o ktorej napísal prorok Izaiáš: „...ideo posui faciem meam ut petram durissimam et scio, quoniam non confundar (... preto vkladám svoju tvár ako najtvrdší kameň a viem, že neklamany).“

(Mozaika nádeje,
31. 3. 1947.)

Zo srdca Európy do srdca Sveta

(K prekladu Tesnej brány Pavla Straussa do taliančiny)

Enzo Passerini

Vyznanie Straussovho prekladateľa

Ak je pravdou, že náhody sú nevyhnutnosťami, ktorých úzadie nepoznáme, tak som sa s dielom Pavla Straussa zoznámil náhodou. Náhodným sprostredkovateľom bol Gerhard Weag,

ktorý ma jeden večer oboznámil so svojím dokumentárnym filmom „Strauss – dvaja bratia“. Predtým som o Pavlovi Straussovi nevedel. V slovenskom prostredí som pôsobil už dlhé roky pred mojim objavom kníh tohto autora; a predsa som na Straussa došiel len po toľkých rokoch. Musím konštatovať, že za to môžem nielen ja, ale aj ľudské kultúrne trendy pohodlia a – povedzme to na rovinu – pseudokultúra smrti, ktorá samozrejme ovplyvňuje medzi inými aj dnešné Slovensko. Chcem povedať, že sa so Slováckmi vo všeobecnosti delím o vinu za oneskorený príchod Pavla Straussa do môjho života. Polovičným vinníkom som ja, lebo som sa pridľho pohyboval a kráčal cestami-necestami (možno ako hovorí Strauss o sebe v období pred konverziou, ale bez jeho úprimného hľadania, bez jeho heroickosti a pokory a samozrejme ďaleko od jeho vedomostí v oblastiach ako literatúra, veda, medicína, hudba, umenie atď.). Za druhú polovicu viny je zodpovedná – ako som už povedal – dnešná kultúrna situácia na Slovensku (a v Európe), kde je taký spisovateľ a básnik ako Pavol Strauss príliš málo známy širokej verejnosti a nemá to miesto, ktoré by si zaslúžil. *Slovensko, vari naozaj nemáš o to záujem?* – kričal prof. Rybák ešte na začiatku 80-tych rokov – v období, keď nezáujem sa miešal so strachom a cenzúrou. Ale dnes?

Nechcem však ďalej rekriminovať. Hlavnou vecou je, že som sa napokon s dielom Pavla Straussa nejako zoznámil a dnes ho môžem čítať a dokonca aj prekladať...

Na Straussovi ma ihneď zaujalo, čo sa mi asi po prvýkrát v živote stalo: že čítam práve to, čo som chcel počuť. Nepamätám sa, že som niekedy mal ten istý pocit pri čítaní iných autorov. Nikdy nezabudnem na tie prvé strany *Mozaiiky nádeje*,

ako som pri každom odseku jednoducho žasol. Pri každej druhej vete som sa zastavil, zdvihol zrak neviem kam a hlboko som sa vnútorne usmieval, potešený a naplnený... Vyzeralo to, ako keby tých pár dobrých myšlienok chaoticky roztrúsených v mojom duchu niekto zrazu dal dohromady a pekne zoradil. Teraz boli konečne v správnom poradí, a najmä mali zmysel. Niektoré jeho úmysly, konštatovania a podrobné opisy boli niekde v mojom mozgu, ale ako neusporiadaný obsah. Samé heslá, s ktorými som sa v najvyššej miere stotožňoval; nehovoriac o štýle, akým sú prezentované. Múdrost v pokornej dôvtipnosti a sčítanosti. Autora som si ihneď obľúbil.

Okrem toho ma neuveriteľne zaujal jeho životopis. Polyglot od narodenia, stovky prečítaných kníh o filozofii, vede, literatúre už pred a počas gymnaziálnych štúdií, hudobný talent z kultúrne zďaleka nadpriemernej rodiny; a pri tom všetkom neustále hľadajúci, túžiaci po Pravde a pochopení zmyslu existencie. Prekvapila ma jeho odvaha a jeho dobré srdce počas udalostí druhej svetovej vojny. S úžasom som si v mojej mysli predstavoval, ako to všetko vplývalo na jeho obrátenie, ktoré po dlhom procese vyvrcholilo v krste a v objatí s Kristom, ktorý naňho čakal. Zaujali ma jeho reflexie o živote, kultúre, židovstve, kresťanstve, politike, poézii, atď. On tak *vysoko postavený* bol prenasledovaný; a v pokore a s dôverou v Božiu prozreteľnosť znášal stupídne a malicherné šikanovanie a podlosť nízkych ľudí všelijakých politických farieb a plných bludov. Nereagoval násilne, ale s Evanjeliom v ruke. Ponižovaný neponižoval. Nikdy sa neodplácal zlým za zlé, ale mal múdre a pokorné slová. Nemusím to ďalej opakovať čitateľom, ktorí s ním žili a ho dobre poznali. Dá sa všetko zhrnúť vo vyhlásení pilierov jeho života: modlitba, eucharistia, pokora, obetavosť. Nech sú to aj naše základy. Nemám tu dosť priestoru, aby som podrobne hovoril o samotnej prekladovej činnosti, ťažkostiach, zaujímavostiach a iných problematikách, s ktorými som sa stretol pri práci. Veľmi zjednodušene povedané z hľadiska prekladu rozlišujem tri základné stupne.

Prvý, najjednoduchší stupeň je relatívne jednoduchý text s krátkymi aser-

tnými vetami, bez náročných slovných hier a s pomerne ľahkým vokabulárom. Príklad: *V tomto chápaní sme všetci veriaci konvertitmi. Lebo skôr či neskôr sme všetci obrátili svoje vnútro k Bohu. A musíme to ustavične opakovať a obnovovať. Nikdy nie sme dosť intenzívni k oddanosti Bohu. Až v smrti sa mu celkom oddáme. Stála konverzia je chronický stav veriaceho.*

Potom je taká stredná úroveň náročnosti, kde raz syntax, raz lexikón a raz samotný logický sled znepríjemňujú život prekladateľa. Alebo skôr spriemňujú... podľa toho, ako sa to vezme. Príklad: *Namiesto toho, aby sformovalo život a natiahlo ho na rám zjavenia, zahabilo bohoľudskú nahotu a úplnú otvorenosť dejinnému pôsobeniu Božej vôle pokrivenými a prerozumkovanými múdrosťami, ktorej sa negatívna psychológia rada zmocní, aby ich s ľahkosťou mohla úplne odvrhnúť.*

No a nakoniec ten najvyšší stupeň s dlhými vetami, vznešenými štylistickými riešeniami, ktoré niekedy samé tvoria skutočné aforizmy. A pozorný čitateľ si ich musí minimálne trikrát po sebe prečítať... Ako príklad by som uviedol celý úvod *Tesnej brány*.

Pokiaľ ide o samotnú prácu na preklade, musím povedať, že ma to veľmi motivuje. Prekladmi sa živím, ale v tomto prípade išlo o moju vlastnú iniciatívu s morálnou podporou občianskeho združenia Live Aid Slovensko, ktoré sa okrem iného venuje propagácii autorov ako Pavla Straussa.

Podnecovali ma aj slová a životný príklad osobností ako Július Rybák, Jozef Tóth, Juraj Strauss a Jozef Strauss, ktorý veľmi pomohol pri vybavovaní všetkých formálnych náležitostí spojených s vydaním knihy a ukázal veľkú ústretovosť, ochotu a láskavosť – vlastnosti, ktoré po niekom musel asi zdediť... To som ale už začal hovoriť o problematike vydania.

Keď sme spolu s Gerhardom Weagom a Máriou Rakošovou (ktorá má na starosti nemeckú verziu *Tesnej brány*, tiež na vydanie v lete 2013) uvažovali o tom, ako získať prostriedky na preklad a vydanie kníh Pavla Straussa, napadlo nám, že by sme mali okrem iných ustanovizní osloviť aj nunciatúru v Bratislave. Tak som osobne hovoril s otcom nunciom Mariom Giordanom, ktorý ma presmeroval na Pápežskú radu pre kultúru. Z následnej korešpondencie s Pápežskou radou pre kultúru vyplývalo najmä, že o takom veľikánovi slovenskej literatúry a esejistiky sú veľmi slabé informácie a materiál v cudzích „svetovejších“ jazykoch. Tých pár životopisných a bibliografických údajov a tých pár ukážkových úryvkov z vybraných diel nestačilo. Roz-

hodol som sa preto preložiť prezentačnú knižočku, ktorá by zhrnula základné myšlienky autora (hlavne o svete, o dejinách ľudstva a o Bohu). Na rad prišla práve *Tesná brána*. Až po ukončení prekladu som prešiel na druhú fázu: vyhľadávanie potenciálnych vydavateľov. Oslovil som dve talianske kresťanské vydavateľstvá. V jednom z nich (Distribuzione Diffusoni San Paolo, Turín) si knihu dôkladne prečítali aj cenili, no napokon sa rozhodli, že ho nezaradia do najbližších diel na publikovanie. Druhým osloveným vydavateľstvom bola spoločnosť Paoline Editoriale Libri, Miláno. Ihneď od začiatku prejavili veľký záujem a v priebehu niekoľkých mesiacov, po zaslání dodatočných informácií o autorovi a diele, potvrdili, že Straussova *Tesná brána* bude mať svoje prvé oficiálne talianske znenie v júni 2013. Všetky formality boli rýchlo a bezproblémovo vybavené. Nakoniec sa nám podarilo získať aj grant na čiastočné krytie nákladov za vydanie cez Literárne a informačné centrum, kde si podľa slov pani riaditeľky Miroslavy Vallovej „Pavla Straussa veľmi vážia“.

Prekvapilo ma teda, že všetko šlo podľa očakávaní, resp. podľa mojich vytúžených predstáv. Na poslednú chvíľu sme museli aj zmeniť taliansky názov knihy. Pôvodne som si totiž myslel, že jednoznačný názov knihy bude „La porta stretta“, čo je doslovný preklad výrazu *Tesná brána*. Vydavateľ mi však oznámil, že sa práve u nich vydal alebo má vydať istý titul „La porta stretta“. Tak sme si vybrali nový názov, ktorý znie: „Stretta è la porta...“ (v slovenčine *Tesná je brána...*).

Skoro by som sa zdráhal uvažovať o tom, čo očakávať od tohto prvého krôčika. Ako som už povedal, ide o prezentáciu myslenia tejto veľkej slovenskej osobnosti európskeho formátu. Pre svet a pre našu spoločnú európsku realitu je to pozdrav priamo zo srdca Európy s vážnymi úvahami o stave ľudstva, kresťanstva a o pravých hodnotách; a čo bolo pravdivé a aktuálne na začiatku 50-tých rokov minulého storočia, platí stále dodnes, hoci v inom spoločensko-politickom kontexte a inými kultúrnymi formami. Vtedy písal Strauss po najväčšej pliaže, ktorá súžila náš kontinent, keď jednotlivé štáty (možno všelijako inak pomenované) hľadali nový zmysel života a spolužitia. Práve na základe kresťanských hodnôt sa na troskách šialených teórií rôznych fašistických režimov a ihneď vedľa hrozieb komunistických ateistických ideológií osobnosti ako Schuman, Adenauer či De Gasperi snažili budovať novú spoločnú Európu. A čo dnes, keď nová hrozba *liberálov* a bezuzdného voľnomyšlienkarstva opäť Boha odmieta? Čo dnes, keď sa za naše zdravé kresťanské dedičstvo hanbíme a v stroskotanej Európskej ústave sa nezdôrazňujú, neuznávajú ba ani nespomínajú kresťanské korene? Ak sa Straussovo posolstvo pridá k prorockým slovám Jána Pavla II. a ďalších, o to väčší budú rezonovať v dnešnom Františkovom Ríme. Všetci proroci hovoria o jednom a to istom, o Evanjeliu nášho Pána Ježiša Krista a jeho hodnotách v našich životoch bez ohľadu na historický kontext.

Myslím si, že tých pár Straussových myšlienok a rád prezentovaných v tejto knižke môže viesť veľa ľudí k hlbokému rozmyšľaniu a návratu k zdravým hodnotám; a to nielen tých, ktorí – ako Strauss píše – „negujú vecnú ľudskú hodnotu“ (rozumej neveriacich), ale aj tých, ktorí sa „hlásia k evanjeliu“, no v skutočnom živote „poznanej pravde obracajú chrbát“.

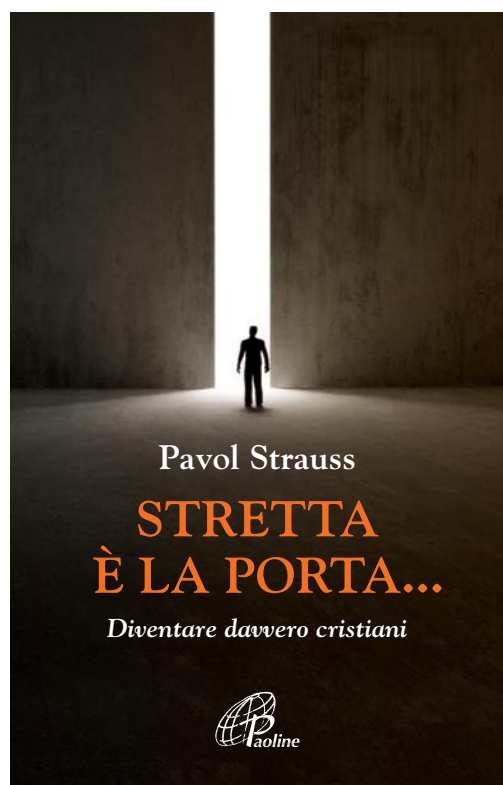
Ťažko povedať, čo so Straussom ďalej; ako vo všetkom nechajme pôsobiť Božiu Prozreteľnosť, „ktorú nemáme nikdy predbiehať“, ako rád hovorieval svätý Vincent Depaul. V súčasnosti pracujem na preklade *Mozaiky nádeje*, ďalšieho veľdiela Pavla Straussa. Predpokladám, že do konca roka 2013 by mohol byť text hotový na vydanie. To je ale moja myšlienka. Realita ukáže, či to takto naozaj bude, či vydavateľ bude mať to isté nadšenie ako pri *Tesnej bráne*, či budú k dispozícii potrebné prostriedky na vydanie atď. Bolo by dobré, keby sa preložili a vydali všetky tri diela zo slávnej povojnovej trilógie (*Tesná brána*, *Mozaika nádeje*, *Ecce Homo*). Boli by akýmisi nosnými stĺpmi, najpevnejším základom na budovanie ďalšej Straussovej stavby v Danteho jazyku. To sú však vízie, sny. Len budme skromní a pokorní a radujme sa dnes z malej veľkej knižočky *Stretta è la porta...* od MUDr. Pavla Straussa.

Rád by som túto moju úvahu ukončil slovami talianskeho vydavateľa, ktorý sám stvoril heslo „Diventare davvero cristiani“ (t.j. Stať sa naozaj kresťanmi), a na zadnej strane knižočky píše (uvádzam v slovenskom preklade):

Autor tejto knihy nám hovorí, že „sa môžeme stať naozaj kresťanmi“. A naučí nás, že sa týmto krokom dopredu môže v nás zrodiť nový pohľad na akýkoľvek aspekt našej existencie.

Táto kniha obsahuje myšlienky a úryvky z denníka človeka, ktorý bol úplne pohrúžený vo svete Boha, ale bez toho, aby zavrel oči pred realitou. Naopak: ako všetci proroci aj on veľmi dobre vidí a odhaľuje (tým, ktorí ho počúvajú) rôzne elementy o prírode, spolužití medzi ľuďmi, výzvach každodenného života (hospodárení, práci, umení, pokoji, modlitbe a manželstve). Ide o prvky, ktoré by sme my sami nevedeli zachytiť. Autor má vzácny talent hĺbky a odvahy a chce, aby sme objavili krásu z toho, že patríme Kristovi a cirkvi.

Knihu odporúčame čítať po kúskoch, pričom sa treba vrátiť sem-tam už na prečítané strany a zakaždým treba odmerať oslobodzujúci efekt, ktorý majú slová múdreho človeka na naše srdce pri hľadaní pravdy.

226B 121

L'Autore di questo libro ci dice che possiamo « diventare davvero cristiani ». E ci insegna che da questo passo avanti può nascere in noi un nuovo sguardo su ogni aspetto dell'esistenza.

In questo libro ci sono riflessioni e frammenti di diario di un uomo che si è immerso completamente nel mondo di Dio, ma non per questo ha chiuso gli occhi nei confronti della realtà. Anzi: come tutti i profeti, ci vede benissimo e svela a chi lo ascolta aspetti della natura, della convivenza tra gli uomini, delle sfide della vita (l'economia, il lavoro, l'arte, la pace, la preghiera e il matrimonio) che a molti sfuggono. L'Autore ha il raro dono della profondità e del coraggio e vuole farci scoprire la bellezza di appartenere a Cristo e alla Chiesa.

Un libro da leggere poco alla volta: pagine su cui tornare, misurando a ogni visita l'effetto liberante che le parole di un sapiente hanno sul nostro cuore in cerca di verità.

In copertina: © Mopic / Dreamstime.com

ISBN 978-88-315-4315-6

€ X,XX

9 788831 543156

STRETTA È LA PORTA

Jozef Tóth: Enzo Passerini – kľúčiar tesnej brány

Brána, cez ktorú sa prechádza s čistými rukami a s čistým srdcom. Je stále otvorená. Nikdy sa nestane bránou širokou, cez ktorú prúdi a valí sa špina

a zlo sveta.

Teraz ju prišiel jemnulinko roztláčať muž, signatus in corde et in fronte, poznačený na srdci a čele, a ako obrovské kozmické a spirituálne žiarenie ho nastavil na starú nekresťanskú i kresťanskú kultúrnu oblasť, na Taliansko, Itáliu!

Prekladateľ, osvietený muž Enzo Passerini, Talian žijúci na Slovensku, poeta, prekladateľ, literát a mysliteľ (dnes je ich málo, veľa je však špekulantov), ktorý objavil veľkosť osobnosti Pavla Straussa, a to nielen ako spisovateľa, ale aj ako **proroka**, ako muža Starého i Nového zákona, ktorého epicentrom je Kristus. Je to symfónia neba i zeme! Evanjelium – opus divinum, dielo Božie. A v tejto bipolarite človeka a Boha, v tomto prameni Lásky sa rodí a emanuje všetko dobré, pravdivé a krásne! A súzvučnosť týchto symfónií sa skrýva v diele i osobnosti Pavla Straussa. Prekladateľ Enzo Passerini objavil túto symfóniu: dobrá, pravdy a krásy, človeka a Boha, a prekladom ju prekomponoval do svojho rodiska – do Talianska, a v najkrajšej reči – v taliančine! A vo svojom programe pokračuje, prekladá ďalšie Straussove diela, tieto **zlaté tabule** (nie zlaté tetlá!) a symfonické básne pre všetkých a všetko!

Hodnotenie diela a života Pavla Straussa sa nemajú oceňovať na javiskách, ani na tribúnach, ale v srdci, v duši i v praktickom živote a mali by zakotviť na podstavci blahoslavených! Táto syntéza antropológie a teológie v jej najčistejšej podobe je receptúrou na záchranu ľudstva a jeho znovuzrodenie v duchu a pravde! Bez toho to nešlo a nepôjde. Ten, ktorý je a ktorý príde, hovorí: „Bezo mňa nemôžete nič urobiť“ (Jn 15,5). A ak to neurobíme?

„Budete ma hľadať a zahyniete vo svojich hriechoch“ (Jn 8, 21). To isté konštatuje aj vzácny prekladateľ vo svojom úvode knihy: „Myslím, že tých pár Straussových myšlienok a rád prezentovaných v tejto knižke, môže viesť ľudí k hlbokému rozmyšľaniu a navráteniu k zdravým hodnotám, a to nielen tých, ktorí – ako Strauss píše – negujú večnú ľudskú hodnotu (rozumej neveriacich). Ale aj tých, ktorí sa hlásia k Evanjeliu, no v skutočnom živote poznanej pravde obracajú chrbát.“

Prekladateľovi Enzovi Passerini-mu patrí hlboká vďaka predovšetkým preto, že úplne pochopil univerzálny svet i metasvet Pavla Straussa, jeho vyžarovanie Božej pravdy, lásky, pokory a utrpenia a završenie v Božom objatí! Aj to, že viera je metapoznanie, je mikroskopom i teleskopom o pravde Božej i ľudskej. Rovnaká vďaka mu patrí aj preto, že dielo Pavla Straussa posunul ďalej do Európy a do kolísky kresťanstva!

Pre tých čitateľov, ktorí by si chceli overiť, ako znie Straussova slovenčina v preklade „do najkrajšej reči – taliančiny“ (Tóth), prinášame úryvok z Tesnej brány v origináli a v preklade:

(1. 6. 1950)

O čo vlastne ide? O boj o pravdu, alebo o boj o moc? Môže jestvovať bezmocná pravda? Môže moc nahrádzať pravdu?

Tisíce otázok sa nám dnes natískajú. Postupuje zlo? Ustupuje dobro? Môže jedno nahrádzať druhé? Môže sa vôbec niečo absolútne nahradiť?

Celé generácie sú zmrzačené v ustavičných zápasoch ostatných desaťročí, a nič nie je jasnejšie. Myslím, že vnútru žiadneho človeka nestačia tlapačové polopravdy na námestiach sveta. Myslím, že všetci úprimní ľudia všetkých ideových odtienkov sme zadychčaní historickým tempom očakávania a závanom možností, ktorých predpokladmi sú ešte len doterajšie zboreniská.

Dejiny nezastanú kvôli nikomu. A nik ich nemá sám v prenájme.

Myslím, že najpokojnejšie dýchajú ostrý závan zajtrajškov tí, ktorí s rozovretým náručím vítajú realizácie Božej vôle.

V sprievodnom liste Julovi R. (zo 16. 7. 2013) Jozef Tóth okrem iného napísal: „Ja už nemôžem písať o Pavlovi Straussovi, lebo nemám na to „meter“. Je to kolos. Všetko okolo neho sú len ľudské uznania a obdiv. Netreba ho čítať, ale meditovať, a podľa toho žiť!“

Boh Ťa žehnaj, Ty objaviteľ spirituálneho kontinentu!!!

MUDr. Pavol Strauss

imago Dei!

Juraj Strauss - po prečítaní Jozefa Tótha: „.... dlho som otáľal s napísaním tohto dopisu, lebo som si nikdy predtým neuvedomil duchovnú hĺbku môjho brata ako po prečítaní Tvojho dopisu a Vyznania mons. Jozefa Tótha po vydaní Passeriniho prekladu „Tesnej bány“. Určite pochopíš moje pocity hrdosti na Paľka. Som šťastný, že idem v jeho šľapajoch lásky, ktorú evokoval v živote a svojom diele. Pá Boh mi dožičil tak dlhý vek, aby som sprítomnil aspoň v tomto čase našu spoločnú genetickú stopu.“

Som Ti stále vďačný, že mi sprostredkuješ Tvoju duchovnú atmosféru, ktorú bohužiaľ v tomto českom prostredí nenachádzam.

Všetky moje trápenia v súvislosti s vekom nie sú ničím, keď uvážim, že sme v rukách Božích.

(V liste z 13. 8. 2013)

1.6.1950

Di cosa si tratta? Di una lotta per la verità o di una lotta per il potere? Può esistere una verità impotente? Può il potere sostituire la verità?

Oggi ci vengono in mente mille domande. Il male sta progredendo? Il bene sta cedendo? Può l'uno sostituirsi all'altro? Si riesce davvero a sostituire qualcosa in maniera assoluta?

Intere generazioni sono monche a causa delle continue lotte dei precedenti decenni e non v'è nulla di chiaro. Ritengo che le mezze verità da megafono scandite nelle piazze di tutto il mondo non siano sufficienti per nessuna vita interiore. Ritengo che tutti noi uomini sinceri con tutte le sfumature delle nostre idee ci affanniamo a causa del ritmo della storia fatto di attese e di brezze di possibilità i cui presupposti sono soltanto rovine e ammassi di detriti, come quelli visti finora.

La storia non si ferma ad aspettare nessuno. Nessuno ce l'ha da solo in affitto. A mio parere quelli che a braccia aperte accolgono la volontà divina riescono a respirare con la massima tranquillità il vento gelido dei domani.

Náhoda chcela...

...že nejaké dva mesiace po vyjdení talianskeho prekladu Straussovej Tesnej brány prišla 21. nedela v Období cez rok – a s ňou Lukášovo evanjelium, v ktorom Ježiš na otázku „Pane, je málo tých, čo budú spasení?“ odpovedal: „Usilujte sa vojsť **tesnou bránou**, lebo hovorím vám: Mnohí sa budú pokúšať vojsť, a nebudú môcť...“ (Lk 13, 23-24).

Porovnajme si k tomu aj Matúšovo evanjelium o „dvoch cestách“: „Vchádzajte tesnou bránou, lebo široká brána a priestorá cesta vedie do zatratenia a mnoho je tých, čo cez ňu vchádzajú. Aká tesná je brána a úzka cesta, čo vedie do života, a málo je tých, čo ju nachádzajú!“ (Mt 7, 13-14).

– Evanjelium o tesnej bráne si priam p r o s í odkaz na Straussovu Tesnú bránu (ktorá vyšla v Trnave r. 1992 aj v Zbraných.....a mysliteľských dielach P.S. I., Prešov 2009 – a ktorá ako prvé Straussovo dielo prekročila slovenské hranice)! – hovorí si Straussov čitateľ a obdivovateľ, keď otvára dvojstranu Katolíckych novín č. 34, venovanú práve Dvadsiatej prvej nedeli v Cezročnom období – s úvodnou úvahou „Vchádzať cez úzku bránu“ a s cyklom myšlienok k tejto téme... Ale ani tam ani tu odkaz na Straussa nenájde...

Náhoda tiež chcela, že práve v tomto čísle KN je rozhovor so známym prekladateľom talianskej literatúry do slovenčiny Stanislavom Vallom, ktorý na otázku „V čom sú podľa vás najväčšie výzvy pre slovenskú kultúru v medzinárodnom kontexte?“ – dal pádnu odpoveď:

„Jednoznačne dať o sebe konečne vedieť. Podľa môjho názoru tu máme dostatok tvorcov, ktorí majú čo ponúknuť.“

Ale ako dáme o nich „konečne vedieť“, keď ich my sami ignorujeme?

Ako to povedal Enzo Passerini v úvode svojho vyznania? „Chcem povedať, že sa so Slováckmi vo všeobecnosti delím o vinu za oneskorený príchod Pavla Straussa do môjho života. Polovičným vinníkom som ja.... za druhú polovicu viny je zodpovedná... dnešná kultúrna situácia na Slovensku (a v Európe), kde je taký spisovateľ a básnik ako Pavol Strauss príliš málo známy širokej verejnosti a nemá to miesto, ktoré by si zaslúžil.“

A to – zopakujme znova a znova – hovoríme nie jednoducho o jednom zo slovenských spisovateľov („Strauss je

jeden, nie jeden zo...“, upozorňoval nás dávno Milan Rúfus), ale o **prorokovi**, ktorý nám pri vstupe do druhej polovice 20. storočia (!) odkázal (či skôr tľmočil odkaz):

„Tesná brána, ktorou prekračujeme prah ostatných piatich desaťročí tohoto tisícročia. Tesná brána všetkých pozemských možností. Všetko sa zdanlivo dovršuje: umenie zahýna do posledných svojich oblastí, veda sa vyčerpáva, vek dozrieva. Všetko sa rúti v posledných závratiach všeobecného úteku, stáva sa hmlistým, odumretým a odosobneným, neskutočným a mlkvým pred úžasnou a tvrdou skutočnosťou a prítomnosťou: Boh sa zrazu všetkému postavil do cesty ako jediná a pevná jestvota a všetko ostatné sa už len v mŕtvolnej zotrvačnosti krúti okolo neho, prach a trosky márneho zhonu a úteku.“

Tesná brána okolo nás. Tesná brána v nás.

Veľký problém života i smrti: prejsť cez ňu. Všetko zmizne, len Boh bude.

Väčšina starého začína strácať svoju platnosť. Väčšina nového ešte neukazuje známky trvácnosti. Tesná brána okolo nás vedie do nového veku, kde bude všetko iné, všetko pretvorené. Tesná brána v nás je jediná schodná cesta, i keď sa už nemôžeme prepchať vonkajšou tesnou bránou.(...)

Pokoj, dobro a láska sú tri stupne, ktorými sa možno dať previezť tesnou bránou života. Ťažko vyhútať niečo lepšie. To je mozaika nádeje, nádej v človeka a obeť milosti.

*Dejiny sú arénou, po ktorej pobeľoval človek ako zúrivá, skrvavená šelma. No Krotiteľ ju vohnal do klietky, odkiaľ je už len jedna otvorená cesta, a tá vedie **úzkou ohnivou bránou** do slobody a milosti Božej.“*

„Každý človek, i keď vytvoril akékoľvek dielo, skončí v hrobe. V trojnásobnom hrobe. Vo vlastnom, v hrobe spomienok a v hrobe knižnic. Všetko je to veľký výpad zo života.“

Dá sa tomu čeliť? Iba tak, keď sa nám podarí identifikovať sa s večným životom Kristovým. Každý náš dych musí byť napojený na každú fázu, výrok a epizódu z Jeho života.

A tak môže byť cestovný poriadok života – život Kristov v evanjeliách.“

(Pavol Strauss, 18. 11. 1991)

Renée Perréal Mikušová, francúzska manželka slovenského diplomata a univerzitného profesora, prekladateľka a kultivovaná žena, ktorá milovala Slovensko, raz napísala, že keby Victor Hugo bol Slovákom, svet by o ňom dodnes nevedel. Mne sa so smútkom v srdci žiada dodať, že keby Victor Hugo bol Slovákom, ani Slováci by o ňom dodnes nevedeli. Ponajprv stáročia existencie bez vlastného štátu ako štítu národnej a duchovnej identity a historickej pamäte a fundamentu pre sformovanie vlastnej prirodzenej sociálnej štruktúry, a napokon súčasné ideologické trendy cieliace na deštrukciu akéhokoľvek prirodzenoprávného hodnotového myslenia vrátane úcty k tvoriteľskému dielu Božiemu, k domovine, národu, mali za následok, že vzťah Slovákov k dejinám, vlastnej identite a osobnostiam vyšším z vlastného spoločenstva alebo s ním historicky zrastených je hlboko narušený, prekrytý nevedomosťou, ľahostajnosťou a tendenciou vážiť si skôr ďalekých bližných z iných, vplyvnejších národov, ktorí sú kosťou z vlastnej kosti, os de ossibus nostris, ako sa vyjadril Andrej Hlinka na margo troch slovenských biskupov vysvätených v roku 1921.

(Emília Hrabovec, Kultúra 2013, č. 14, s.1)

Na záver osobná poznámka.

(2. august '13)

Zalistoval som v knižočke Marka Váchu „Modlitba argentinských nocí“ (Brno 2011) – a nevdojak sa pýtam: „Kde je náš Vácha? A vzápätí sa mi vyhrnie z úst: „Tu je! To je on!“

To ma navrátilo k tomu, o čom som hovoril aj s Martinom Kolečákom v „polemike“ o istom príspevku: k Rúfusovmu upozorneniu, že Strauss je len JEDEN!

Teraz sa mi to žiada rozšíriť: Nie len jeden pre nás, ale jeden vôbec! – Z toho vyplýva naša veľká zodpovednosť za Straussa pred svetom!

(A tým je odôvodnená aj naša pozornosť, ktorú tomuto Passeriniho prekladu venujeme.)

(J. R.)

Tisícstopäťdesiate výročie príchodu svätých Cyrila a Metoda

Martin Koleják

Svätí Cyril a Metod

V pohanských národoch dávali za vzor bojovníkov a rečníkov. Kresťanstvo prinieslo do Európy nové vzory, svätých. Svätí sa stali súčasťou európskych dejín, predstavovali ideu dokonalosti človeka. Boli prítomní v umení, literatúre i v kalendári sviatkov. Za patrónov si ich volili farnosti, diecézy, rôzne spolky a národy. Mená svätých nosí mnoho Európanov doteraz. Je nespochybniteľným faktom, že európsku identitu stvárnňovalo kresťanstvo a svätí boli ovocím pravého kresťanského života. Oni sú skutočnými reformátormi, ktorí menia, pretvárajú, vedú vpred a kriesia duchovnú cestu.

Pápež Pavol VI. v roku 1964 slávnostne vyhlásil za patróna Európy svätého Benedikta, zakladateľa západného mníšstva, ktorý žil na prelome piateho a šiesteho storočia, keď prebiehalo v Európe sťahovanie národov. Na sklonku roka 1980, ktorý bol venovaný tomuto patrónovi Európy, Ján Pavol II. vyhlásil za spolupatrónov Európy svätých Cyrila a Metoda, ktorí žili v 9. storočí. Všetkých troch spája skúsenosť mníškeho, rehoľného života. Svätý Metod, právnik, po 10-ročnom účinkovaní ako správca istej župy byzantského cisárstva pri rieke Styrmon, ktorú obývali Slovania, vstúpil do kláštora na hore Olymp. Svätý Cyril bol bibliotekárom a neskôr profesorom na Vysokej dvornej škole v Carihrade. Aj on sa však rozhodol odísť na Olymp k svojmu bratovi Metodovi, kde žil ako mních v modlitbe a štúdiu. Obidvaja bratia sa zriekli kariéry, aby zasvätili svoj život Bohu ako mníši. Život v kláštore mal veľký vplyv na ich budúce poslanie, medzi ktorým vyniká ich misia na Veľkej Morave. Boli súčasťou prúdu mníškeho života, ktorý sa rozvíjal na Východe i na Západe.

Regula mníchov, ktorú napísal svätý Benedikt, mala kolosálny význam v cirkevných, európskych, ba i svetových dejinách. Benediktíni vplývali hlavne na stvárnňovanie západoeurópskej kultúry. Svätí Cyril a Metod zase svojím dielom dali základ slovanskej kultúre v strednej a východnej Európe.

Čo tomu predchádzalo? Cisár Dioklecian v roku 286 rozdelil rímske impérium na východné a západné, ktoré začali spravovať dvaja cisári, čo prispelo k postupnému pádu rímskej ríše, pretože tieto dve cisárstva sa začali odlišovať a stavať jedno proti druhému v momente, keď „barbarské“ národy vstupovali na

scénu známeho sveta. Práve pri sťahovaní národov a vytváraní nových štátnych zriadení zohralo rozhodujúcu úlohu mníšstvo. Kláštory sa stali miestami, ktoré uchovali starú kultúru a kde sa vo vzťahu k nej postupne utvárala nová kultúra.

Ale ako sa to stalo? Aký dôvod viedol tieto osoby do kláštorov? Aký mali úmysel? Ako žili?

Predovšetkým treba povedať, že ich úmysel nebol vytvoriť novú kultúru a ani zachovať minulú kultúru. Ich motivácia bola omnoho podstatnejšia. Ich cieľ bol: *quaerere Deum*, hľadať Boha. V zmätenej dobe, keď sa zdalo, že takmer nič nevydrží, im išlo o podstatnú vec: hľadať to, čo má hodnotu, čo pretrvá navždy, najst samotný Život. Hľadali Boha. Od druhotných vecí chceli prejsť k podstatným, k tomu, čo jediné je skutočne dôležité a vierohodné. Boli orientovaní „eschatologicky“, nie však v chronologickom zmysle, akoby hľadeli na koniec sveta alebo na vlastnú smrť, ale v podstatnom zmysle: za provizórnymi vecami hľadali definitívne. *Quaerere Deum*: pretože boli kresťanmi, toto nebola výprava do púste bez ciest, hľadanie smerujúce k absolútnej tme. Sám Boh im dával znamenia, dokonca im vyrovnal cestu, a ich úloha spočívala v tom, aby ju našli a išli po nej. Tou cestou bolo jeho Slovo, ktoré sa vo Svätom písme prihovárало ľuďom. Vnútornej požiadavka hľadania Boha si teda vyžaduje poznať kultúru slova.

V západnom mníšstve sú eschatológia a gramatika vnútorne spojené. Túžba po Bohu zahrňuje lásku k slovu, čo sa prelína vo všetkých dimenziách. Pretože Boh nám kráča v ústrety v biblickom slove a my ideme k nemu, treba sa naučiť preniknúť do tajomstva reči, pochopiť jej štruktúru a spôsob vyjadrovania. A tak práve kvôli hľadaniu Boha sa stáva dôležitá svetská veda, gramatika, ktorá ukazuje cestu k slovu. Pretože hľadanie Boha si vyžaduje kultúru slova, súčasťou kláštora je aj knižnica, ktorá ukazuje cesty k slovu. Z toho istého dôvodu je súčasťou kláštora aj škola, kde sa tieto cesty konkrétne otvárajú. Pre svätého Benedikta je kláštor školou, ktorá má za cieľ naučiť človeka slúžiť Bohu. To zahrňuje aj intelektuálnu formáciu, vzdelanie, na základe ktorého sa človek naučí vnímať uprostred slova Slovo, to Slovo, ktoré bolo Boh (porov. Jn 1, 1).

Božie Slovo preniká srdce každého jednotlivca (porov. Sk 2, 37). Gregor Veľký to opisuje ako náhle bodnutie, ktoré prebúdza našu ospalú dušu a robí nás pozornými na podstatnú skutočnosť, na

Boha. Takto nás robí zároveň pozornými jedných voči druhým. To Slovo nevedie iba individuálnou cestou mystického pohrúženia, ale vovádza do spoločenstva s tými, ktorí kráčajú vo viere. Treba nielen uvažovať o Božom Slove, ale treba ho chápať správnym spôsobom. Ako v rabínskej škole, tak aj medzi mníchmi, čítanie, ktoré koná jednotlivec, je zároveň činnosťou celého spoločenstva.

Božie Slovo nás zároveň vovádza do rozhovoru s Bohom. Boh, ktorý hovorí v Biblii, nás učí, ako s ním môžeme hovoriť. Zvlášť v Knihe Žalmov nám On sám ponúka slová, ktorými sa môžeme obrátiť k nemu, priniesť svoj život s jeho veľkosťou i biedou pred ním, premeniac tak samotný život na pohyb k nemu. Žalmy opakovane obsahujú inštrukcie aj o tom, ako ich treba spievať a sprevádzať na hudobných nástrojoch: „Oslavujte Pána gitarou, hrajte mu na desaťstrunovej lutne. Spievajte mu novú pieseň, nadšene mu hrajte a volajte na slávu“ (Ž 33, 2-3). Aby sa človek mohol modliť na základe Božieho slova, nestačí jeho recitovanie, ono si vyžaduje hudbu. Dva spevy kresťanskej liturgie kladie Biblia do úst anjelov. Pri Ježišom narodení spievajú *Sláva Bohu na výsostiach*, a *Svätý, Svätý, Svätý* je aklamáciou Serafinov, ktorí stoja bezprostredne pred Bohom (porov. Iz 6). V liturgii oslavujeme Boha spolu s anjeli.

Svätí Cyril a Metod sa počas pobytu v kláštore, ale aj predtým, učili chápať Slovo, ktorým sa nám Boh prihovaril a oslavovať ho modlitbou. Keďže poznali aj slovanskú reč, boli tak pripravení hodnoverne preložiť texty Biblie do reči nášho ľudu. Preložili aj hlavné liturgické knihy a zaviedli slovanské Božie služby, čiže liturgiu. Založili školy, predovšetkým na výchovu mladencov, z ktorých si potom vyberali súčasných kňazstvo, a tak dali podnet k určitému zriadeniu škôl. Nakoniec, na požiadanie panovníka, preložili a prispôbili aj niektoré časti byzantského zákonníka, ktorý pomáhal uvádzať kresťanské mravy do spoločenského života. Položili tak základ našej literatúry a kultúry, ktorého prvým písaným slovom bol začiatok Jánovho listu: „Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a to Slovo bolo Boh – *Iskoni bie Slovo a Slovo bie u Boga a Bog bie Slovo*.“ Je v tom čosi mysticky slávnostné, že my sme sa kultúrne zrodili s menom a v meno Boha a Ježiša Krista. Kristus Bohoľovek stojí pri samom začiatku, pri koreni našej kultúrnej histórie, nášho bytia.

Pápež Benedikt XVI. povedal: „V každom storočí stretnutie sa so stále novým slovom Evanjelia bolo prameňom

kultúry, vytváralo mosty medzi národmi a obohatili tkanivo našich miest, čo sa prejavilo v kultúre, umení a v neposlednom rade v tisícich prejavoch lásky.“ Ak sa však odmieta evanjelium, odmieta sa život, pravda a láska.

Naša západná civilizácia je dnes preto vo veľkej kríze. Veľmi sa hovorí o ekonomickej kríze, ale je tu ešte väčšia kríza – antropologická, čiže kríza identity človeka. Človek nevie, kým je, na čo tu je na tejto zemi. To spôsobuje, že sa prijímajú nespravodlivé zákony, ktoré ochraňujú zločincov a škodia statočným ľuďom. Socialisti presadili v mnohých krajinách potraty, eutanáziu, sobáš homosexuálov, rodovú rovnosť... Tam, kde sú takéto zákony, lekár, ktorý zabíja nenarodené deti, starých a chorých ľudí, má za to ešte aj zaplatené; ten, kto to odmietne, má problém so zamestnávateľom, dokonca môže ľahko prísť o prácu. Starosta, ktorý odmietne sobáš homosexuálne páry, musí odstúpiť, ten, kto ich sobáš, má za to zaplatené. Fotograf, ktorý odmieta fotografovať sobáš homosexuálov, je daný na súd a môžu ho ekonomicky zruinovať. Podobne sú na tom majitelia hotelov, reštaurácií, kuchári, učitelia, ba i samotní rodičia. Toto sa šíri do mnohých krajín.

Bohužiaľ, že aj na Slovensku vznikol práve v roku svätých Cyrila a Metoda výbor pri vláde, ktorý má na starosť presadzovanie ideológie rodovej rovnosti, ktorá je pustošivejšia ako atómová bomba alebo iné totalitné systémy. Dnes preniká do našej kultúry mnoho pohanstva, modloslužobníctva, nekultúry. Situácia je analogická s tou v deviatom storočí. Mnohé televízne seriály, zábavné programy, časopisy a knihy oslavujú novodobé idoly, modly. Našu epochu charakterizujú vulgarizmy, degradácia slova, oplzlé reči, ohováranie, osočovanie, klebety, nemravnosť, mamónárstvo. Mnohí kresťania to podporujú tým, že kupujú takéto časopisy, sledujú takéto programy a zabávajú sa na tom. Sú však aj takí, čo povedia: To sa už nedá pozerieť. Táto civilizácia je chorá. Boh je systematicky vyhánaný zo všetkých oblastí spoločenského života, z politiky, ekonomiky, podnikania, škôl i z rodín. Tam, kde niet Boha, prichádza hriech, diabol. Sme povolani zanechať tieto časopisy a filmy a vyberať si to, čo nás vedie k Bohu.

Pavol Strauss, konvertita zo židovstva, filozof, sa zamýšľa nad stavom Európy: „Svet vo veľkom i v malom sa v polemikách odpudzuje. Etické hodnoty sa riedia, až z nich ostane len novinársky odvar. A islamské násilnícke exhibície narážajú na čoraz bezvládnejší odpor. Európa sa po fáze, keď sa menila na Barbarópu, stáva psychastenickým polutovaniachodným morálnym nedochôdčatom. Už len

z jednej strany môže vyznieť životodarné: *Sursum corda* [Hore srdcia].“

Ak sa chce Európa zachrániť, potrebuje sa vrátiť k svojim kresťanským koreňom, k svojmu Bohu, k jedinému pravému Bohu.

Prvý Petrov list nás vyzýva, aby sme boli stále pripravení obhájiť sa pred každým, kto nás vyzýva zdôvodniť nádej, ktorá je v nás (porov. 1 Pt 3, 15). Nádej pramení v poznaní Slova, ktoré sa stalo telom a prinieslo nám spasu. V skutočnosti kresťania v rodiacej sa Cirkvi nepovažovali misionárske ohlasovanie za propagandu, ktorá by mala zabezpečiť nárast vlastnej skupiny, ale za vnútornú nevyhnutnosť, ktorá vyplývala z prirodzenosti ich viery. Boh, v ktorého uverili, je Bohom všetkým, jediným pravým Bohom, ktorý sa zjavil v histórii Izraela, a nakoniec vo svojom Synovi. Dal tak všetkým odpoveď na otázku, ktorú každý človek očakáva vo svojom srdci. Univerzálnosť Boha a univerzálnosť rozumu otvoreného voči Bohu boli pre nich dôvodom a zároveň povinnosťou ohlasovať Slovo. Ide o pravdu, ktorá sa týka všetkých ľudí.

Je rozdiel medzi zjaveným náboženstvom a ostatnými náboženstvami. Je pravda, že túžba po Bohu je ukrytá v každom človeku a náboženstvá sú prejavom hľadania Boha. Novosť kresťanského náboženstva spočíva v tom, že môže povedať ľuďom všetkých národov: **On sa nám zjavil. On osobne.** On nám otvoril cestu k nemu. Novosť kresťanstva nespočíva v myšlienke, ale vo fakte: On prišiel medzi nás: „Slovo sa stalo telom a prebývalo medzi nami“ (Jn 1, 14). To Slovo je múdrosť. Samozrejme, treba pokoru, aby sme ho prijali. Novodobé pohanstvo ho často odmieta, avšak nielen dobre známou idolatriou moci a peňazí, ale aj tým, že sa obracia k novým formám exotického a modernistického náboženstva, k rôznym poverám, čarovaniam, horoskopom atď.

Svätí Cyril a Metod nám priniesli pravú vieru. Snažili sa očistiť našu kultúru od nánosov hriechu a pozdvihnúť v nej všetko dobré. Naš národ si ich preto váži a je im vďačný. Počas štyridsaťročného totalitného obdobia, kedy prebiehala ateizácia, sa jej predstavitelia nevedeli vysporiadať s týmito osobnosťami. Pavol Strauss si v tej dobe, 19. mája 1985, zapísal do denníka: „*Ľudia už nevedia, čo by mali milovať, čoho si vážiť. Hazardujú s vonkajšou i vnútornou minulosťou. Nevedia si poradiť s veľkou postavou svätého Metoda. Boja sa ho, je im nepríjemný ako Svätoplukovi. Nemravníka iritoval, a preto sa mu staval do cesty. Askéta ho urážal, a preto mu staval prekážky do cesty. I dnešný náš svet reaguje podobne. Je nútený ho akceptovať ako nositeľa kultúry,*

ako politického činiteľa. Ale veď to bol predovšetkým za šírenie Kráľovstva Božieho zapálený misionár, veď bol Grék, a ako v každej dobe narážali na seba Cirkev a štát. Keď sa nespamätáme, nevybrádneme z bahna prízemnosti. Každý národ si zaslúži takých mysliteľov, takých literátov a takých eskamontérov ľži, akých má.“

Po páde totality Straussa zasa pobúrilo zneužívanie cyrilo-metodskej tradície, politické zneuctovovanie prvých dvoch dejinných osobností Slovenska, svätých Cyrila a Metoda. 4. júla 1993 si zapísal do denníka: „*Je úradná oslava svätých Cyrila a Metoda. Určite z toho urobia politickú manifestáciu. Bude tam celá garnitúra politických hochštaplerov.*“ Nie, že by sa politici nemohli zúčastniť týchto osláv. Ale účasť politikov, ktorí šliapu po hodnotách evanjelia, ktorí podporujú potraty, rozvody, ideológiu rodovej rovnosti, ktorí nerešpektujú právo rodičov na výchovu detí, slobodu svedomia, a len využívajú túto príležitosť na politickú propagandu, bola pre Pavla Straussa nečestná.

Na druhý deň, 5. júla, píše: „Zo sviatku svätých Cyrila a Metoda máme dnes štátny sviatok. A neuvedomíme si, že ochota byzantského cisára vyslať k nám misionárov mala aj politické pozadie, pripojiť si tie slovanské oblasti k Byzantskej ríši. Keby sa bol vydaril pôvodný plán, boli by sme dnes východného obradu. Ale boli to svätci a splnili Boží plán, a nie pôvodný politický. A tak im budme úprimne vďační a oddaní.“ No a do tretice, 7. júla, píše: „Bol som na cyrilo-metodskej akadémii a rečnili tam mnohí z našich verejných činiteľov, čo ešte nedávno hanobili kresťanstvo ako dobrí komunisti. A teraz sa do jedného priznávali ku kresťanstvu. [...] Či sme to národ svetonázorových lumpov? [...] Nik z týchto dnešných pseudokresťanov sa nezastal tých, čo boli pre kresťanstvo perzekvovaní.“

Nemala by nás prekvapovať táto jeho prísnosť. Bol až mysticky pripútaný k Bohu a cirkevnej tradícii, videl vo svätých Cyrilovi a Metodovi „jasné vodcovské osobnosti“, poslané slovenskému národu, aby cez veky stelesňovali duchovnú kontinuitu kresťanstva – bez dobových falšovateľov a falošníkov, najmä politických. Najmä Slovensko malo „jóbovský osud“, bolo ťažko skúšané pohromami európskych dejín v minulosti aj v prítomnosti, ale – „neopustené“.

Svätí Cyril a Metod orodujte za náš národ v nebi, aby sme zanechali cestu hriechu vedúcu k zatrateniu a išli cestou, ktorú nám zvestovalo Slovo Boha. Iba Ono nás môže priviesť k Otcovi.

(Homília, ktorá odznela 5. júla 2013 v bazilike na Mariánskej hore v Levoči – z príležitosti 1150. výročia príchodu sv. vierozvestcov.)

Cyril Vasil

Drahí svätí Cyril a Metod!

(Úryvok z homílie k slovenským pútnikom do Večného mesta vo februári 2013)

...Aj dnes by sme sa mali modliť, a prosíme aj tu, teraz, o váš príhovor, svätí Cyril a Metod, aby sme sa v našej vlasti nestali korisťou národov, alebo ešte skôr zvykov pohanských. Stať sa korisťou národov pohanských – to dnes neznamená obávať sa vpádu akýchsi húnskych či avarských hord – novodobé pohanstvo sa dnes šíri oveľa záľudnejšie, ba takmer nepozorovateľne – vo forme morálneho relativizmu, pod heslom falošne chápanej slobody, či bezbrehej tolerancie, ktorá označuje za netolerantného toho, kto svoj názor opiera o pravdu evanjelia a nebojí sa to povedať nahlas. Novodobé pohanstvo, odmietajúc kresťanský hodnotový systém, prejavuje sa aj vo forme do extrémnej hnanej politickej korektnosti, ktorá povyšujú sa na roveň zákona, zakazuje zlo označiť ako zlo.

Svätí Cyril a Metod, ak ste si vo vašich časoch nevedeli predstaviť ani vy, ani naši predkovia, ktorí boli vtedy dokonca označovaní za barbarov, čo je to politická korektnosť dotiahnutá do absurdnosti, tak vám musíme vysvetliť, že takto chápaná korektnosť vyžaduje, aby to, čo sa po celé tisícročia považovalo a v každom katechizme označovalo za „do neba volajúce hriechy“, naraz nadobudlo novú terminologickú i morálnu kvalifikáciu. (...)

Svätí bratia Cyril a Metod, vy posilnení dôverou v nebeskú pomoc vášho patróna sv. Demetra, pustili ste sa do boja s pohanstvom, nepravdivosťou a nevedomosťou. K vášmu patrónovi ste sa modlili slovami: *Zo strašnej hmly a nevedomosti očist' nás, veď ty miluješ otčinu, múdry Demeter, a svojím príhovorom nám dopraj ošpievať v dnešný deň tvoje jasné narodenie.*

Tento boj je s istou obmenou aktuálny aj dnes, a preto sa aj my pri spomienke na váš príchod medzi našich predkov obraciame na Vás parafrázovanými slovami Vašej modlitby, adresovanej teraz ale Vám. *Svätí Cyril a Metod: Zo strašnej hmly a nevedomosti vyveďte nás, veď Vy milujete zverené vám stádo i našu krajinu, a svojím príhovorom doprajte nám nájsť svetlo pre náš život a nasledovať ho s verným srdcom...*

• Cyril Vasil na odpuste v Kluknave s farárom Pavlom Ondříkom.

Pavol Ondřík

Národ divý, kostrbatý...

Národ divý, kostrbatý
do poriadku voviesť,
obliecť v nové šaty
ducha,
knieža z Nitry velí,
Rastislav ten slávny
stojac vážne, múdro
na priečelí nevelkého stáda.

Bo dočul Ducha vietor
čo poduchuje z Carihradu,
k Michalovi za pomocou
i prosiac radu sa obrátil.

Eúto mu je svojho ľudu
tápuceho vo tme bludu
a túži v jeho srdce
vložiť svetlo, oheň
jak pochodeň
do žitia tiem
v pravici by mal
pravú každý.

Preto idte – leťte,
junač smelá!
Hory – doly zdolávajúc
na to miesto zeme,
kde práve ona
zrodila nám apoštola
Krista – Svetla, Pravdy.

I múdro, i prísne knieža velí:
„Neodbytní budte, budte smelí!
Pred cisára predstúpte
a túto prosbu ľudu slovienskeho
pokorne mu k nohám zložte ...“

Medzitým vetry so všakovými sluchy,
ba i nepokojné nepokoja duchy
sa pohýňali,
úklady, pasti i osídľiská postrojili.
Lež proti pravde nieto ostňa!

Keď uvidel cár toľký zápal,
odvahu i po Slove plam,
nezaváhal a hneď kázal
z najlepšieho čo tam mal

Ducha porvať v poly šat.
I bedač tápajúcu v tmách
do Pravdy plášťa zaodiat.

No treba ho ssiť,
ku spôsobu primerat'.
By ni malé, ani veľké,
by v mieru pravú a na osoh
osvedčil sa nový háb.

Skusní Svetla bohatieri
ichž zrodila apoštolská zem,
po písmenkách, slovo k slovu,
tvoria pre zhladlých strovnú
ducha poživien.

Rušil sprievod v divozeme,
kde lační Slávi Pravdu ždúci,
Božím slovom, požehnaním
Nepriateľa zrážajúci ...

V ústret, v čele – knieža sám.
Zo Solune bratom
poklon – úctu vzdal.
Za ním sprahlý duchom národ.
„Ja som Cyril, to je Metod ...
Tu je Zákon a tu Slovo,
ktoré i vám bolo
odpočiatku
skrže Múdrost' zjavené ...“

Prišli ku nám apoštoli
hlášuc pravdu písmom, slovom.
Slovan – rodu odovzdali
jak žiť s Kristom
v svete novom.

Nové svety! Nové časy!
I vám zvučí Slovo spásy.
Vo Slavianocho ono žije!
Hoc vám to príkre ...
Či snáď milé?

Vitaj Slávov slávny apoštole!
Zváž ...
Či nám k hanbe, či ku chvále
jak semä Tebou siate
vzišlo,
vzrástlo,
zmohutnelo ...?
Žije Cirkev! Krista sväté Telo ...

Požehnávaj naše kraje
i udeľ z svojho ducha nám.
By svet vidíac našu vieru
Svetlu veril a nie tmám.

Nech jak maják sviati z Tatry
ten, ktoréhoš' zvestoval.
Kristus – nádej!
Svetlo spásy!
By On v srdciach
našich kraľoval ...!

...Áno, dr. Pavol Strauss je svojím autorským typom Európan, európsky človek. Európan nie kozmopolitického, ale kresťanského značenia; človek, ktorý sa stotožnil s veľkými kresťanskými tradíciami Európy – a svojou literárnou a mysliteľskou aktivitou tieto tradície oživoval na poli slovenskej literárnej tvorby, pôvodnej i preloženej; tvorby, ktorej vďaka svojmu kresťanskému a kultúrnemu univerzalizmu bol schopný dávať európsky ráz i európsky rozmer.

A tu sa priam natíska nevyhnutná otázka základného významu. Nie je táto jeho európsko-kresťanská orientácia v súlade s dávnym náboženským a kultúrnym apoštolátom, ktorý už pred stáročiami vykonávali na našom území dvaja slovanskí svätci, Cyril a Metod, povýšení pred desaťročím na spolupatrónov Európy? Nesporne tu možno hľadať takúto kontinuitu.

(Július Pašteka)

+ + +

Cyril a Metod, vy nás nepoznáte; / máme byť svätí, svätí týchto čias, / ale čo zlé je, nadosť neprekliate, / to je náš tichý, stály zlatoklas. / Sprášiveli sme, splesneli až-až, / no sväté roky Pán Boh neposiela / stále, len keď už premenu si želá / a znudil ho svet nedokonalý. / Ste svätí, zrobte zázrak. Nech zem celá / žasne, že k nám vy ste sa priznali.

(Karol Strmeň: Balada; úryvok)

+ + +

..Boh je dušou ľudstva a jeho chlebom, jeho formatívnou podstatou, lepom jeho dejín. – A Boha vyhodili ako splesnený chlieb za mesto ľudstva, na verejné smetisko večnej nehanebnosti. A Boha denne vyhadzujú na dlažbu, vylučujú z našich kancelárií a ordinácií, z našich fabrík a laboratórií, z našich divadelných a koncertných siení, z našich manželských spální a z našich detských izieb. A Boha denne vyhadzujú na chladnú dlažbu nášho myslenia.

A preto je dnešný svet ako deravý sud, do ktorého sa nalieva náplň úsilí a túžení, i víno dobrej vôle, i dažďová voda pokusov o záchranu a obnovu, ale všetko vyteká, nevedno kadiaľ a kam...

(Pavol Strauss, Exeamus igitur, rok 1948!)

Karol Strmeň

Žalm cyrilo-metodský

(Úryvok)

Iskoni bě Slovo i Slovo bě u Boga i Bog bě Slovo,
zvelebujeme ťa dedičstvo Cyrilovo, dedičstvo Metodovo.

.....
Ešte aj teraz so Satanom zápasia svätí bratia,
ešte aj teraz, v každú chvíľu Boha prosia
a znova sa na Slovensko vrátia.

Lebo je Pán Boh na nebi a on je Pánom dejín,
on zničí čelaď zradnú

A my s Ním žijeme a žiť budeme, keď posmeškári
Boha nášho padnú.

Prekvitá Nitra slovenská a Cyril, svätý mních,
v nej po slovensky hlása Božie slovo,

a svätý Metod, dobrý pastier svojho stáda,
spravuje srdce Slovákov.

Náš zbožný Cyril umiera, mních je to, kresťan dokonalý,
veď preto sme mu hneď po smrti aj svätožiariu dali.

A svätý Metod, to je biskup pevný,
po tvrdých putách sme ho rozpoznali.

Bože náš, Otče národov, nauč nás prejsť
i touto ťažkou školou,

teraz, keď v dobe krutej skúšky osláviť chceme
príchod našich apoštolov.

Vypuť Ducha svojho, Bože, a premení sa
podoba slovenskej zeme.

Pamätaj, Pane, na náš národ, lebo ak Teba opustíme,
do muža zahynieme.

Vypuť, vypuť Ducha svojho, Pane, nič nedbaj
na slabosti a viny naše.

Pre svoju veľkú dobrotivosť zjav sa a naše dedičstvo
vráť nám zase.

Počuj nás, ako voláme: to volajú Ťa, Bože, Tvoje deti,
nás počuj, ako voláme, ale ešte hlasnejšie a tvrdšie
volajú naši svätí.

Počuj nás, Otče národov, a vypuť na nás sväté svoje lúče.
Pamätaj Otče, pamätaj, na svoje deti k Tebe volajúce.

Bohu Otcovi nášmu i Bohu Jeho Synu i Bohu Duchu
Svätému sláva
nechže sa teraz i na večné veky vzdáva. Amen.

(1963)

Hviezdoslavove nádejné slovanské Turíce 1905

„...Čo bolo dekriztianizované, musí raz byť kristianizované. Lebo Kristus musí byť pred koncom vekov všetkým vo všetkom.“

„Dejiny nie sú herbárom odkvitnutých nádejí. Pre ľudí, pre ktorých sú dejiny celkom jasnou stopou Božej vôle, musia byť vítané všetky snahy a intenzity, ktoré sa snažia nastaviť do týchto Božích siločiar.“

(P. Strauss).

V nadväznosti na našu úvodnú *Nádej nových Turíc* (str. 1) a na nedávno oslávnené 1150. výročie príchodu vierozvestcov Slovanstva sv. Cyrila a sv. Metoda k nám – nakoniec v čase, ktorý sa právom označuje ako Druhý krst Ruska – je príhodné vrátiť sa k Hviezdoslavovej skladbe napísanej pred viac ako sto ročím: *Slavianstvo! teba sudba stíha...* (Turíce 1905).

Pripomeňme, že ju napísal tesne po vzniku známej skladby iného proroka Slovanstva Vladimíra Sergejeviča Solovjova *EX ORIENTE LUX* (1900), na ktorú Hviezdoslav akoby priamo nadväzoval (všimol si to už niekto?), ba akoby šiel ďalej. Ak Solovjov len postavil pred Rusko otázku: „*Kakim že chočeš byť Vostokom, / Vostokom Xerxa il' Christa?*“ - Hviezdoslav plnou dušou vyslovuje presvedčenie, že Slovanstvo (teda Rusko predovšetkým) sa „zblíži skromne ku Kristu“, lebo je to tak načrtnuté v Božom pláne, a je na tejto ceste svojho preporodenia sprevádzané Božím „zaľúbením“ a Jeho „vytešeným zrakom“!

Je vôbec obdivuhodné, že to, čo Hviezdoslav stavia ako nevyhnutnú podmienku, ak má Slovanstvo splniť svoje zverené poslanie (pripomeňme si pri tom Solovjovove slová, že „pravou ideou národa nie je to, čo si národ sám o sebe myslí, ale akú predstavu má o ňom od večnosti Boh“) – je totožné s kresťanským postulátom: „*Ak pšeničné zrno nepadne do zeme a neodumrie, ostane samo. Ale ak odumrie, prinesie veľkú úrodu*“ (Jn 12, 24).

Až po tejto premene (metanoia) sa ono „možno“ v odkaze veľkého slovanského mysliteľa jezuitu (!) kardinála Tomáša Špidlíka – „*Slovania boli pokrstení poslední a možno povedia Európe poslední slovo*“ – stane **istotou**.

(J. R.)

Pavol Országh Hviezdoslav

Slavianstvo! teba sudba stíha,
neblahá sudba odveká;
a kto zná, čo jej tají ešte kniha
na farchu tvojho človeka?
Včuť ako oblak do temena vrýva
ti blesky, prívalom ťa stíha z nôh
a drienk ti trusí víchrom – nevraživá
tá sudba tvoja... či i Bôh?

Bo že máš proti sebe vrahov,
jak nad tebou má nebo hviezd,
čo váhu tvoju rušia protiváhou:
v tom vari ešte i cti jest:
to znak, žeš' obor tela-ducha vládou,
i stade postrach, v hrách že rozhodných
tou tela môžeš' ich zaľahnúť sťa kladou,
tou ducha sťa strom prerásť ich!

No, pravda, máš i veľké hriechy,
moc vredovitých, chorých miest:
k dedičným nových získalo si mechy,
v čom iba veľa hanby jest;
a nadto tnie ťa sudba nebudajná...
Ba božia päsť to v skraň ťa udrela!
Jak potomstvom hen bolo by si Kaina,
pod károu za krv Ábela.

Tak potíkaš sa v zemskej púšti,
a zámary ti blednú v blud;
Po čomsi cudzom, ďalekom ti pľuští,
kým vlastná krváca ti hruď...
A svetu staviaš obraz k podívaníu,
že zrieť ho leda z pekla javiska
z bratského oka kým tu slzy kanú,
tam škodoradosť zablýska!

- Ó, precíť obráť!... Poznaj chyby
i viny svoje, poklesky:
a kajaj sa – Jak kov sa v ohni tríbi,
trp, pykaj: hnev až nebeský
ť a vyhňou preženie, že stečieš zlatom,
sťa kryštál dúhou svitneš predívne,
vyzujúc trosky: sváry brata s bratom,
lož, brud, rmut, krivdy, protivne...

Len keď sa do žilôčky zmladiš,
keď napraviš sa do kosti;
základom pravdu, v láske svoj byt
zriadiš,
hold zložíš spravedlnosti;
keď sudbou šťvané, bité Hospodinom
nedarmo prejdeš celú očistu,
lež hnutím mysle každým, každým
činom
sa zblížiš skromne ku Kristu;

Keď takto zavrieš všetky rany,
ichž na tele máš, na duši:

len vtedy môže reč byť o poslaní,
čo na zemi ti prísluší: -
Tu z chaosu jak vstaneš v plnom zdraví,
tvár okráženu slnca jasnotou,
a človečenstvo odeješ v nach slávy
a spasiš teplou dobrotou!

Boh, ktorý dal ti vzrásť tak telom,
na duchu tak ti požehnal,
On iste vtedy za tým bral sa cieľom:
by zaľúbenie v tebe mal,
odhrnúť sudbu, po večnosti métu
ť a vytešeným zrakom spevázal...
I neblúď ďalej! Nerob radosť svetu
a Bohu nespôsobuj žiaľ.

Na Turíce 1905.

Vladimír Solovjov

EX ORIENTE LUX

„Z Východu svetlo, moc a sily!“
A s túžbou vševládcom sa stať,
Peržanov kráľ pod Termopyly
otrokov začal svojich hnať.

Hellade však nie bez príčiny
bol Prometea daný dar.
Slobodnej hrstky smelé činy
otrokom nachystali zmar.

Kto na brehoch Indusa, Gangy
ťaženie slávnych nechal šľak?
Či macedónske nie falangy,
nie orol – vlády Ríma znak?

Silou rozumu, silou práva
- vďaka všeludským hodnotám –
Západu skrsla moc a sláva,
a Rím jednoty vztýčil chrám.

Čo ešte svetu chybovalo?
Prečo sa v krvi kúpe zas?
Bez viery, lásky – bolo málo
vesmírnej duši všetkých krás.

A slovo veľké nesklamalo:
z Východu prúdi svetla žiar.
A čo sa nedostihným zdalo,
nádejou vstalo na oltár.

Pripomínajúc veľkú vodu,
znamení plný, plný síl,
ten žiar, čo vyšiel od Východu,
s Východom Západ uzmieril.

Ó, Rusko, tvoja дума čistá
túži sa hrdým telom stať.
No čím Východom chceš byť: Krista?
Či Xerxa budeš zbožňovať?

(1900)

(Preklad: J. R.)

Protiváha tejto doby

(Úvod k rozbehnutému, ale, žiaľ, nedotiahnutému zámeru pripraviť z diela Pavla Straussa a vydať knihu: Pavol Strauss: Pre medikov – o ktorej sme kedysi snívajú, že by ju slovenskí absolventi medicíny dostávali pri promócií spolu s diplomom.)

+ + +

Marina Cvetajevová, nadšená básnikom Rainerom Maria Rilke rovnako ako Pavol Strauss, píše v eseji „Básnik a čas“ o Rilkeho súčasnosti (teda o jeho význame pre dobu, v ktorej žil), okrem iného toto:

Rilke, tento „daleký – z ďalekých, vysoký – z vysokých, osamelý – z osamelých“ „nie je ani objednávkou, ani demonštráciou našej doby – **je jej protiváhou** (tu i ďalej podč. J. R.). Kvôli Rilkemu bude naša doba zemi odpustená.

Ako protiklad, to jest nevyhnutnosť, to jest ako **protijed našej doby** sa mohol Rilke narodiť iba v nej. V tom je jeho súčasnosť. - Doba ho neobjednala, ale pozvala. (...)

Rilkeho naša doba potrebuje práve tak ako duchovného na bitevnom poli: aby sa za týchto aj za druhých, za nich aj za nás: za osvetlenie ešte živých a odpustenie padlým - **modlil**.

Byť súčasníkom – to znamená **tvoriť** svoju dobu, nie ju odrážať. Áno, odrážať ju, avšak nie ako zrkadlo, ale ako štít. Byť súčasníkom znamená tvoriť svoju dobu, to jest zápasíť s deviatimi desatinami toho, čo v nej je, ako človek zápasí s deviatimi desatinami prvého náčrtu.“

Pavol Strauss si neraz kládol otázku, prečo sa narodil práve v dobe, v ktorej žil – to jest otázku o tej istej *súčasnosti*, ktorej sa venovala Cvetajevová pri Rilke. Myslím, že najlepšou odpoveďou na jeho pochybnosti je Cvetajevovej zistenie: **narodil sa v svojej dobe preto, aby bol jej protiváhou, jej protijedom. Doba si ho povolala preto, aby mohla byť – aj kvôli nemu – tejto zemi odpustená.**

Otázku o Straussovej súčasnosti si nemohol neklásť ani zostavovateľ tohto výberu textov Pavla Straussa pre poslucháčov medicíny na prelome tisícročí. Ak sme – parafrázujúc Marinu Cvetajevovú – prijali záver, že Strauss je protiváhou, protijedom súčasnej doby, potom musíme otvorene upozorniť čitateľa, že všetko, s čím sa stretne v tejto knižke, bude NAOPAK; bude v priamom protiklade k tomu, na čo sme, deti tejto doby, zvyknutí. A že to práve tak musí byť, aby Strauss *vyvážil* a *prevážil* túto dobu – zo slepej uličky do náležitého smeru.

Nie každý prijme ochotne a rád *protijed*; ale isté je, že chorá doba a chorý

človek v nej sa bez neho nevyľiečia... A kto by mal ísť pritom v prvých radoch, ak nie lekári...?

(Július Rybák)

P. Strauss: Hommage à Rilke (Úryvok)

Čo nás k Rilkemu púta najviac, je vehemencia, s akou sa cez slovo púšťa do útrob života a hmoty, do blízkosti alebo k stredu tajomstiev jeho žeravej, tekutej podstaty. Z toho prinajmenšom smelého podnikania pochádza i čaro a zvláštnosť novej krásy jeho tvorby.

Lebo prechádzame hĺbkovou štruktúrou slova popri tisícročných vrstvách skutočností, dosiaľ zväčša nevidených a netušených, cez kvapľové a ľadové jaskyne nevidaných podzemných krás pojmov, cez číre riečky básnickej pravdy, dosiaľ neznámej a skoro nepredstaviteľnej hĺbky.

Tak nám nijaký básnik dosiaľ nepredstavil anjelov, „skoro smrtiacich vtákov duše“, ktorí obývajú skutočný svet, kde sú sféry viditeľna a neviditeľna zhrnuté tak, že prechodiac popri živých a mŕtvych necítia medzi nimi rozdiel. Keby sa nám ukázali, „zanikli by sme pred ich silnejším bytím“.

Rusko mu darovalo ľudské bratstvo a Boha – „a v predsieni Jeho mena žil dlho na kolenách“. Boh mu je jasným a temným, zjavným a skrytým, ustavične aspoistrofovaným tajomstvom prítomnosti vo všetkom. O poslednej švajčiarskej perióde píše sám: „Skoro nikdy by si ma nepočula volať Ho po mene, jestvuje neopísateľná diskretnosť medzi nami, a tam, kde kedysi panovala blízkosť a prenikanie, vypínajú sa nové dialky, ako v atóme, ktorý chápe nová veda tiež ako vesmír v malom. Pochopiteľné uchodí, zmení sa, namiesto vlastníctva naučí sa človek vzťahu a vzniká bezmennosť, ktorá zas musí začať u Boha, aby bola dokonalá a bez výhovorky. Citový zážitok ustupuje za nekonečnú slasť voči všetkému citelnému.“ Do tohto skromného a pokorného postoja vyúsťuje tento ťažký, ľudský a náboženský nie celkom doriešený život básnika Rilkeho.

V mystériu lásky došiel najďalej. Pozná nebezpečenstvo ľudského milovania, ktoré vlastne spočíva v jeho uchvátení a prijímaní. Napísal predsa slová „...v náručí som ich všetky stratil“. A vedel, že „byť milovaným znamená zaniknúť, milovať znamená trvať“.

A tak dokonca chápal Boha ako čisté svetlo a Lásku ako akt, ktorý nemá predmet, ale nosí zmysel v sebe, a tým je tu a preniká všetko...

Nech mu za toto temer nadľudské vypätie, ktoré znamenalo vydanie seba, nekonečná Pravda udelí pokoj v Svojom Večnom Svetle.

Sú myšlienky a sú i básnici, ktorí sú privčas narodení a pritom sú zrelí. (...) Ale sú i načas narodení, a to sú tí, ktorí vidia a cítia to, čo všetci iní, len intenzívnejšie, prenikavejšie a hovoria za všetkých, a preto ku všetkým. Sú to veľcí prítomnosti, ktorí vylúpnu podstatu reálneho diania z obalu viditeľnosti a náhodností a podávajú ho na podnose emotívnosti zovšeobecnené a večne platné tým, ktorí ho len tušili ako za hmlistými závoji z tajomstva skutočnosti.

Každá doba je divná, predivná vo svojej hĺbkovej štruktúre a nevyčerpatelne bohatá na postrehy krásnej tajomnosti na lomných plochách prechodu viditeľna a nevyspytateľna. Vibrácia mystéria v určitej historickej chvíli zaostrene vystihnutá ako snečný lúč nad tmavým pozadím, s unášajúcim mihotanim korpuskúl v jeho priebehu, prenikavý pohľad za to, čo každý vidí, cíti a povie, to je funkcia básnika. Prenikať, objasňovať, vynášať na denné svetlo obecného cítenia a myslenia to, čo normálnou psychickou námahou nemožno získať, to je funkcia básnika, nie vedome maskovať a zamotávať. Že pri vyššie chválenej koncepcii narážame aj na ťažkosti a komplikovanosti, to je preto, že pri komplikovanejšom a diferencovanejšom úkone treba i komplikovanejšie inštrumentárium.

+

(O Werfelovom románe o Jeremiášovi *Horet die Stimme*.) Je to kniha o prorokovi, ktorý chce byť hlasom Boha, lebo ho počúva. O tom, ako sa nekompromisnému hlasu neverí, lebo stavia všetko na fundamente Božích rozhodnutí a stavia poriadky a hodnoty zemské na Božie poriadky, ale nie nad ne. Je večne sám medzi ľuďmi, lebo mu ide o spoločnosť Božiu. Národ ho nechápe, lebo ho nechce, aby bol veľký a mocný, ale čistý. Človek ho zaznáva, lebo chce z neho vykreslať iskru večnosti. A Boh ho uvrhol medzi tvrdošíjny národ nevyužitého vyvolenia.

(Pavol Strauss,
Mozaika nádeje)

K 10. výročiu založenia Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa

Je len prirodzené, že miestom, kde bol pred desiatimi rokmi založený a doteraz prebýva Spolok priateľov Pavla Straussa, sa stalo jeho rodisko – Liptovský Mikuláš.

Ak pred 120 rokmi Straussom tak ctený Pavol Országh Hviezdoslav oslávil rodisko Jána Kollára – Mošovce a jeho rodný kraj Turiec, oslávm aj my Hviezdoslavovými slovami rodisko tohto nemenej významného ducha Slovenského Liptovského Mikuláš, nemenej plodnú liaheň slovenských talentov Liptov, aj onen slávny „trón v rododuchov ríši“, ktorý nad Liptovom kraľuje – Tatry.

P. O. Hviezdoslav

Prolog

(Úryvok)

- Ó, radujte sa! – Skromné Mošovce,
splesajte! Máte k plesu príčinu,
bo k sláve máte ju: ňouž, hoc ste malé,
predčíte mnohým slávnym veľ mestám,
im odňali ste palmu víťazstva,
ste zatienili ich: bo zrodili,
hoc chudobné, ste – jeho: syna slávy
nepominuteľnej!... Turiec ty,
i tebe sláva, i ty vesel sa!
Si účastný tiež v slávy zásluhe:
tys' choval syna svojou srdečnosťou,
napájal krásou svojej prírody,
sluch jeho učil sladkým zvukom rodným,
zrak jeho cvičil, ako obzor tvoj
sa vinie vencom, tak kolotať orlom,
až poletu kruh svojho roztočil
za vrchy tvoje širo-ďaleko...
Zažiarťe, Tatry nebotyčné! On,
hľa, spláca vám: že určili ste mieru
mu, ako vznášať treba myšlienky,
jak vysoko duch nad pozemské hrudy
môž' stúpať a preds' zostať vo zväzku
so srdcami bijúcimi v dolinách,
s kolískou, hoc aj v chalúpkke len stála;
zažiarťe, vy trón v rododuchov ríši!...
A podskoč myslou ten raz, národe
môj, i ty, podskoč hlučnou rozkošou,
bo v ponížení tvojom ponavštívil
ťa, ajhľa, dobrý Pánboh: halienka
toť tvoja mení v kráľovský sa plášť
odbleskom slávy syna tvojho, ktorej
sám popredne si plnodedičom...
(1893)

Na inom mieste nám však Hviezdoslav – opäť skrze Kollárove Mošovce – výstražne pripomína, ako ľahko sa môže rodisko istého veľducha svojmu rodákovi spreneveriť:

Slávy dcérou odkojený,
zatúžil som vidieť mesto
to, kde pred sto
rokmi skromná kolíska stála,
ktorá, hoc i prechudobná, reku,
v milostivom neba opatrení
veľproroka, ducha bohatiera:
Kollára nám darovala!
ba nie len nám, hŕstke v okršleku
zemskom – vše-všeslavianskemu rodu!
I putujem, jak moslemín v Mekku;
ako tohto v búrnem vytržení,
upretého zrakom ku východu:
i mňa strhla fanatická viera,
tiahne, nesie, v zem jak zaslúbenú –
Stúpam, v srdci zánet, pietu;
hútam: Chatrč dávno spadla asi,
naše jedle rýchlo aj tokom časov stenú,
umrel gazda, i chalupa zmiera –
**No uvidím košatú lipu v splne krásy,
pomník skvúci, oblúk, ihlan, mečetu...
vlastne chrám tam, velechrám stáť musí!**
– a čo našiel som, čo? – Hŕbu skalí –
tedy „kaaba“
sväté? – a-ba!
Na pažiti okolnej zzagotali husi...
Toť, Slavianstva všetka češť, oslava
i chvála!
– Panslavizem že, vzájomnosť?
Tu ich máte, jak vyspeli k rozkvetu;
vskutku, slávo-slávna, okázala:
daromnosť –
Zahľušte tú klebetu!

S pripomenutím si takejto (možnej) sprenevery sme aj my pred 10 rokmi pristupovali k založeniu Spolku Pavla Straussa, keď sme si pri tejto príležitosti pripomenuli jeho slová z listu z 25. 11. 1985 (ktorým ani uplynulé tri desaťročia nič neubrali na aktuálnosti):

„Zošmyknutie mnohých vrstiev slovenského národa do podzemia hmoty spôsobuje už len nemnohým cvakanie zubov. Nezodpovednosť a inferiorita sú všeobecnou atmosférou, ktorej ohrozujúca škodlivosť je každému zrejmá, lenže každý vidí jej príznaky u tých druhých. A to sú tie duchovné miazmy, ktorými bútlavie „infirmity nostri saeculi“. – **Zlé svedomie dneška pochováva do ladového zabúdania veľkých a zodpovedných mysliteľov, počnúc Hviezdoslavom** (podč. J. R.) Kto nie je schopný poznania hodnôt, odsúdil sa sám. Nebojím sa zajtrajška, bojím sa o zajtrajšok. Tolko ad vocem doby.“ (Povrov. Listy PS 1, s. 3.)

Hviezdoslav smutný povzdych nad nedôstojným uctením pamiatky na Jána Kollára vystriedal u Straussa rov-

nako smutný povzdych nad takým istým vzťahom k odkazu Hviezdoslava. – Náš spolok sme zakladali práve preto, aby si niekto po čase nemusel takto smutne povzdychnúť nad naším vzťahom k Straussovmu odkazu; aby sa dosiahol – ako sme vtedy pripomenuli – aby „slovenský apoštol Pavol nemal dôvod so svätým Pavlom povedať: „Bojím sa o vás, či sa azda nenamáham medzi vami nadarmo.“

Keď sa nám tak spontánne stavajú do jedného radu Kollár – Hviezdoslav – Strauss (a teda postupne aj Turiec – Orava – Liptov), je namieste pripomenúť Straussov výrok, že SLOVENSKO JE BÁSNICKÁ VELMOC, a hádam aj to, čo som si k tomu výroku poznačil do Zápisníka 13. 10 1998:

Ak je Slovensko naozaj básnická veľmoc (Pavol Strauss), potom by sa patrilo, aby sa v tomto národe vypestoval taký kult básnika, o akom som si kdesi čítal vo vzťahu k Pasternakovi: „Tak ako iní básnici aj Pasternak prednášal svoje básne celý večer naspamäť. Prirodzene, že niekedy musel ostať stáť. Aká trápna situácia vznikne u iných básnikov, keď nevedia pokračovať! Pravý opak bol na Pasternakových večeroch. Sotva uviazol, tucty ľudí volali vypadnuté slovo aj celý verš, ba aj celú slohu recitovali. Poslucháči predsa vo väčšine poznali jeho verše naspamäť. Veru, spomínam si na jeden večer, keď zase ostal stáť, lebo bol už veľmi unavený. Väčšina prítomných napovedajúc odrecitovala postupne celú báseň a Pasternak stál na pódiu, šťastím žiaril, široko rozovrel náruč k publiku, ako by preradostne niekoho vítal. Prešťastné ako on bolo aj publikum.“

+ + +

Nemôžem však – pri tejto príležitosti – utajiť, že mi v Zápisníku prišiel do rúk aj takýto záznam, vyvolaný čítaním Straussom zveľbovaného Rilkeho:

(13. december 1994)

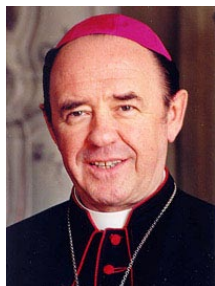
Vynikajúci Rilke (Rozprávky o Pánu Bohu)! Takto múdro a s takou gurážou (!) by to len Paľko (Strauss) napísal: „Len teraz sa dozvedám, že aj u nás v mestečku je akýsi Umelecký spolok. Vznikol nedávno zo skutočnej, nástojčivej potreby – čo si môžeme domyslieť – a povesť vraví, že „prekvitá“. Keď už spolky vôbec nevedia, čo si majú počať, prekvitajú. Iste ste počuli, že musia prekvitať, aby boli skutočnými spolkami.“

(J. R.)

Spomienka na prvého čestného predsedu nášho Spolku spišského biskupa Františka Tondru (4. 6. 1936 - 3. 5. 2012)

„...Spolok Pavla Straussa bude natolko žiť, nakoľko budú živi jeho členovia, a teší ma to, že aj touto zbierkou („Premožený čas“) vkladáte mincu do Spolku. Keby len bolo viac takýchto vkladateľov „mincí“.“

(Biskup František Tondra v liste z 27. 7. 2004.)

Vráťme sa dve desaťročia dozadu, keď sa nám o nejakej Spoločnosti priateľov Pavla Straussa ešte len snívalo. 9. júna 1944, na druhý deň po pohrebe Pavla Straussa, som si do Zapisníka poznamenal:

„Z článku Viliama Turčányho v Literárnom týždenníku sa dozvedám, že existuje Societá Dante Alighieri. – To by sme mali urobiť: Spoločnosť Pavla Straussa.“

Podobný záznam mám v zapisníku aj o tri mesiace neskôr: „Pri správe o založení Nemeckej spoločnosti Edity Steinovej som si pomyslel: Raz budete musieť urobiť to isté vo vzťahu k Pavlovi Straussovi, Slováci!“

To boli síce len myšlienky, ale ukázalo sa, že aj v tomto prípade sa mali potvrdiť slová Pavla Straussa, že „*myšlienka je nezávislá v časopriestore. Má nesmiernu silu penetrácie. Vyvoláva reakcie i vo viditeľnom svete, ba je schopná sa materializovať*“.

+ + +

Niekedy začiatkom roku 1995 som musel napísať otcovi biskupovi Tondrovi list, v ktorom mu navrhujem, aby bola v Lipt. Mikulášii inštalovaná pamätná tabuľa Pavlovi Straussovi (nezachoval sa mi). Súdim tak preto, že Zapisník mi v apríli 1995 ponúka takéto záznamy:

(11. február 1995)

Pri preberaní papierov mi prišiel do rúk dávnejší koncept listu biskupovi Tondrovi. A to práve teraz, keď som sa mu chystal napísať a požiadať ho o realizáciu pamätnej tabule na mikulášskom chráme k výročiu úmrtia.

Keďže verím, že náhody nie sú náhodné, prepíšem ten list a pošlem ho p. Tondrovi.

(26. apríl 1995)

Duch, vyhnaný dvermi, vracia sa oknom. (Myšlienka k úvodnému preja-

vu na zajtrajšie Akademické dni UPJŠ („Univerzitné vzdelanie na prahu roku 2000“).

Zmobilizovať sa. Bukovského telef. odkaz, že zajtra mám predniesť hodinovú prednášku o Straussovi.

Na tých Akademických dňoch odznela okrem iných aj prednáška biskupa Tondru „Tolerancia a pravda“ a neplánovane aj moja prednáška „Posolstvo Pavla Straussa o prelome vekov“. (Rektor UPJŠ. prof. Lev Bukovský ma deň predtým požiadal o zastúpenie – namiesto jeho plánovanej prednášky „O slobode a pravde“.)

(28. apríl 1995)

Po počiatkových dohadoch (áno – nie) sa moja prednáška o Straussovi... včera predsa len pridala na „vyplnenie priestoru“ – a myslím, že dopadla dobre.

...Pán biskup Tondra včera po obe-
de pri lúčení, akoby odpovedajúc na môj list (!) mi povedal, že on takúto predstavu o Straussovi nemal, a je presvedčený, že tú pamätnú tabuľu na mikulášsky chrám (tak som pôvodne navrhoval – J. R.) treba dať (a podnikne k tomu kroky). – Ešte som ho „brzdil“, aby sme sa neunáhľili a preskúmali, aká je spontánna túžba mikulášskeho farského úradu, aby sa tak stalo.

Do prednášky o Straussovi (Posolstvo o prelome vekov) treba vniesť aj motív: Straussovo posolstvo o kresťanstve.

(Bloy o potrebe kresťanstva z čias, keď horúca krv Ježiša Krista kolovala v žilách prvých svätcov /Strauss/.)

Ešte jedna téma k prednáške: Straussova výzva ku konverzii každého z nás. K tomu jeho: „Každá forma konvertitstva je nástup na heroickú cestu, ktorá sa končí vždy obeťou, bez ktorej sa mu nikdy celkom neverí.“

Ešte raz k heroizmu konverzie: „Sv. Pavol, oroduj za nás a pomôž nám k heroickým intelektuálom, a českým katolíckym bratom k rozrastaniu do obnoveného ľudu.“

Jedným z kľúčových slov Straussových úvah o prelome vekov je slovo CELÝ. – Ako to nádherne súznie s TOTUS TUUS svätého Otca! Porov. k tomu zápis z 25. 1. 1947:

„Conversio Sancti Pauli!

Prvý príkaz: Buď vždy horúci!

Druhý príkaz: Buď vždy verný!

Tretí príkaz: Buď vždy celý!“

„To tretie je najhlavnejšie: keď si celý, tak si aj horúci, aj verný.“

„Myslím, že nás všetkých budú musieť nové pohromy vyburcovať.“ – To je tiež Straussovo kľúčové slovo na prelome vekov: **vyburcovať**.

(30. apríl 1995)

Nad ránom som si zachytil dôležité myšlienky do článku o Straussovi:

- Straussova konverzia – obraz konverzie vekov.

- Sám na sebe skúsil: aj tlaky zovretia tesnej brány – aj vyslobodenie: „Som doma!“

- Svet má prísť k sebe, k Božiemu princípu, ktorý je v ňom. – Alebo bude svet Kristov, alebo nebude nijaký.

- Och, títo teoretici postmoderny! Z vonkajška – do vonkajška.

- O nemožnosti premeny budú najviac kričať tí, čo sa o to ani nepokúšali (L. N. Tolstoj).

- Kým považujeme iné cesty za možné, nepokúsime sa o nemožné.

- Poprieť svoju podstatu je možnejšie, ako ju rozkvitnúť?

- *Prekročiť* prah nádeje (Ján Pavol II.), nie uskočiť stranou!

- Ak Strauss povie NOVÝ, CELÝ a pod. – tak vkladá do toho **silu**, o akej nemáme potuchy.

To je vlastne nádherná téma pre Lipt. Mikuláš – k prejavu pri odhalení pamätnej tabule na kostole sv. Mikuláša.

+

Ja neviem povedať, čo tá moja (košická) prednáška spravila vo vedomí nie jednoducho jedného z poslucháčov – ale *biskupa tejto príslušnej diecézy*.

(1. máj 1995)

(Leovi Bukovskému:) Ministerka (ktorá ho odvolala na poradu do Bratislavy - J. R.) možno za to nemôže; nedal sa ináč vymyslieť spôsob, ako skupine slovenských biskupov pripomenúť, aký majú dlh voči posolstvu, tlmočenému Pavlom Straussom.

Autor tohto posolstva to tak zaria-
dil...

+ + +

Uplynie 7 rokov (otec Tondra akoby si zobral k srdcu moje slová, aby sme sa *neuponáhľali*), medzičasom som sa mu iste ozval listom, kde ho upozorňujem na blížiacu sa 90. výročie narodenie a 60. výročie krstu – a 24. 1. 2002 som dostal do neho list:

Spišské Podhradie 24. 1. 2002.

Vážený pán docent!

Vaše dva listy spolu s knihou Človek pre nikoho neostali v zabudnutí, stále som ich mal pred očami. Aj sa hanbím, že som nereagoval skôr, vždy som to odkladal s tým, že do augusta 2002 je ešte čas dost. Ale treba k tomu prikročiť.

Ja veľmi vítam Vašu iniciatívu urobiť spomienku v Lipt. Mikuláši na tak veľkého človeka a mysliteľa, ako bol Pavol Strauss. Ako navrhujete v Lipt. Mikuláši by sme urobili – za mojej účasti – sv. omšu, o hodine sa ešte dohodneme s p. farárom, môžete aj Vy navrhnúť. Aj dátum tak ako navrhujete: 28. augusta 2002, keďže je to 60. výročie jeho krstu v LM a 90. nedežité narodeniny (30. aug.).

Som aj za pamätnú tabuľu. Môže byť aj na kostole. Tú tabuľu by sme my dali vyhotoviť. Vás by som prosil o text, návrh na veľkosť a materiál. Veľkosť sa musí zväziť na mieste. Za tým účelom navštívím p. farára, aby sme pozreli, kde bude umiestnená.

Ďalej Vás prosím o návrh na ďalší program a na pozvanie hostí. Dobré by bolo, keby sme sa osobne stretli. Ak je Vám možné, mohli by ste ma navštíviť, ak nie, ja by som sa zastavil u Vás. (...)

Ešte raz sa ospravedlňujem, že sa tak neskoro ozývam. Verím, že sa to nám podarí.

Prajem Vám a vyprosujem veľa Božieho požehnania a teším sa na stretnutie i spoluprácu.

S úctivým pozdravom

Dr. František Tondra

Na vedomie: R. kat. f. úrad, Lipt. Mikuláš.

(7. február 2002)

Juraj Strauss (brat Pavla Straussa) na list biskupa Tondru, ktorý som mu poslal, reaguje v svojom liste slovami:

„Som rád, že vedľa Nitry aj Mikuláš oslávi Palka. – Radi by sme sa aj s manželkou toho 28. 8. zúčastnili. (...)“

Dopis Msgr. Tondry je veľmi povzbudzujúci.“

(13. február 2002)

(List biskupovi Tondrovi:)

Dôstojný otče!

Zdalo sa mi nejaké surové ozvať sa Vám na list z 24. 1. 02 telefónom, kým nenapíšem sám. A list som si musel nechať trochu uležať – až sa možno i preležal.

Nieto slov, aby som povedal, ako ste ma (aj Straussovcov, ktorých som o tom informoval) potešili. Obdivujem zvlášť-

nu logiku Toho, ktorý veje kade (a iste aj kedy) chce... Viackrát som už pozoroval (posledne napr. pri čestnom doktoráte UPJŠ kardinálovi Tomkovi), že vec, ktorá sa mi zdala, že dávno mala byť, príde neskôr, ale okamžite sa nám stane zrejším, že *prichádza v pravý čas*. Tentoraz sa opakuje to isté.

Deň výročia krstu je ideálny. O hodine sa nemôžem vysloviť, ale treba hádam rešpektovať, že dosť ľudí by chcelo z jednej i z druhej strany pricestovať vlakmi.

Po Vašom liste som si hneď otvoril knihu Maria Amata Neyer „Edita Steinová“ (Kostelní Vydří 1993). Dvojstrana 34 – 35 názorne ukazuje, čo sa to má 28. augusta v Mikuláši stať. Takú „dvojstranu“ budúceho podobného (prepodobného!) diela o Straussovi (+ záber z týchto osláv) máme stvoriť.

Pani Straussová ma upozorňovala, aby som veľa od Mikuláštanov nečakal, ona ich dobre pozná („Práve preto ich treba nabráť na rohy“, - poznamenal som žartom) – ale v súvisi s tým si uvedomujem, že vďaka akejsi paradoxnej logike toho istého Ducha práve Mikuláš mal dať dva nosné stĺpy slovenského katolicizmu a slovenského myslenia 20. storočia vôbec: Ladislava Hanusa a Pavla Straussa.

(Tieto dva stĺpy by sa v Mikuláši mali vôbec „spamätňovať“ akosi paralelne.)

Čo sa mi veľmi žiada: aby pri tej bohoslužbe zaznelo (možno v skrátenej podobe) Straussovo Vyznanie „Prečo som sa stal katolíkom“ (Mozaika nádeje 1992, s. 5–13).

Len by to musel byť NIEKTO (nemám typ), čo by to prečítal (a jeho prednes by masmédiá následne vniesli do celého Slovenska).

Vôbec sa mi zdá (hoci som v tom ohľade naskrze nekompetentný), že toto Vyznanie – ak dozrel taký moment – by sa mohlo stať východiskom pre nástup procesu konverzie tých „veriacich, ktorí ešte len musia konvertovať ku Kristovi“, o ktorých P. Strauss neraz hovoril.

K pamätnej tabuli. Myslím, že ozaj sa o tom dá rozhodnúť len „na tvári miesta“; aby to bolo aj dôstojné, ale aby to neprekračovalo ani hranicu, na ktorú bol P. S. veľmi citlivý. (Vôbec: začínam sa báť, že by si to sám neprial.) Zväzte to všetko – a nedbajte na moju príslovečnú malomyselnosť.

Ani na text sa necítim kompetentný. Pravdaže, bude tam meno: MUDr. Pavol Strauss (nedáme aj DrSc. h. c. – ako uvádzame u prof. Hanusa?), (1912 – 1994; či skôr plný dátum: *30. 8. 1912 – 3. 6. 1994); prívlastky: lekár, mysliteľ a básnik

(Rúfus si ho nazval básnikom!); dátum krstu (+ úvodná formulácia: „V tomto chráme ...“).

V súvisi so Straussovým krstom treba uvažovať aj o tom, čo dlhuje Ružomberok Straussovým krstným rodičom (a Božiemu „nástroju“ jeho konverzie) – rodine Munkovcov. (Aj téma „Katolícka univerzita a Pavol Strauss“ – veď on sám bol vlastne takou univerzitou!)

Veľmi ma omína, čo by sa ešte dalo do tých čias – zo Straussových rukopisov nachystaných do tlače – vydať.

Nie mi je jasná – veľmi potrebná – súhra mestského magistrátu (a jemu podriadených orgánov) pri tých oslavách – to budú vedieť Mikulášťania.

Sériu drobnejších námetov si ozaj ponechajme na osobné stretnutie (ozvem sa Vám).

Púšťame sa do čohosi, čo bude iste požehnané hojnou rosou Milosti.

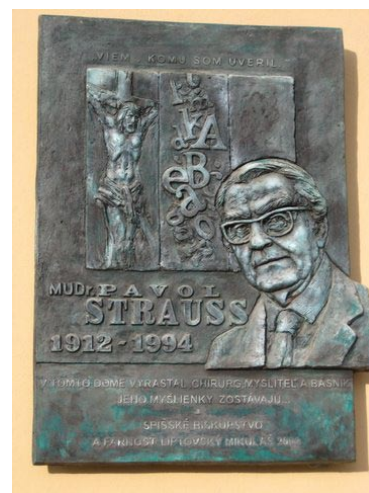
S úprimným pozdravom a vrúcnu vďaku

Váš Juló Rybák

13. február 02.

+ + +

To sme však stále ešte len na počiatku mapovania toho, aký podiel práce zobral na seba otec biskup Tondra pri realizácii pamätnej tabule Pavlovi Straussovi, pri založení a podporovaní činnosti Spolku Pavla Straussa i pri vnášaní Straussovho odkazu do slovenského vedomia vôbec. Som presvedčený, že „očiti svedkovia“ vydajú o tom na stránkach Listov PS svoje svedectvo.

„Bez pravdy o tom, kto je človek, bez lásky a zodpovednosti svedomia nemôže spoločnosť žiť v pokoji, v istote, v úcte k človeku. Vždy ju bude ohrozovať terorizmus, vydieranie, vykorisťovanie, korupcia a všetky neduhy, ktorých sme svedkami aj v našej spoločnosti.“

(František Tondra, spišský biskup)

(J. R.)

Martin Jančuška

Sine me nihil potestis facere

(„Bezo mňa nemôžete nič urobiť.“)

Medzi mojimi dlhoročnými priateľmi, poslušnými, mlčanlivými, oddávajúcimi sa tichu a pokornej trpezlivosti v Andauskom kláštore, jedného večera som objavil nového priateľa, ktorý trpezlivo na mňa čakal vyše 25 rokov. Rok vydania 1985, a dnes sa píše 2013. To píšem len preto, aby som si lepšie uvedomil, ako často v živote prechádzam ľahostajne, nevšímavo, pomimo. Môj dobrý profesor MUDr. Niederland ešte za študentských čias mi povedal: *Čo človek nepozná, to obyčajne nevidí*. Často sa v živote stáva, že na mnohé dobré nás musí niekto upozorniť, aby sme tomu venovali zaslúženú pozornosť.

I v ten večer by som bol skoro znovu prešiel pomimo, ale ukončiac meditácie nad knihou Jamesa Brodricka *Počiatky Jezuitov*, s neutuchajúcim smädcom po novom čistom prameni zalistoval som v útlej brožúrke *Vo svetle blahozvesti*, ktorú vydali tiež slovenskí Jezuiti v Kanade, a čítam:

Drahí bratia v Kristovi!

Prežívame spolu radosť svojej viery a svojej nádeje. No navyše by sme mali prežívať požehnanú radosť svojej vzájomnej lásky. Práve láska nám však robí najviac starostí. Po dlhé veky bolo kresťanstvo rozdelené a my sme žili ako rozvadení bratia jednej rodiny, Božej rodiny, a to na strašnú škodu Božej veci. Sami sme sa tým oslabovali o to najcennejšie. Svet mal nás poznať ako Kristových učeníkov podľa toho, ako sa navzájom milujeme. Nemilovali sme sa a boli sme na pohoršenie. A na aké pohoršenie sme boli!

Rozpoviem vám jeden prípad tohto pohoršenia. Ak tento prípad nami otrasie, bude to možno požehnaním.

Istý japonský intelektuál vrhol do tváre misionárov všetkých cirkví a všetkých kresťanských vyznaní, pôsobiacich v Japonsku, tieto rozhorčené otázky: Čo prinášate mojej krajine a môjmu národu svojím kresťanstvom? Čo nám prinášate? Nenávisť, ktorá vás rozožiera na Západe už niekoľko storočí? Roztrieštenosť, vzájomné obviňovanie a vzájomný boj? Chcete rozdeliť môj jednotný národ, ako ste rozdelili svoje národy na Západe? Čo nám prinášate? Všetci držíte v rukách tú istú bibliu, každý ju ale čítate ináč a každý z vás obviňuje druhého, že ju číta zle. Hlásate lásku, ale šírite nenávisť, vzájom-

né obviňovanie a vzájomný boj. Hovoríte o pravde, ale nevíete ani sami v nej sa zjednotiť. Čo teda prinášate?

Asi takto obviňoval pred rokmi kresťanov japonský vzdelanec.

Čo môžeme na to povedať my, ktorí sme uverili v Ježiša Krista? Nič. Môžeme len sklopiť oči, lebo obvinenie je do veľkej miery pravdivé. Ako sme to len pochopili evanjelium? Ako sme to len pochopili Ježiša Krista, nášho Pána?

A ďalej sa prior pýta: Čo sme to urobili s Tvojím evanjeliom v posledných storočiach? Ako sme dokmásalí Tvoju Cirkev, jednu svätú, všeobecnú apoštolskú Cirkev, vystavanú na skale – Petrovi? Čo sme to len urobili s jednotou Tvojho diela?

Tvrde slová! Nemáme silu sa nad nimi zamyslieť? Či ostalo nám v srdci toľko pýchy, že ich pravda nedokáže pohnúť našim svedomím? Nedokáže nás prinútiť ku konzekventným činom? Dokedy budeme ešte čakať? Dokedy budeme odkladať naše obrátenie?

Nedá mi, aby som sa v myšlienkach nevracal k nášmu veľkému kresťanskému mysliteľovi MUDr. Pavlovi Straussovi. Nepripomínajú vám myšlienky spomínaného priora mnohé úvahy tohto nášho veľkého a citlivého vnímateľa našej súčasnosti, s ktorými sa často bolestne zdôveroval v tichu svojej pracovne, či počas krátkych prestávok v ordinácii – stránkam svojich neodlučných priateľov denníkov? Strauss si čas nesmierne vážil, často nad ním uvažoval, ale bol hlboko presvedčený, že existuje čosi silnejšie, ako tento náš čas, ba pri analyzovaní jeho úvah sa často zdá, že bytostne nielen tušil, ale cítil, že jeho myšlienkové pole sa bez jeho pričinenia presúva za túto hranicu. Často sa o tom zmieňuje jazykom nám ešte nedostupným. Podobne, ako to býva u Hviezdoslava.

Zo Straussových viet cítiť často zúfalstvo nad hlúposťou a nepochopiteľnosťou doby, ale nie beznádej. Naopak, často sa z myšlienok vynára neuveriteľný optimizmus na skorú zmenu všetkého. Vynára sa Nádej, tak nepochopiteľná žijúcim v tejto dobe, ktorá hrozí zrútením všetkých morálnych hodnôt, zrútením sa človeka do priepasti, odkiaľ nebude návratu. Odkiaľ sa v ňom bralo to skalopevné presvedčenie, dodnes zostáva záhadou.

Doktor Pavol Strauss vo svojom diele nám zanechal analýzu doby, v ktorej žil a ktorej sme boli svedkami, ale zanechal nám aj posolstvo nádeje a viery. Tej viery, od ktorej sa nielen celá Európa, ale pomaly i celý svet ľahostajne odkláňa. Človekovi stačilo urobiť len obyčajný druhý krok na púšti. Stačilo mu len malé nadvihnutie pokrievky masného hrnca tejto zeme, aby uvidel jej poklady. Zabudol, kto ho stvoril, nepotrebuje Jeho lásku, dokonca nechce ani večný život. Dal sa oklamať, či sa klame sám? Je sám zodpovedný za svoj stav, alebo mu niekto pri tom pomáha? Čo ho dokáže prebudíť? Do akej klieťky, podľa Pavla Straussa, musí Boh vohnať túto divú šelmu, ktorá je v nás?

Pavol Strauss vidí katolícku cirkev aj z iného uhla, ako o nej píše japonský intelektuál:

„Hľadal som rovnosť a videl som, že jej na tomto svete nikde niet, ani tam, kde o nej hovoria. A zase som videl, že len pred svätostánkom v katolíckom kostole, pri prijímaní sú všetci ľudia rovní.

Hľadal som spravodlivosť a videl som, že sa v tomto svete uplatňujú viac, alebo menej široké lakte. A zase som ju našiel iba v tom, že svätá cirkev privinie každého človeka dobrej vôle k sebe.

Hľadal som spravodlivosť a videl som, že každý chce iné, svoje. A zase to bola Katolícka cirkev, ktorej kňaz slúžil navlas tú istú omšu, vysluhoval tie isté sviatosti v rovníkovej Afrike, v parížskej Notre-Dame, na Aljaške a ktorej veriaci boli všade spojení tou istou vierou.

Nižšie opäť čítame: *Všetky vonkajšie pokusy o obnovu sveta a zlepšenie pomerov sú teda fanasmagóriami, kým sa človek systematicky nezačne zlepšovať. A o to sa systematicky stará len svätá cirkev pomocou spytovania svedomia a svojich sviatostí, pokánia a eucharistie. Len zdokonalený človek, ktorého cirkev dá spoločnosti k dispozícii, obnoví tento svet. Kým si to neuvedomia a úprimne nevyhlásia páni z Organizácie spojených národov, musia zbankrotovať všetky konferencie a každý koniec vojny bude len začiatok prípravy na novú.*

(Potiaľ Straussove riadky z Mozaiky nádeje.)

Čo teda zostáva človeku našej doby? Zostáva mu len jedna cesta. Ak bude tvrdohlavo zotrúvať na tej, po ktorej teraz kráča, skôr či neskôr sa zahubí. Zostáva len jedna cesta: návrat ku Kristovi, bez ktorého nemôžeme nič urobiť. On nám už ukáže, čo máme urobiť. Strauss nám jasne hovorí o prostriedkoch, ktorými to môžeme dosiahnuť, ak to budeme chcieť.

P.S. Tento môj príspevok má tiež svoju históriu. Potiaľto som ho dopísal 10. marca 2013. 13. marca 2013. bol zvolený za pápeža kardinál Jorge Mario Bergoglio - František.

Akoby nám Duch Svätý dával odpoveď na otázku, či má prehovoriť ešte jasnejšie. Záleží skutočne len na nás, či

poslúchneme a zamyslíme sa každý nad sebou. Ježiš Kristus povedal, že je Cesta. Skutočná, pravdivá cesta v spleti pomýlených ciest, ktoré nám zanechalo 20 storočie. Neoplatilo by sa nám otvoriť Evanjelium, poprosiť Ducha Svätého, aby nám otvoril oči, aby sme mohli čítať srdcom?

Pavol Strauss: Svet je v najsterilnejšej kríze od vekov. Celosvetové zlo, ozaj diabolské, ovláda skoro všetky oblasti života. Nevedno, ako sa z toho vyšmykne. Obrovské finančné machinácie, degradácia všetkých hodnôt ľudskosti, počnúc celosvetovou prostitúciou, vybičovanie všetkých oblastí sexuality, ktorá sa pred ničím nezastaví. Agresivita terorizmu sprava i zľava v odnožiach nacionalizmov, nešetrné vojny, otrasy posledných ideálov a ideí sveta, v ktorom sú skoro neviditeľné jasné postavy veľkých i malých národov. Náboženstvá rozožierané skepsou a národným sebestvom. Úcta pred človekom a všetky humanitné ideály skoro všade vymiznuté. Kultúrne ideály odsťahované z umeleckých kruhov, a nič, čo by bolo duševnou oporou. Jediná jasná osoba vo svete je Svätý Otec.

Pápež František: Spoločnosť nie je spravodlivá, pokiaľ neponúka prácu všetkým alebo vykorisťuje pracujúcich... Práca nám dáva dôstojnosť! Kto pracuje, má česť, má zvláštnu dôstojnosť, osobnú dôstojnosť... Ale tí, čo nepracujú, túto dôstojnosť postrádajú. Existujú však mnohí, ktorí chcú pracovať a nemôžu.

To zafažuje naše svedomie, pretože ak je spoločnosť organizovaná takým spôsobom, že nie všetci majú možnosť pracovať, byť *pomazaní dôstojnosťou práce*, potom taká spoločnosť nefunguje, nie je spravodlivá! Stavia sa proti samotnému Bohu, ktorý chcel, aby sa naša dôstojnosť odvíjala odtiaľto...

Dnes sa však mnohé sociálne, politické a ekonomické systémy rozhodli človeka vykorisťovať... Nedávať spravodlivú mzdu, nedávať prácu, pretože sa sleduje iba rozpočet a podnikateľské účty a hľadí sa len na to, čo môžem využiť pre seba, to odporuje Bohu! ... Dnes vo svete existuje otroctvo, do ktorého je zapojené to najkrajšie, čo Boh človeku dal: schopnosť tvoriť, pracovať, osvojiť si vlastnú dôstojnosť. Koľko bratov a sestier sa vo svete nachádza v tejto situácii vinou spomínaných ekonomických, sociálnych a politických postojov...

Ľudia sú menej dôležití než veci, ktoré prinášajú zisk tým, čo majú politickú, sociálnu a ekonomickú moc. Kam sme to dospeli? Až k tomu, že si neuvedomujeme dôstojnosť človeka, dôstojnosť pracujúcich; svätý Jozef, Ježiš a Boh nás učia ceste k dôstojnosti.

Zvláštna vec: musel prísť pápež František, aby nám pripomenul, čo sme my – spolu s príslušným pozdravom – odložili už akoby do vypotrebovaného starého haraburdia: *Hviezdoslavovu skladbu Ó, práci všetka česť, česť práci všetka!* (Ako nám to po tom Františkovi dnes zaznie?) Úryvok:

Ó, práci všetka česť, česť práci všetka!
Je ona žitá obsahom i cieľom;
cieľ určený – zvem Boha ako svedka –
a vzácny obsah, zhodný s dušou,
s telom.

Česť statočnej, jak a kde konávaná...
a planej záhalke zas posmech, hana!

Hej, človek aby dostal povolaniu,
aká postáť mu totu vymerané:
síl musel by mať studeň neprebranú,
až zápal vatry, oceľové dlane;
preds' robiť má, jak stačí – v hrob by
ľahol
raz s povedomím: ďalej nešlo snahou...

A národ – zvlášte opustený, malý –
ký nával robôt tam! Čo v inom veľkom
sa rozdelí, by všetci pracovali:
tu v nemnoho pliec navali sa celkom;
preds' načim ťarchu niešť!... Oj, nielen
v mori,
i v kvapke rosy uzrie sa tvár zory!

Kam okom pozrieš, nedotknutý úhor;
kam ucho pritkneš, žaloby ak, stony –
Dost' krpateli rastúcich sme u hôr,
dost' nariekali u riek: - na záhony!
Do práce zhusta! Nie po jednom,
zriedka...
Ó, práci všetka česť, česť práci všetka!

V dotyku s Pavlom Straussom

Julo Rybák
VII.

V dotyku s Pavlom Straussom

- Trafil si na šťastnú tému v živote, -
mohol by mi povedať niekto,
mysliac na Pavla Straussa.
- To nie je téma, milý môj, to je osud!
(Zápisník)

Séria knižočíek Jula Rybáka „V dotyku s Pavlom Straussom“ došla po VII. diel (Vydavateľstvo G-Ateliér, Gelnica, 2012). Obsahuje jeho vybrané záznamy zo Zápisníka z júla – decembra 1987, ktoré sa priamo či nepriamo dotýkajú Pavla Straussa, vrátane Straussových listov autorovi z tohto obdobia. Knižočka je venovaná „100-ému výročiu narodenia MUDr. Pavla Straussa, ktorý sa v Pravde tak nádherne stretol s Michailom Michajlovičom Prišvinom“.

Séria týchto knižočíek (I.-VII.) tak mapuje vzájomné „spolužitie“ autora s Pavlom Straussom v rozpätí rokov 1983 – 1987. Zostáva teda pokryť ešte roky 1988 – 1993. (Rok 1994 bol zachytený vo zvláštnom nečíslovanom zošite, ktorým sa táto séria pred rokmi započala.) Po završení celého projektu budeme mať ako na dlani jeden ľudský osud, do ktorého – zrejme z Vyššej vôle – vstúpil Pavol Strauss.

(J. R.)

Z ohlasov na Listy PS

...Veľmi pekne ďakujem za nečakanú, ale o to príjemnejšiu zásielku – „Listy PS“. Úprimne sa teším a hneď som si časopis pozrel. Máte pravdu, obsahuje zaujímavé články, ktorých podrobné čítanie mi pravdepodobne zaberie celý zvyšok tohto roku. Teším sa, že si po večeroch budem z „Listov...“ čítať a o názoroch chirurga a súčasne filozofa rozmýšľať. Jesen a končiaci sa rok ma vždy naplnia istou nostalgiou, do takej nálady sa rozmýšľanie o veciach týkajúcich sa podstaty života zvlášť hodí. Je to vhodná príprava na Vianoce...

(MUDr. Igor Šulla, v liste zo 14. 11. 2012)

...Veľmi pekne ďakujem za zaslanie Listov PS. Ak mám byť úprimná, Vaša pošta ma vždy poteší, lebo v nej nájdem nielen Vás a Pavla Straussa, ale aj iných podobne zmýšľajúcich ľudí (práve v Listoch PS), a tak aspoň na chvíľu mám pocit, že prišla ku mne vzácna návšteva.

„Žijeme z mnohých zŕn spojených do chleba. Každá myšlienka, ktorá sa nás dotkne, sa nakoniec spojí s mnohými inými a výsledok je chlieb nášho vnútra.“ (Odvrátený hlas)

Preto ešte raz ďakujem, že takýmto spôsobom dotvárate moje vnútro a dopĺňate vo mne duševný enzým. Čím ďalej, tým viac mi je Pavol Strauss bližší. Aj on miloval samotu a ticho. Tieto perly sa neustále trblietajú v hĺbke jeho tvorby.

„Samota je chrámom duše.“

„Hľa z getsemanskej samoty žije svet do konca vekov.“

„A túžbou veľkých srdc je vždy Ukrižovaná samota.“ (Človek pre nikoho)

Práve samota a ticho nám umožňujú povzniesť nášho ducha do ríše neviditeľna, kde sa nám otvárajú priezory, cez ktoré môžeme dovidieť ďalej, a tým posúvať hranice vlastného vnútra, za ktorými tušíme veľkosť Božej lásky a milosrdenstva.

„Nezniesla samota samu seba. A preniesla sa vo vyššiu pravdu a vylúskala z nej hrášok tichej lásky... Na hranici ticha rozozvučia sa získané trvalé očakávania.“ (Kvety z popola)

Ozveny ticha narážajú ako príliv na skalú nášho srdca, čím ho stvárnajú do podoby, akú mu predurčil náš Stvoriteľ. Takto môžeme spoločne tvoriť útes Božieho ľudu „s výhľadom do nekonečna“...

(Kristína Bednárová v liste z 13. 11. 2012)

...Veľmi ťažko sa mi hľadajú slová vďaky Vám i Vašej pani manželke za to,

že za posledných 5 rokov čo ste mi priblížili životné dielo Pavla Straussa, som pookrial na tele i na duši. Dočítal som už posledný 10. zväzok vydaného súborného diela P. Straussa. Konečne som pochopil veľkosť Vášho úsilia ukázať Slovensku a svetu, akého velikána sme mali medzi nami a dlho sme o ňom nevedeli. Najviac ma zaujali a veľmi sa mi páčili myšlienky z Vašej vzájomnej korešpondencie s P. S., ktoré sú nesmierne poučné. Až teraz som pochopil veľkosť priateľstva a vzájomnej lásky medzi Vašími rodinami. Každý, kto si to prečíta, môže si zobrať príklad. Samozrejme je treba do tejto rodiny Rybákovcov a Straussovcov zahrnúť i úžasné priateľstvo s maliarkou Máriou Medveckou. Toto „duchovné trio“ možno doplniť mnohými ďalšími menami (Rúfus, Felix). Mňa osobne môže len tešiť, že som ako mladý lekár začínal u primára MUDr. Straussa v Skalici, i keď to bolo pomerne krátke obdobie v roku 1956. Mojimi spomienkami na neho v časopise Listy PS a besedami o jeho živote a tvorbe v dvoch malackých gymnáziách som aspoň troška prispel k šíreniu povedomia o ňom.

Pochopiteľne snažím sa posúvať tieto myšlienky kresťanského humanistu svojmu najbližšiemu okoliu v rodine i medzi priateľmi. Škoda, že som už v pokročilom dôchodkovom veku (83) a nemám už taký dosah na šírenie jeho diela, ako by si to vyžadovalo...

(MUDr. Ján Tedla v liste zo 4. februára 2013)

...Skláním se v obdivu před tím, co se Vám podařilo za 10 let, a před Tvým rozhodujícím podílem na tomto díle. O kolik skutečnost předběhla výhledy, které jste si dali 27. 9. 2003 (máš tam překlep: 2013!)

Hluboký, moudrý myslitel Pavol Strauss je zřejmě inspirátor, jehož silou lidé (a Ty osobně) překračují své možnosti. A teď je tady další mocný duchovní podnět počínající symetrickým, harmonickým číselným výrazem 12. 03. 13. Uvádíš tedy jubilejní 20. číslo Listů PS hlubokým zamyslením, výtečnými odkazy – citáty ze zdrojů, které nepřestanou oslovovat a okouzlovat náš rozum, naše srdce, naši víru.

Že Církev má Františka (bez čísla), to je mnohoslibné pro – věrme – zlomovou dobu, dobu obratu. Novodobá filosofie se s obdivem obracela k myšlení dávných velikánů, výrazem toho byl novoplatonismus, novotomismus atd. Novo... Je si přát, aby do života člověka, jeho myšlení, citění, vůle, víry, konání vrůstalo novofrantiškánství s jeho spirituálními, etickými hodnotami. A aby právě u začátku takového světodějněho dění byl patronem papež František.

S úctou k Vašemu a Tvému osobnímu dílu Vám přeji, aby vše, co děláte ke 100. jubileu narození PS a 10. jubileu Spolku přátelů... a Listů PS, přineslo co nejlepších plodů a Vám/Tobě zasloužené uspokojení.
(Lumír Ries v liste z 20. 4. 2013)

Pavol Strauss

List každému neznámému bratovi

Drahý!

V tom chronickom stave ohrozenosti, ktorým sa naše životie uberá, dochádza k ustavičnej konfrontácii so smrťou, len v rôznych obmenách – od znakovosti, cez jej citové a morálne prieniky, až po jej vlastnú anihiláciu, po smrť smrti. Z mnohých jej viac alebo menej záhadných a zákerných faziet vyšľahli na každého z nás mihotavé alebo temné záblesky, ale dakedy aj páľivé iskrenie.

I tie občasnú zatienu, i bľiacich srdc a duchov, radím do týchto priečinokov zneviditeľnenia, z ktorých znevrady vplyvom komplikovaných badateľných i nepochopiteľných mechanizmov vpadnú do úplne nekontrolovateľných záhybov nášho vedomia a nebadane i do cítenia a konania. To je tá malá smrť, to, doteraz v každom z nás, nestrávené Adamovo sústo. Však zhltol smrť.

Ale keby sme si vedeli z dákej duchovnej kozmickej perspektívy prezrieť naše stále umieranie, alias naše životy, zistili by sme skoro, že pozostáva z mozaiky malých smrtí: od ľahostajného úderu našich srdc až po ľahostajný pohľad, od raniaceho povedaného či nepovedaného slova po gesto, od upretej nehy ku kvetu až po vraždu, náladu, vzťahy, až po upretie pochopenia slabosti, debaklu, ba až po zahodenie človeka. A tak sa všetci stávame občas chmármi smrti, nie Ducha Svätého.

Toto nechce byť iné ako spoločná meditácia, lebo veď naše srdcia vždy boli a sú rytmizované Srdcom nad všetky srdcia, a túžby vnútra nás všetkých boli zacielené do tých istých horizontov.

A preto chcem, aby som po tej malej smrti našich vzťahov mohol ešte vyznačiť našu veľkú a obšastňujúcu perspektívu, a to smrť smrti. Veď tá zahynie v Kristovi, v Jeho láske. Táto smrť smrti je Vzkriesenie, je Večné Svetlo. A nech svieti v nás i v našich vynovených bratských vzťahoch.

(Týmto listom si nás Pavol Strauss pozýva začítať sa do prílohy Listov PS 21-22, v ktorej uvažuje a medituje „O smrti“.)

Pavol Strauss – Július Rybák Vzájomná korešpondencia

1984

Drahý Julko!

Už sme to len ľudia potrestaní časom, keď sme si ho vymysleli a porozstavovali fiktívne milníky - jubileá. Nepripomínaš mi jubilanta, ale preskočil si prvú päťdesiatku, no, väčší kumšt je tá druhá. Nahlas Ti ani nepovinušujem, vybavím si to denne v tej tichejšej komôrke vnútra.

Na znak vďačnosti Ti do rúk vkladám rukopis knižôčky „Sám za sebou“. Sme z pokolenia lyricko-filozofických hľadačov a z tej dráhy už asi nevybočíme. Včera som dokončil rukopis „Za mostom času“. Ak mi to dakto odklope, pošlem ho. Keď to už je, tak to asi malo byť. Vnútorne nemám ambície, ale som vďačný, že som to môhol urobiť.

Odpoviem na otázky: Narodený v Mikuláši 30. 8. 1912. Z encyklopédie nás vyškrtili: Dr. Hanusa, Janka Silana, Joža Kútника a mňa a ešte mnohých. I na cennejších ako sme my sa nashvál zabudlo. Taký veľký národ si to môže dovoliť; Francija je vďačnejšia ku všetkým, čo sú od ducha. Majú redšiu riečicu dobrej vôle.

Končím a zvolávam všetko dobré na Teba i na Tvojich milých.

Tvoj Paľo S.

Nitra 2. I. 84

Milý, vzácny Pavol!

Včera som dostal Tvoje nové dielo a náhlím sa reagovať, aby som to nadiľho neodkladal.

Ešte raz opakujem: je to ideálna forma publikovania Tvojich myšlienok, a nedaj sa niekedy nakriatnuť na výbery s tematickým usporiadaním.

Čo je nesmierne dôležité, takto – čo deň, to myšlienka – je to nádherný, presvedčivý dôkaz nezničiteľnosti a veľkosti ľudského ducha, prístupný prostému človeku.

Keď som si to večer zbežne listoval, tak jediné, čo sa mi žiadalo, bolo isté zriadenie; že by pomedzi to šli záznamy o Tvojom bežnom živote, aby sa – striedaním s myšlienkami – vytváral akýsi rytmus „zriadení a zahusťnutí“.

Ráno som však trochu zmenil názor: to len tebe sa žiada rozriadenia, hovorím si – práve natoľko, nakoľko si sám redší – ale Pavol musí byť sám sebou!

Nuž uváž, ako myslíš.

Dnes som si Ťa chcel „načať“, otvorím si od konca, december (môj obľúbený zvyk čítať od konca) – a v prvý decembrový deň mi ponúkaš úžasnú, fantastickú, nadľudskú úvahu o mlčaní – že som neodolal a „zapasoval“ si ju hneď do prvej kapitoly knižky. Čo z toho vyšlo, uvidíš sám z priloženého materiálu (hneď som si to aj naklepal).

Máš teda v rukách prvý krôčik mojej knižky, a keby to dobre šlo, budem Ti ich takto postupne posielať.

Sklamal si ma, Paľko, narodeninami. Ja som tak dúfal, že pôjdu po sebe: 2. 2. – Hviezdoslav, 3. 2. – Strauss, 4. 2. – Ja, 5. 2. – Prišvin.

No nič to, takto si aspoň skočil medzi narodeniny mojich synov (24. 8. a 4. 9.), ktoré oslavujeme vždy niekde uprostred – nuž to bude práve na Tvoj sviatok.

Dostal som odpoveď aj z bratisl. Rozhlasu. Pôvodné pásmo (čo som kedysi dával do Košíc) aj oni hodnotia ako „nerozhlasové“, ale k textom z Amalgámu (najmä spomienkovým, nie filozofujúcim) poznamenávajú, že sú ich ochotní odvysielať v relácii „Stopy, fakty, svedectvá“.

„Ak dr. Strauss s tým bude súhlasiť a ponechá nášmu redaktorovi možnosť výberu a redakčnej adjustácie, môžeme to (časť) odvysielať.“ Pošli teda takú súhlasnú formulu na adresu Emil Benčík, Lit.-dramat. red. Čsl. rozhlasu, Leninovo nám. 13/a, Blava.

Mám ísť 19. 1. do Blavy, rád by som sa tam s ním stretol (a prihrial si aj svoju polievocku). Tajne dúfam, že sa mi bude dať odskočiť aj do Nitry.

Zatiaľ si úprimne zdravím všetkých Straussovcov

Váš Julio R.

6. január 84.

Drahý Julko!

Čakal som, vytrvale čakal – na Teba. Pritom si predstav, že som od Nového roku znovu v práci – ovšem na studenej chirurgii, na patológii. Ale všetko, čo má vzťah k medicíne, ma teší, a tak pitvem a prekladám im knihy patologické z francúzštiny. Tak som tam nie celkom zbytočný. Takže sa tie moje zbytočné komplexy nemôžu uplatniť.

Predpokladám, že si ani v rozhlase nič nemôhol vybaviť. Ale na všetky tieto životné negatíva som už naladený. Nič nečakám, nič nechcem, v nič nedúfam. I z „Osvety“ mi vrátili „Amalgám“. Takže píšem zbytočne, do ľufu a pre nikoho. Refrén môjho terajšieho života je ticho, mlčanie, smrť a jej okolnosti. To spracúvam v eseji. A v týchto duchovných reláciách chcem pokračovať. Možno, že to je vôľa Najvyššieho. Všetko ostatné asi nemá byť, súhlasím. Doteraz som si myslel, že výboje ideové i rečové nie sú Slovensku na škodu.

„Lid to chcel, lid to má.“ V mojom prípade to asi treba obrátiť. Si svedkom mojich ideových deviácií. Hádám to tu aj treba. I keď z vyvrátenej perspektívy.

Ak považuješ „Amalgám“ za nezmyselný rukopis, napíš mi to. Veď som nikdy nebol navyknutý med lízať. I keby to bolo akokoľvek dehonestujúce. Ešte som nie tak zrelý, aby som nadošlo prestal.

Postupne si dovoľm všetko Ti poslať, čo som popáchal. Ešte žijem s rytmom doby, i keď vo vysunutej oblasti, a preto odreagúvam všetko.

Mne neide o pochvalu alebo súhlas niektorých spofiderných redakcií. Ide mi o to, zachytiť čo sa odohráva v mysli

nekonformného a lahtikárskeho ducha.

Preto Ti dôverujem, Tvojmu sémantickému inštinktu, i Tvojmu dobroprajnému priateľstvu.

V oddanosti Tvoj

Paľo S.

Nitra 26.1.84

Drahý Julko!

Dostal som aj tvoj list zo 6. januára a ihneď som písal redaktorovi Benčíkovi. Teraz som znova písal, doporučene.

Počúvnem Ťa a opýtam sa v Avicene, či majú záujem o rukopisy.

Včera mi telefonoval Rúfus a hneval sa na Martinčanov. Jemu sa to popačuje. Mne stačí Rúfus a Rybák. To ostatné sa beztak zastaví pred hranicou vnútra.

Tebe som vďačný za tie kapitoly. Zo všetkého bije do očí affinita. To potrebuje inú kultúrnu konšteláciu.

Tie dnešné prózy nie sú hamletovskou „bledosťou myšlienky prechorené“. Keď ich odložíš, sa svetové vákuum prehĺbilo. Čo nevyburcuje, nedojme a neirizuje je ako placebo, podané namiesto lieku.

Na dnešných aj vedúcich redaktorov platí: kto má pravdu moci, nemáva moc pravdy.

Len ostaťme zosúladení s vlastným vnútrom. Sám som si predpísal recept: Viac hodno podrásť v pokore ako vydať ešte dve knihy.

V sobotu sa chystám za synom i za Milanom R.. Volal ma.

Tvoje listy sú mi vždy radostným zážitkom. Tie listy a Teba očakávam chronicky.

Tvoj Paľo S.

Nitra 2. 2. 84

Drahý, vzácny môj Pavol!

Dnes som vstal veľmi zavčasu (2,30), a keďže nám po dlhšom čase pustili vodu, dal som sa do umývania nakopeného riadu, čo trvalo skoro dve hodiny. Potom som si začal konspektovať do zápisníka jednu fantasticky múdru štúdiu Al. Michajlova – tí Rusi! Akokoľvek by človeku bolo zle, keď vidíš, pocítiš, na aký nádherný rozkvitnutý sad sa môže rozvinúť ľudské vedomie – omladneš, precitneš ako znovuzrodený.

A v tej dobrej nálade sa mi zrazu zažiadalo prečítať si moju kapitolku O sebe, ktorú som včera doklepal. (Určená je do druhého dielu Zárazu reči – „Miera zraku“, pravda, kým prejdú roky, že tá knižka bude – náhodou – aktuálna, bude sa to všetko meniť, predstavovať, dopĺňať...) Ostal mi z nej pocit akéhosi neopísateľného pokoja – a ten prirodzene vyústil v túžbu, aby som Ti to poslal. Nuž tak teda – tu ju máš.

Vrátim sa k Tvojmu poslednému listu a prepíšem, čo som si k nemu poznačil do Záp. – k Tvojim slovám o dnešnej literatúre:

Potvrďuješ mi, Paľko, moju dávnu myšlienku, že svetom, ktorý Ťa bude najdlhšie a najúpornejšie odmietať, popierať, ba priam fyzicky vyvrhovať zo seba – je svet dnešnej literatúry. A nečudo, nečudo! Prevraciaš to všetko hore nohami a kolesá zostanú trčať do vzduchu, ako keď sme zvažali seno či zbožie Spoznať Hilbokieho.

Ba priznám sa Ti, že keby si aj mňa chytil za šticu (na čo máš úplné právo) a vsypal mi rovno do tváre otázku „A ty čo si zo seba spravil?“ – cúvnem, zaryjem hlavu do piesku – radšej nič nevedieť, ako túto krutú pravdu!

(Čo som včera spravil v Košiciach? Prečo od toho nebežím? Prečo žiadam niečo od ľudí, ktorí na to nemajú, a nežiadam od seba, hoci viem, že na to mám? Atd., atd.)

Нет спроса на меня!

Ten ruský výraz je z môjho veršika, ktorý sa Ti bude v situácii s Amalgámom hodiť.

Vrátený rukopis

Znova mi obzor zastrelí

hrozné znamenia:

Net sprosa na meňá,

net sprosa na meňá...

Chce to znamenať: „Nikto v tomto národe ma nechce takého, akým som.“

A keď už citujem veršiky a s ruskými vypožičanými slovami, tak ešte jeden:

* * *

Samopomník –

je čo najskôr pomínie.

Tak je, Rusi: ani v pómine,

a či po slovensky ani v päte,

nie v pamäti,

milí páni, nebudete!

Je pol siedmej, idem budiť manželku do roboty. Tak sa aj rozlúčim do budúceho listu.

Všetko dobré Vám, Straussovci –

Julio R.

21. 2. 84

11. III. 84

Drahý Julko!

Dnešný svet - i literárny - a u nás - neznáša „soliloquia animae“. To sa vari hodilo len do doby sv. Augustína. A pritom by to táto doba najviac potrebovala. Lebo trpí na inanáciu duševných hodnôt. A skúsenosti z tých oblastí by boli vhodné na povysychané a na poly spustošené časti vnútra dnešného človeka. Sú veci, ktoré sa nedajú pochopiť rozumom, ale len srdcom. Ľudia už nie sú schopní dojatia z krásy a dobra. Lebo nevedia, že krása je šteblík k dobru.

Spomínaš Mieželaitisovu vetu „Poznaj seba samého“. To je obmena Pindarovej vety: „Staň sa, čím si“. Mať odvahu byť samým sebou je vybudované na paradoxie, že večné sa stalo časným a časné sa stane večným. Tu začína vnútorná sloboda človeka. Chcieť dať všetko a nechcieť nič.

Životom prechádzame ako vo sne, a zobúdžeme sa tam, kde to má byť. Nežijeme - sme žití. A preto sa nesmieme nechať vsotiť do frustrácie. Nechcú ma - tak načo je pokora. Radšej napísať o dve knihy menej a podrásť v nej.

Charakterný človek sa nemôže každému páčiť, nutne narázať na typ ľudí ev. kolegov, ktorí nežijú v istom systéme vnútorných súradníc. A to je dobré. Nemožno chodiť len cik-cakom. Ty si chorobne tvorivý človek. Veľa toho si už publikoval. Pred Tebou je stále šťastie z tvorby. A rezonancia bude. Nič nie je stratené. Všetko je tu.

A tie prázdne lemy vľavo, na Tvojich rukopisoch, sú cenné. Lebo žiadne dielo nie je nikdy hotové. Je otvorený systém; túžba diela po realizácii, túli sa k Tebe, kým ho nepolapíš. Dielo je to, čo vzniká z ničoho, z ničoho niečo. To je práca v skrytosti. Oficiálne umelecké čudáctva, keď z ničoho vznikne nič.

Nechcem Ti nič radiť. Veď sám nie som schopný si poradiť. Sami sme si sudcami i katmi. Naše vlastné zlo je extrapolácia našich virtuálnych tušení.

*Všetko je odchod a návrat
na cestovnom poriadku smrti.
A život je často len závrät
nad všetkým, čo nás tu drtí.*

No, teraz tu žijem ako v údolí smrti, na tej patológii. Ale aj ináč. Behom 6 týždňov zomreli traja chirurgovia a vzácní ľudia. Stávam sa skoro profesionálnym pohrebným rečníkom, pitvami deformovaný. A pri tom sa všetko mení. Odvrátené poznávanie larvy sadlo motýlom na iné konáre. A pohúpava sa vetrami tajomna. Netreba sa báť jeho posuvných hraníc. Veď všetko závaňa prechodom.

Ale veď v kolkých zmiera budúcnosť kým žijú.

V tomto chorobnom optimizme Ťa pozdravujem i všetkých Tvojich drahých

Tvoj Paľo

Z rozhlasu som dostal vyrozumenie, že to bude 29. 4. od 14.40 do 15.00 a deň na to na stanici Devín.

Vďaka Ti!

Milý Paľko!

Včera večer som si v Literaturnoj gazete s pôžitkom čítal vynikajúcu úvahu Andreja Voznesenského „Proraby ducha“ (Stavbyvedúci duchovia). Je to oslava tých veľkých osobností ruských dejín, ktorí hoci sami netvorili umenie (ako Tretjakov), odovzdali sa cele veľkej službe umeniu. Voznes. píše:

„Doba žiada nadšencov. Sú potrební aj montážnici, lekári, taxikári, ale predovšetkým nadšenci! Samotná idea života, jedineho v týchto mŕtvych kozmických priepastiach, predpokladá fanatickú zanietenosť.“

Píšem o tom preto, že som si zas zobral do rúk Tvoj rukopis. Sám za sebou, že sa nalaďím na list a prečítam si „Marec“ – a tam nájdem tvoju úvahu o tom istom: „Je stále menej zapálených duchov či v kultúrnej, či v náboženskej oblasti.“

Voznesenskij ma ohúril ešte jednou myšlienkou: píše o Tretjakovovi, že si „dôstojne, ako rovný s rovným dopisoval s Tolstým“. Ohúrilo ma to tým, že existuje v dejinách kultúry taká kategória – „dôstojne, rovnocenne si dopisovať“. Nemusím Ti vysvetľovať, akú som mal pritom malú dušičku.

Predsavzatie prečítať Tvoj „Marec“ (so zápisníkom, pravdaže) som musel nechať v polovici, lebo by som sa dnes k tomuto listu nedostal. Znova a znova závidím tým budúcim, ktorí budú môcť držať v rukách knižku za knižkou – Letokruhy Tvojho života.

(Neviem si vysvetliť, prečo ja, taký človek „antiformy“, človek čistého ducha, ako si o sebe namýšľam, cítim ako kvalitatívny skok prechod od rukopisu k vytlačenej podobe. A hoci by som všetko do zniku v rukopise čítal – i tak im závidím!)

Moja naivnosť zas zažila jedno fiasko. Ja som si predstavoval (keď som sa tešil nezaháľajúcemu skalpelu), že Ti tá patológia prišla vhod ako „povyrazenie“, rozptýlenie – mysliac na gelnickú nemocnicu, kde raz za čas zavolajú na pár hodín patológa.

A ono je to čosi, čo si Slovensko nemalo, nesmelo dovoliť!

Nemôžem sa pritom zbaviť pocitu akejsi vlastnej viny. Lebo – ako som si zapísal na prechádzke pred pár dňami – „Paľko! Všetka vina bude na tých, čo vedeli cenu tvojím textom!“

Pôvodne som Ti chcel pribaliť k tomuto listu moju kapiťolku „Koruna tvorstva – bez koruny?“, ale teraz som zistil, že

už mám len jednu kópiu. Tak Ti prepíšem aspoň zápis, kvôli ktorému som to všetko chcel poslať (a ktorý súvisí s tým, o čom som práve uvažoval):

„Príroda nepozná bič, ktorý uplietli na seba ľudia: že by ťa niekto nútil robiť niečo, k čomu si nebol stvorený.“

(K tejto myšlienke sa mi ponúka jedna úvaha z denníka.)

Materský princíp povahy tvorca mi pripomenul Prišvin slovami:

„Cítim sa teraz tak ako tehotná žena v istom mesiaci: apetít mám iba na to, čo sa mi žiada, a od všetkého iného je mi trochu nanič od žalúdka. Okrem toho mám taký pocit slabosti, ako by mi stále klesal hemoglobín. Píšem si po troške každé ráno hodinku – dve a snažím sa zaobiť bez toho, čo sa obvyčajne dá dosiahnuť len úsilím vôle.“

To je veľmi blízke Rousseauovej myšlienke, že nie je tak dôležité robiť, čo sa ti žiada, ale nerobiť, čo sa ti nechce.

Skutočne, v Prišvinových slovách je obsiahnuté nielen obrazné porovnanie s tehotnou ženou, ale je v nich vyjadrená prapodstata životnej situácie tvorca.

Jedinou „spoločnosťou“, kde to doteraz úplne pochopili a dovedli až k akémusi absurdu, je spoločenstvo včiel; ich matka robí len to, čo sa jej žiada, nikto ju k ničomu inému nenúti, nikto jej nevyčíta, že nerobí, čo ostatné...

Len v spoločenstve ľudí sa môže stať, že vystrčíme matku cez letáč, a všetci škodoradostne zízame: „Teraz ukáž, čo vieš!“

Tak to vyzerá, že (do odchodu do Košíc) nepopíšem všetko do tohto listu, čo sa mi žiadalo, nechám si dačo nabudúce. Ale ešte aspoň jedno:

Keď som čítal Tvoju úvahu o manželstve (z 5. marca), zazdalo sa mi, že ako sa pri cirkevnom sobáši citujú evanjeliá, tak sa budú dakedy aj pri civilných sobášoch citovať evanjeliá z veľkých mysliteľov, a toto je jedným z nich.

A vtom som dostal nápad: prečo by to Gelnica nezačala? A už som aj sedel a klepal tento text nášmu predsedovi MsNV, bývalému učiteľovi, ktorý má na to, aby tento text cítil. A tak sa mám na čo tešiť: na prvý (v histórii!) sobáš, kde zazneje toto evanjelium!

Pri tých úvahách som si súčasne akosi zreteľne prvý raz uvedomil. Veď Paľko skutočne pre svoje vnímanie potrebuje kostol, chrám!

Kochám sa predstavou, že vďaka tomuto listu pocestujeme zajtra zo Zoboru do špitála spolu – a takto potešený zostávam s úprimným pozdravom

Julo R.

13. marec 84

Drahý Julko!

Ďakujem Ti za Tvoj dobrý list. Ale rozum sa mi akosi zasekol, lebo som Ti nepísal a čakal ďalšie teplo, ďalší list z tvojho duševného zákutia.

Dni utekajú a tak budem ešte do konca mája v nemocnici, v krajine ticha, analytického Ticha. Ako predtým atmosféra nemocnice, vzťah chorých a liečiteľov mi ukladala úlohu rozmedzovať túto oblasť, tak ma teraz naháňa svet mŕtvych, v ktorom žijem, aby som si poza tento svet neznáma namáchal pero.

Kedysi som Ti tuším spomínal známosť s pražským umeleckým slepým spisovateľom a hudobným kritikom Oskarom Baumom. Často som mu čítal a keď sa začalo zmrákať, musel som prestať, kým sa on i po tme suverénne pohyboval. Teraz si, ako vtedy, pred mŕtvymi pripadá ochudobnený o určitý aperceptívny ústroj. Vtedy on bol slepý a ja som nevidel. Teraz

tí moji zosnulí vedia to, čo by som rád poznal. A chybuje mi ten ich na druhú stranu obrátený orgán poznania. Aký úbohý je živý pred zdanlivou úbohosťou mŕtveho.

Snažím sa to všetko vtesnať do esejí. Nastofuje sa pre život najdôležitejší problém a kde to má vyústiť.

Socha a mŕtvola sú odliatky života. Čo z živej hmoty sa odstránilo, sa sčasti oživuje v soche. Obrátené poradie účinnosti sa evokuje v nastrojenej atmosfére. V nej ožije podstata možného, do seba nasmerované, ako zhypertrofovaný zlomok faktického, ako pars pro toto toho nikdy celkom nepochopeného z človeka.

Každá forma je apel na niečo v nás, čo sa nadobro nemôže ani postrehnúť, ani vyjadriť. Lebo sme aj niečo iné, než to, čím sme. Vyrástli sme nielen z pôdy vlastného bytia, ale, nevedomky, vrastali do nás elementy, alebo ich zárodoky, z minulosti, archetypy, z vesmírnych vplyvov a z, doteraz, celkom nespoznávaných podstát duchovných kvalít. Preto je človek viac, než je sám.

A socha sa zakráda do týchto prazákladov ľudského bytia. Preto je taká emotívna, že je síce rigidná ako mŕtvola, ale si z nej vypožičala fluidum, čo v spánku robí človeka milovania hodného, vo svojej bezmocnosti. Socha by mala a mohla byť formovaným alebo deformovaným odliatkom života a nielen vonkajším napodobením.

Nuž takto, všelijako, i po stopách našich nevedomostí octneme sa občas v predsieni pravdy. Opriadaní odnožami tušení, prikrádame sa k nej.

Sú chvíle, keď si myslím, že moje myslenie je deviované, že sa to nikomu neprihovorí, že je to únavné a nudné. Potom si zas poviem, že je to určitý typ transpozície reality, však v nej stojím oboma nohami tela i rozumu.

Pretože ty ma chápeš a chceš pochopiť, navrávam si, že to nie (je) celkom psychotické, táto interpretácia premýšľania.

Jej základ je môj názor, že filozofické a poetické myslenie sa nemusia navzájom vylučovať, ale môžu byť skĺbené a sa potencovať na lepší úchop skutočnosti. Dôkaz toho nachádzam u H. Brocha v „Smrti Vergilovej“. To je pre mňa najväčšia poéma nášho storočia. I keď sa s týmto názorom u nás nik nestotožní, nevadí. Nech sme aspoň dvaja. Lebo budúcnosť nemôže patriť len spoločnosťou kodifikovaným typom spisby.

V tom optimizme Ťa od srdca pozdravujem i všetkých Tvojich drahých

Paľo

Nitra 8. 4. 84

Drahý Paľko!

Vypisujem si materiál zo Zapisníka do Zázraku reči, a na raz som prišiel na miesto, ktoré sa mi hneď žiadalo Ti poslať...

Pred časom som totiž uvažoval o tom, ako je nenormálne, že v centre prekladateľských pojednaní stojí preklad reálií (a podobná problematika). Tam by predsa mal byť preklad mysliteľských koncepcií (a všetko, čo je s tým spojené), preklad jazyka géniov.

Po čase mi túto úvahu vybavila myšlienka istého autora o jazyku Voltaira. Píše, že si lepšie predstavujeme vývoj pomenovaní rozličných častí zámku na dverách, ako špecifické vlastnosti Voltairovho jazyka. (To je skvelé, nie?)

No a za tým ide tá poznámka, ktorú sa mi žiada prepísať:

To je nádherný paradox: moderná lingvistika považuje za svoju obrovskú zásluhu a prednosť pred minulosťou, že sa odvrátila od jazyka literatúry a začala skúmať jazyk bežnej komunikácie (zápisky telef. rozhovorov a pod.).

A zatiaľ – v to verím bezvýhradne – nič nebude také perspektívne v budúcej lingvistike, ako štúdium jazyka géniov.

Rozvoj spoločenského vedomia postaví pred lingvistiku tento problém.

Potom zažiješ slávu, Paľko Strauss, len neviem, ako by som Ťa dnes o tom presvedčil.

A teraz sa môžem vrátiť k veciam, ktoré sa mi nepomestili do minulého listu.

+ + +

K pokračovaniu sa dostávam skoro až po mesiaci (za ten čas som stačil list aj kávou pooblievať). Na vine je stále tá moja knižka, ktorá mi nielen túto jar ukradla, ale zavinila aj to, že som sa odmlčal priateľom. Ale zato – keby motyka vystrelila a dačo z nej náhodou bolo – ako krásne by som sa tam ocitol v spoločnosti skvelých duchov: Hviezdoslav, Strauss, Prišvin – tak nimi nadšený a opojený, ako borovicou v tomto mojom veršíku:

Borovica

Čo je krajšie ako borovica,
keď sa nad ňou ženú oblaky,
keď ju vietor kmáše, prehýňa –
Cárovná nad neba polovicou,
Kráľka, Vládkyňa čo Bohyňa...

A ja stojím s vyvrátenou hlavou,
vzývam Ťa na spôsob storaký,
na kolená padám v porast tráv,
slzy sa mi prúdom lejú od vďaky.

Čo je krajšie ako borovica,
keď sa nad ňou ženú oblaky...

Borovica je naozaj môj symbol nad symboly, dokonca viac – a to je už čo povedať! – ako jedľa. Pravda, ide o borovicu – sosnu, nie tú čiernu borovicu, ktorú som len nedávno objavil, a ktorá je prve akýmsi zlovestným protipólom.

Včera som ten Zázrak reči I. (So zápisníkom vo vrecku) odovzdal Lesňákovi v Slov. spisovateli. Mám mu ešte poslať koncepciu všetkých štyroch zväzkov – no, uvidíme! Rozhodnutý som nečakať na nijaké zázraky a od dnešného dňa sa pustiť do druhej knižky. Hotový rukopis – nech sa už čokoľvek s ním stane – je fakt.

Nepodarilo sa mi stretnúť v Blave s Jankom Bosákom (v Jazykovednom ústave), niesol som mu Tvoje „Zákruty“ (akosi to nechcem zveriť pošte), tak som si ich doniesol znova domov. Aj to má výhodu, lebo vždy ich najviac potrebujem vtedy, keď ich nemám v rukách. (Pokúša ma spraviť rozhlasové pásmo z Tvojho „Sám za sebou“ – a k tomu treba mať aj Zákruty v rukách).

Minule som sa „vypomstil“ nepriaznivým vydavateľstvám: na seminári s aspirantami – lekármi sme si v prestávke rozdali listy Tvojho „Sám za sebou“ a podumali chvíľu nad nimi. (Ktorýsi z nich si spomenul aj na Tvojho syna.)

A Tvoj „manželský“ zápis z 5. marca 1970 som poslal nášmu predsedovi MsNV (bývalému kolegovi) – a som zvedavý, kedy ho prvý raz v nejakej sobášnej reči použije.

Končím tento rozvravený list a teším sa na ďalšie stretnutie. S úprimným pozdravom Tvojej rodine

Julo R.

9. apríl 84.

(Vložil som list do obálky a išiel pozrieť ku bráničke...)

Drahý Julko!

Žijem bezkalendárny život a tak som ale náhodou predsi prišiel na Tvoje meniny.

Chcem Ti duplom povinišovať. K meninám veľa tvorčej mi-
losti, silu zdravia a nápaditosti. K nastávajúcim veľkonočným
sviatkom plameň nádeje perspektív bez dimenzií. Nolite time-
re!

S láskou pozdravujem všetkých Tvojich milých i v mene
mojej rodiny

Tvoj oddaný Paľo

Nitra 17. 4. 84

Drahý Julko!

Dni sa tratia medzi prstami času a stále si opakujem prvú
vetu z „Don Carlosa“ od Schillera: „die schönen Tage in Ara-
nynez sind bald zu Ende“ („pekné dni v Aranýneze pomaly
končia“), aj moja špitálska pracovná recidíva pomaly končí. No,
vari vydržíme i potom.

Veľmi Ti pekne ďakujem za tú rozhlasovú reláciu. Dobro
to bolo počuť. A tešil som sa i Tvojej Prišvinovskej. Aj tomu
redaktorovi som sa v liste poďakoval. Rád by som mu dal dáke
víno. Mám tam známeho režiséra Rusku, skalického rodáka.
Hádám by sme tam raz ešte mohli vedno vystupovať.

Čas sa ponáhlal. No, ja sa už neponáhľam. Zo zásady. Šťastie
(t. zv.) nedohoníš. A nešťastie má šikovnejšie nohy ako moje
ubolené. A tak sa pomaly šiniem po papieri do problematic-
kých zajtrajškov.

Rád by som Ti ešte čosi poslal, len mi to pomaly odpisujú.
Zatiaľ mi klavír ide lepšie ako strojopis.

Pustil som sa - pochopiteľne - do knižočky okolo naj-
významnejšej udalosti života - o smrti a živote, ako o spojených
nádobách. Tie myšlienky každý odsúva, i keď sú na dosah ruky.
Najmä mne teraz. Veď tu je album obrazu sveta a jeho prie-
del. A v kolkých pitevniach a márniciach sveta už ležali veľkí
tohoto sveta, vedci i umelci. Ale vesmír nezmiera v nás, i keď
sa tu všetko zbíha. Zánik sídli celkom blízko istoty. Hranice
všetkých hodnôt sú posuvné.

A z týchto zrelativizovaných vzťahov ľudí voči tým, čo ešte
sú a čo už nie sú, sa odzrkadľuje zľahostajnenie všetkých voči
všetkým a voči všetkému. Preto si myslím, že sa môžu i do tejto
doby vložiť i tie moje popletenosti nie ako dokument pre nad-
ja, ale ako voľnosť ducha, ktorý nepodlieha len vplyvom spo-
ločenských vzťahov.

Obdivujem Tvoju duchovnú vitalitu, vynaliezavosť a usilov-
nosť a žičím Ti ich ešte a ešte. Som rád, lebo Ťa pred sebou ešte s
veľkými úlohami vidím, s plánmi a novými koncepciami.

Od srdca Teba, manželku a detvu pozdravujem

Tvoj Paľo

Nitra 12. 5. 84

Ach, Paľko, Paľko!

Práve som dostal Tvoj list, odsúvam nabok všetko, čo mám
na stole, a sadám si k listu, ktorý už kolký deň takto odsúvam!

(Čo mám na stole: zajtra idem do Nižnej na celošt. seminár
o novej koncepcii vyučovania ruštiny. Prihlásil som si tam re-
ferát: „Ruská a sovietska literatúra ako škola myslenia“. Vidím,
že sa usmievaš a vravíš: „Pekná téma.“) Pravda, neprinesie to
žiadny efekt, ale ja si zato poviem, čo sa mi žiada povedať. Poš-

tu som v bránke cez okno videl práve vo chvíli, keď som si do
referátu z Hviezdoslava vpisoval:

*Svet nazdá sa, že k žitia blahu
je treba zbytok všetkých vecí...*

(A ako si Paľko Vyšňanovie krásne podal ruku s Tvojím
listom!)

Tá moja neodvaha pustiť sa Ti do listu vyplýva z akéhosi
hlboko vo vnútri schovaného pocitu (teraz mi úplne vháňa slzy
do očí), že nežijem tak, aby som Ti bol hodný písať, že je to
stále nie to, nie ono (a kedy to príde, a či vôbec príde), cítim sa
pripravený k čomusi, aj sa bojím chvíle, keď si ma život povolá
– „No pod!“

Akoby (teraz mi schodí na myseľ také porovnanie) doba
vo mne ako v dbanke mútila, mútila, ale to moje „maslo“, ktoré
sa postupne formuje a tlačí sa nahor, doba uvzato pchá, strká
nadol, chlípe zo mňa len to najredšie... – útrapy z rozumu, ktoré
poznáš sám ako nikto zo Slovákov.

Som rád, že dobre dopadla rozhl. relácia. Ja som si aj do
kalendára poznačil – a všimol som si to až na druhý deň. V lete
by som si rád posedel na jednom straussovskom pásme. Teším
sa na Tvoje budúce materiály, ale neponáhľaj, mám čo robiť,
aby som dobre zažil, čo mám v rukách.

19. júna bude mať môj astronóm promócie. Chystáme sa
autom – s tým, že by sme sa na spiatocnej ceste všetci v Nitre u
vás zastavili. Ozveme sa predtým z Blavy.

Z mojich zošitov som navypisoval hrbu materiálu do dru-
hej knižky Miera zraku (o prvej sa má rozhodnúť do polovice
júla) – a podchvíľou si vše poznačím, čo by som rád Tebe po-
slal. Vypíšem si spreď desiatich rokov, čo trochu hrá (i nehrá!) s
Tvojimi poslednými listami:

„V mojom veku chtiac-nechtiac prídu chvíle, že sa ti od-
kiaľsi vynorí myšlienka na smrť. Na svoju vlastnú... Čo ma naj-
viac znepokojuje je problém, ako sa dostať nejako nenápadne z
tohto sveta. Neznášam predstavu truhly, k tomu ešte otvorenej
truhly, na môj bezbranný ksicht čumiacich divákov – akokoľ-
vek by mi boli (predtým) blízki.

Keby sa tak človek mohol nejako vypariť, priatelia by sa
dopočuli, že sa „vzniesol k obláčkom“, zišli by sa v dobrej poho-
de, zanechajúc každodennosť pred prahom domu, zišli by sa na
besedu s ním v tej vzácnej nádhernej chvíli, keď im už on sám
seba nemôže zacláňať, zišli by sa obnažení s obnaženým, čistí
s čistým – na rozhovor o tom, čo je večné, i o tom, čo z neho
pretrvá do ďalších dní. Siahli by po tých jeho roztrúsených tex-
toch, čítali by si každý pre seba – a podchvíľou by niekto zvolal:
„Počujte, čo vtedy a vtedy Julko napísal...!“

Píšem o tom práve teraz preto, lebo si čítam v spomienkach
na Bagrického M. Svetlova: „Veľký zákon života znie: ak chceš,
aby sa priatelia nikdy s tebou nerozlúčili, piš dobré knihy, rob
skutočnú robotu – a rozlúčka nikdy nenastane.“

+ + +

Som už na margecanskej stanici, idem do Košíc, tak preru-
ším list, aby dnes odišiel.

Oproti mne sedia dve ženy, zastavilo sa pri nich jedno diev-
ča s nôškou kníh pod rukou, a tam popri hrubej Kuchárke je aj
Dumbadzeho Zákon večnosti. Veru, večnosti! I Tvojej, Paľko (a
rád by som dúfal, že aj mojej), večnosti.

Srdečne si Vás všetkých pod Zoborom zdravím

Julio R.

14. máj 84.

Drahý Julko!

Pri Tvojej rozsiahlej práci sú listy len interpunkciou vo svete myšlienok. U mňa sú akoby literárnou exhibíciou. Kým žijem v lekárskej oblasti, je písanie útulkom. Teraz, keď som zas mimo nej, je písanie jediným životným útulkom, ako pre nezamestnaných železničná čakáreň. Preto mi je ľahostajné, že vlaky meškajú. Ale tak ako je zmysel cestovania prísť k sebe, je ním aj čkanie.

Lenže všetko sa mína. I čas čakania. Smrť nie je kritériom života a diela. I umieranie a smrť sú fázami života. Na dielach Chopina, Mozarta a Schuberta, tridsaťníkov, nik nepomyslí, že sú dielami umierajúcich ľudí. Život ducha je silnejší ako všetka vitalita. Z diela je eliminovaný osud umierajúcich. A veď sme všetci len umierajúci.

A tak sa šmýkame po úbočiach reality i cez evolúciu všetkých evolúcií a jej poznanie i do tíšin šťastných chvíľ.

Je veľká vec mať vedľa seba hvezdára, vesmírnu myseľ s rozmerným horizontom. Tou cestou, ako každou cestou, sa možno zastaviť a zakotviť vo vesmíre vlastnej duše.

Teším sa s Vami z úspechu Vášho syna a veľmi sa tešíme, že Vás tu chvíľu budeme mať. Len ešte zavolaj (229 66).

Srdečne Teba manželku a detvu pozdravujem

Tvoj

Paľo S.

Nitra 4. 6. 84

Drahý náš Paľko!

Je zaujímavé, že akonáhle si pomyslí na list do Nitry, hneď začnem rozmyšľať, čo pekné sa mi v prestávkach medzi listami prihodilo, aby som s tým mohol k Tebe prísť.

Hneď včera: večer sme dostali od Janka telegram „Všetko za jedna!“ – a hneď na to mi manželka podáva list, v ktorom mu blahoželáš k tomuto úspechu. Najmä slová o hvezdárovi ma dojali; vypíšem mu ich ako Tvoje (ako by Rusi povedali) „naputstvujuščije“ slovo na neľahkú cestu, ktorá ho v živote čaká.

Krásna príhoda z pobytu na Orave. Zobrali nás na prehliadku galérie M. Medveckej (o ktorej som vedel asi toľko ako o Prišvinovi pred stretnutím s ním). Sama nás spevádzala, a ja od obrazu k obrazu a od slova k slovu začínam cítiť, že je to ten istý náš (prišvinovský) svet, že tu platia tie isté zákony tvorby (tie isté muky, tá istá radosť) - odchádzal som odtiaľ ako znovu-zrodený.

Z domu som jej hneď poslal s venovaním Čierneho drozda – a o tri dni ma už čakal doma list, v aký by som ani vo sne nebol dúfal!

„Objímala by som celý svet! Ak je možné, že doteraz tak často som mala pocit citovej púšte okolo seba?“

Kto by o tejto pani Márii podozrieval, že môže napísať: „Možno v našom živote je ukrutná absencia citu. A „Čierny drozd“ mi ho nahradí.“

V odpovedi som samozrejme prešiel aj na moje stretnutie s tebou (už je možno mojím osudom, dávať sa stretať ľuďom, čo sa majú stretnúť), ale potom som sa zháčil, keď som si uvedomil, že ste z jednej generácie a možno sa dobre poznáte... Ak však nie, poputujú Tvoje knižky postupne jedna za druhou k nej.

A do tretice. Pred časom som si kúpil zväzok Pasternakových prác Vozdušnyje puti. Znova sa mi ozval pocit, ktorý som mal dávnejšie pri letných dotykoch s ním. Pred časom som si ho vyjadril slovami:

Pasternak ma čaká.

Ja čakám

k sebe Pasternaka.

Rozčítal som si najprv jeho autobiografické veci, a s úžasom som sa čím ďalej tým viac presviedčal o vašej (Tvojej s Borisom) príbuznosti (ak je to nie slabé slovo). Čohokoľvek sa dotkneš, všetko k tomu smeruje:

- sám spôsob vašich životopisných zápiskov
- hudba vo vašom živote (pre Pasternaka predovšetkým Skriabin!)

- Rilke!, ktorému jednu z tých próz P. venoval, a s ktorým sa ako 10-ročný chlapec stretol

- štúdium v Nemecku, hlboké vstrebanie nemeckej filozofie (najmä Marburgská škola), Cohen

- a vzťahy s vlastnou dobou, klincami pribitý medzi Nobelovu cenu a vyhánanie z vlasti...

(Po tieto dni som si v knižočke Večerné svetlo objavil prvý raz aj Hermlina, a tak sa mi do tej edície zažiadala Pasternakova „Ochrannaja gramota“, že som hneď napísal Buzássymu, aby to zaradili do plánu a dali mi to preložiť. Mal by som tak pre Teba pekný darček.)

Vôbec: ak mi vydrží chuť a vyjde čas, sem-tam Ti niečo z toho Pasternaka preložím.

Ktovie, ako to s tou našou cestou dopadne. Bojíme sa veľmi auta (po návrate z jednej mojej obhajoby sme škaredo havarovali), ale už akýmkoľvek prostriedkom, skúsime sa zastaviť.

Zatiaľ si Vás všetkých úprimne pozdravuje

Julio R.

8. jún 84.

Drahý Paľko!

Namiesto zaklopania na dvere aspoň lístok do schránky. Mohol som vedieť, že sa z tej rozoslavovanej Bratislavy nebude dať „odskočiť“ autobusom do Nitry.

Z Blavy som odchádzal radostný i smutný. Natešený zo synovho úspechu (končil s RNDr.), smutný z toho, že môj Záraz reči v Spisovateli neprešiel (nestal sa „záraz“!) – tak mi nevyšiel ani sebavedomý pokus postaviť sa pred slovenskú verejnosť bok po boku s Paľom Straussom. No nič, tak to už chodí. Horšie je, že mi zobrali na čas „rytmus“, a tak žijem teraz akosi „zodňanadňovo“.

Môj „nepríchod“ do Nitry odčínujem tým, že som Ti našiel dvoch ideálnych čitateľov: pani Mária Medvecká číta Tvoje Zákruty bez ciest, a Anton Hajduk zo SAV, popredný slovenský astronóm, číta Tvoje Sám za sebou. Nateraz ťažko tušiť, ako sa v nich oboch rozochveješ, ale môžeš sa rozochvieť netušene.

Z listu p. Medveckej, ktorým reagovala na meno P. Strauss, Ti musím vypísať peknú príhodu:

„V jeden jarný, studený deň som sadila pažitku na dvore. Prišla návšteva, ktorej som nebola rada. Chcela som ísť kresliť staré vrby na medvedzanskej ceste, kým sú kmene holé, nepoprikrývané šašorinou listia. Nechcela som raniť, ale ani zrieknuť sa roboty. Nuž vyzvala som moju dávnu známu, aby išla so mnou.

Posedíme v aute, i tak je von zima, povravíme si. No ona vytiahla časopis, aby som si ho prečítala. Hovorím jej – Čítaj – ja budem kresliť tieto deravé vrby a Ty ma budeš vzdelávať.

A tu ma zaujal prúd prekrásnych myšlienok. Kto to napísal? Kedy?

Je to asi z roku 1945 či 1946 – autor Štrauss. Fascinoval ma ten článok. A teraz druhý raz od Vás som počula to meno. Idem si ho znovu vypýtať, lebo viem, boli to slová – večne platné.“

Nechám si Ťa, Pallo, s týmto lúčom oravského slniečka; idú prázdniny, a nie je vylúčené, že i ja takto do Nitry prikvitnem.

Objíma Vás všetkých

Julo R.

27. jún 84.

Drahý Julko!

Náhody sú nutnosti, ktorých úzadie nám je zakryté. Nemalo to byť i to s Tvojím odskokom, i to vari s tým rukopisom. Naše cesty i pokusy sa akosi odvíjajú synchronne. Len ja som v tejto oblasti už otrlý a Teba to ešte raní. Treba sa nám riadiť ôsmym blahoslavenstvom De Kruifa: Nečakaj od nikoho nič, aby si nebol sklamaný. Áno, v tomto skorumpovanom svete našej literárnej kliky platí okrem určitého zaradenia a kľúčového postavenia devíza ja tebe a ty mne.

Mne je to ľúto, lebo sa vynárajú dubiózne hodnoty, nezrelé hodnoty, mnohovravné nulity ($0 + 0 = 0$). Vytrvaj. Ak to má byť, bude to. Do tejto situácie je vhodný môj chorobný optimizmus. Nech nám mnohé z tých životných negatív nahradí naše duchovné priateľstvo. Osobne som vďačný, že si ma všimla taká zrelá umelecká osobnosť ako pani Medvecká.

Za to som Tebe povďačný, ako i za tú reláciu v rozhlase. Hádám by sa ten Tvoj redaktor Benčík dal nakriatnuť i na dake to pokračovanie.

Ty, Julko, by si mal mať na starosti moju literárnu pozostalosť. O tom by som sa s Tebou chcel poradiť, až dôjdeš.

No, zatiaľ existujem a teším sa každému kvietku, hre farieb našej skalky a mám partnera speváka s krásnym basom, s ktorým sa týždenne stretáme.

Pozdravujem Vás všetkých. Teba burcujem do roboty

Tvoj Paľo

Nitra, v deň sv. Cyrila a Metóda

Určite je i naša minulosť kniha prorociev.

Drahý náš Pallo!

Po Tvojom liste som sa úplne zachvel od zodpovednosti, ktorú som ináč dávno tušil (že si história povolá na súd len tých, ktorí Ťa videli), a súčasne sa mi od návalu akéhosi dojatia nahrnuli slzy do očí.

Čakáme na našich chlapcov, že sa koncom týždňa povracajú zo svojich výletov; potom sa s nimi vyberieme do Liptova a odtiaľ plánujeme vyraziť i do Nitry i na Oravu za p. Medveckou.

Rozmýšľam (a porozmýšľaj aj Ty) o nejakých „križných“ témach, ktoré idú naprieč Tvojou tvorbou, a ktoré by boli rozhlasovo vďačné (napr. „Každý deň zapíš...“). „Z pohľadu“ takej témy by sme (by som) vybrali materiál do pásma, ktoré by sa dalo cez leto urobiť.

Dávno ma omína ešte takáto vec, ktorú vždy odsúvam len pre moju sprepadenú neschopnosť postaviť sa (v záujme vyššieho poslania) tvrdo proti tlaku okolia. Pri čítaní a premýšľaní Tvojich textov v Zápisníku mám dosť miest, kde Ti nedostatočne alebo vôbec nerozumiem, kde podozrievam nejakú chybu vo vytlačenej texte – slovom miest, ktoré by som si potreboval u Teba overiť. Keďže nie som Tvoj najhorší čitateľ (a ťažko čakať od budúceho redaktora, že mu budeš bližší), bolo by, myslím, v záujme budúcich vydaní veľmi potrebné vyjasniť tieto moje pochybnosti.

Každý Tvojej knižke by sme tak postupne mohli venovať nejaký zošit, ktorý by pendloval medzi Nitrou a Gelnicou – na

jednej strane s mojimi otázkami, na druhej s Tvojimi odpoveďami. (Tak robím aj pri prekladoch Prišvina.) Tebe nemusím vysvetľovať, aká neoceniteľná „kniha“ Tvojich poznámok by tak mohla vzniknúť.

Z myšlienok posledných dní by som sa s Tebou rád podelil o túto (ani sám neviem, prečo ma tak ohúrila):

„Nie preto upadol náš život, že upadol duch. Naopak: duchom sme poklesli preto, že poklesla úroveň nášho života.“

Tešíme sa na stretnutie s Vami

Julo R.

10. júl 84.

Drahý Julko, duša bratská!

Nesmierne vďačne beriem do rúk Tvoje dobré listy, z ktorých ma ovanie závan pochopenia a žičlivosti. V tejto relácii som v živote len krátkodobe bol hýčkaný. Lebo žijem diskkrétne zabrdnutý v malom svete svojich (nečit. slovo).

Ináč sa menia aj význam a túžba po knihách. To už neznamená to šťastie, ktoré sme kedysi prežívali, keď vyšli po troške knihy Smreka, Novomeského a Lukáča, tak pomaly ako podbeľ a ostatné jarné kvietky, ktoré sľubovali prívál letnej krásy.

Teším sa, že prídeš i s detvou. Poukazujem Ti všetko, čo mám, i tie knihy okolo zdravotníctva (Nežiť a žiť, Torzo ticha). Niečo sa aj postrácalo. No, vcelku toho nie je veľa na tak dlhý život. Ale vždy som bol pisateľ úchytkom a to bol tiež formotvorný prvok. Delil som čas medzi medicínou a rodinou. A tak toho nemôhlo moc narásť.

V tomto suchom kúte sme stále prikrýti rozfranforcovanými chmármi, celé s nádychom preapokalyptickým. A len teplá atmosféra kníh a myšlienok vyváža absolútny pocit provizórnosti. Teším sa Tvojej nesmiernej aktivite a zas by som i od Teba mal dáky rukopis rád v ruke. Predtým, čo prídeš, zajdem ešte raz k Rúfusovi. Ten žije tiež stále v zdravotnom deficite.

Julko môj, končím tento prázdninový a prázdný list s pozdravom všetkým Tvojim milým

Tvoj Paľo S

Nitra 16. 7. 84

Drahý Pallo, milí Straussovci!

Šťastlivo sme docestovali v nedeľu večer do Gelnice. Dnes som sa ráno vybral do hory, že sa nejako vnútorne skonsolidujem. Celú cestu som sa zhováral s Vami – s všetkými spolu, i s každým zvlášť – a tak máte na svedomí, že som prišiel domov s prázdny Zapisníkom.

Doma som pokračoval v konsolidácii Paľkovým listom, ktorý som si prepísal do Zápisníka. Potom (mysliac už na tento list) sa mi zažiadalo rozčítať „Za mostom času“ (prešiel som január – február), a ešte som ani nestačil zachytiť svoj rozhovor s Paľkom do Zápisníka – už sú tu tri hodiny, a teda hrozba, že list dnešnou poštou nepôjde.

K návšteve u Vás sa budem často vracieť, najmä potom, keď sa mi utíši trochu svedomie, koľko starostí sme Vám narobili.

Veľmi som Vám vďačný za mojich synov; teraz nik z nás ešte nemôže tušiť (ani oni sami), čo pre nich to stretnutie môže v živote znamenať.

V rozhovore som spomínal Prišvinovo presvedčenie, že najväčšia tma býva pred svitaním... Znova som si na to spomenul, a zdá sa mi, že tá naša zúfalosť nad dnešným stavom obce je možno práve signálom Príchodu, ktorý bude skorší, ako by sa nám to vôbec mohlo prisniť.

Na Orave som sa od kolegyne, ktorá organizovala školenie ruštinárov (spomínaní manželia Kollárovcí), dozvedel, že moja prednáška („Literatúra ako škola myslenia“) zaujala v hodnotení poslucháčov prvé miesto. Bola to slabá, nesústavná, roztratená a ešte k tomu (kvôli môjmu „hvizdáku“) odšúšľaná prednáška – ale ľuďom sa už tak spontánne žiada ducha, myšlienky, zápasu, hľadania, že sa dali nakaziť touto atmosférou a zabudli na všetky nedostatky.

Doba je lačná po duchu, akokoľvek sa tvári, že jej na ničom tak nezáleží, ako na duchu.

„Za mostom času“ si čítam s pôžitkom. Prichádzam i ja k Paľkovmu presvedčeniu, že všetka nepriazeň možno mala nejaký vyšší zmysel. Hlboko verím, že budúce generácie budú za textom, za každým slovom autora hľadať hrdinský život, pretože o život im pôjde, nie o literatúru, a že budú nemilosrdne vyháňať farizejov z chrámu.

Napriek tomu, listujúc deň za dňom, s lútosťou objavujem, ako málo je (a vôbec môže byť) v myšlienke dňa z Teba, Paľko – „tohodňového“; ako sa mi tu žiada drobných denných príhod (to Tvoje krásne schádzanie k preväzu napríklad), premáhaniu sa, odpúšťaniu, dvíhaní klesaní na duchu...

Nájde sa raz niekto z ľudí, čo si Ťa takto celistvo stvorí? Kto to budeš, Neznámy – buď vopred trikrát požehnaný Tvoj počin!

Veľmi mi je ľúto, že som nedostal nejaký signál o Silanovom pohrebe – nie kvôli Silanovi (nech mi odpustí), ale že som sa Ťa mohol – nepozorovane a nepozorovaný – nabažiť. Taká príležitosť sa mi tak skoro nenaskytne.

(Vonku začína búrka, teraz čosi sucho škrtlo a vzápätí za tým Tresk!, rana ako z dela. Hneď som si spomenul na moje: „Môže to prísť skôr, ako tušíme.“ A za ranou sa spustil dážď...)

Vierci som sa pýtal, či by som to vydržal, keby som sa vybral raz s Tebou na patológiu (zas tá situácia nepozorovaného pozorovateľa), povedala mi, že nie. Vyzná sa v tom lepšie ako ja.

Ešte raz Vám úprimná vďaka, Straussovci. Keď to bude len trochu možné, nenechajte nás dlho čakať na ďalšie stretnutie.

Váš Julio T.

25. júl 84.

Dodatok.

Tak mi predsa zavreli poštu.

V Romboide som večer (zo Sovietskej literatúry citované) našiel slová V. Šklovského – ako uliate na úvahu v liste:

„Nevím, kdo u nás píše nejlépe. Ale vím, že je třeba psát jinak. Je třeba psát tak, aby čtenář četl pomalu, aby se podívoval a zastavoval. Sama doba vyžaduje nový způsob myšlení, nový pohled, nové poznání života.“

Vďaka Vám, Rusi, za túto nádej pre Straussa a jemu podobných!

Ráno si pokračujem v rozhovore s „Mostom“ v zápisníku, a keď mám ešte kus miesta, neodolám, aby som Ti dačo z toho neodpísal:

1. Paľko mi skvele potvrdil, akú som mal pravdu, keď som v názve Prišvinovej knižky zvolil slovo osihotenosť („Z osihotenosti k ľuďom“), ktoré redakcia zmenila na samotu („Zo samoty k ľuďom“) – a to človekovi, ktorý svoju knižku Záznak reči otvorí kapitolkou Chvála samote! Paľko píše:

Samoty sa nemožno nasýtiť. Je stavom, ktorý smeruje k vlastnému určeniu. Čo bolí, je opustenosť. A opustený si, ak sa sám opúšťaš.

2. Paľko mi vybavil moje úvahy z posledných čias o tom, že ľudský rozum (= logika) postihol rozumovú, logickú vrstvu

súčna, teraz ide o to, aby ľudská duša postihla dušu bytia.

„Každá vec, každý úkaz v prírode má svoje srdce a svoj rozum. Len samo, ale ani cez nás, sa to nevie vyjaviť. A to je náš bôľ, ale vari i bôľ prírody.“

Krásne, dojemné je sledovať ten Tvoj presah, Paľko, keď sa naše myšlienky prekrývajú.

Rastie mi teda nový straussovský zošit Zápisníka – teším sa naň.

Julio

Drahý Julko!

Dozvuky sú akcenty nášho vnútra, keď sa s vlastnou vnútornou podobou stretáme, čiastočne, vo vnútornej dispozícii iného. To je základ pôsobenia javov, prejavov vlastného vnútra, i v umeleckých dielach. Ako keby magma zeme nášho vnútra bola hľadala cestu navonok a keď tú kôru cez nás nemôhla prebořit, prerazila iným vnútrom. Človek je cesta a východisko zjaviteľných právd.

A zmysel nerezonancie našej t.zv. tvorby? Osobne nás učí pokore. Ale našou povinnosťou je všetko, čo je v nás (ak v nás niečo je) vyprojikovať. Lebo všetko, čoho sa dotknul duch, sa stáva spoločným, či poznaným, či nepoznaným majetkom. To je kategorický imperatív v oblasti našich schopností. Ani kvet sa nikoho nepýta, či sa páči. Je, lebo je, lebo musí byť.

Neviem, či sa zbavujeme balastu nášho vnútra, či sú to evokácie z nestrnulej sféry absolútnych možností ducha.

A pri tom sa pohupujeme na vlnkách všedných dní a situácií, bezmocne, s našim vyvráteným pohľadom, roztúžením po objatiach vyššieho poriadku. A nevedno, kde dotancujeme a ako.

Ale život je nesmierna vesmírna udalosť, plný perspektív, dozrievajúcich a nedozretých. Najkrajšie na živote je život sám, a preto ho hodno chváliť a velebiť.

A v tejto optimistickej nálade Teba i Tvojich milých od srdca pozdravujem

Paľo S.

25. 7. 84

Drahý Paľko!

Chystáme sa na Oravu, kde by sme sa mali stretnúť aj s pani Medveckou (ach, keby to bolo také jednoduché, ako ísť do Nitry – akoby som išiel k sebe sviatočnému!). Aby som necestoval s prázdnyimi rukami, preklepávam pani Márii moje Osudové nestretnutia (kedysi skrátené uverejnené v Slov. pohľadoch). Teraz sa nepamätám, či som Ti to už niekedy neposielať. V závere tohto materiálu som narazil na myšlienky, ktoré hlboko korešpondujú s mojím posledným listom, i s mojou prednáškou „Literatúra ako škola myslenia“ (ktorej vnútorný pátos si skvele vystihol – vďaka Ti za to, Paľko! – úvahou z 27. februára 83 – „Ťahá to k abstrakcii...“).

Zažiadalo sa mi znova Ti túto pasáž (ktorú v SP vypustili) prepísať:

„Čítam Švantnerove slová: „Nachádzame sa v prechodnej dobe. Ľudstvo si musí vytvoriť novú základnicu a z nej vyvodíť cieľ, ktorým by sa uberalo. Prežívame krízu ducha, a to hlavne ducha európskeho.“

A v momente ma napadne: tu je inými slovami vyjadrené, že naša doba je zrelá na príchod Prišvina ako apoštola budúceho storočia, ako Jána Krstiteľa, ktorý víta človeka budúcnosti. Úvahy týmto smerom by nás doviedli k akejsi tragicky, otrasne

svätej hĺbke Prišvinovho posolstva, ktoré V. D. Prišvinová vyjadřila slovami:

„Chápeme: ten človek bol prostredníkom medzi dvoma epochami, on nám o tom hovoril – medzi epochou slobody a pravdy. Odchádzajúca epocha neumierala, ale vstala do novej, ktorá sa práve rodila. To nebola smrť, ale tvorba veľkej histórie človeka, ktorá je nedostupná zraku a hodnoteniu rýchlo sa striedajúcich dvoch-troch pokolení.“

Ten materiál som končil slovami:

„...Nebolo by takto treba spraviť akúsi antológiu – svetovú antológiu – týchto zvestovateľov ľudskej budúcnosti?

Každý národ – i ten najmenší! – by ponúkol do tejto antológie svojich snívok od najstarších čias podnes.

Bola by to úžasná, závažná kniha.

Knižka nevinných myšlienok, ktoré donútili znova a znova praskať obruče, objímajúce túto planétu.“

Vtedy som ešte netušil, čo tento náš malý národ ponúka do tejto antológie v Tvojom diele, Paľko!

Áno, všetka kríza, všetky bóle vyplývajú z toho, že žijeme v prechodnej dobe, v dobe pôrodných bolestí.

V poslednom čísle Nedele je kritika knižky Bl. Krasnovského Na linke dôvery – vystrihujem Ti ju. Žiaľbohu, je – myslím – spravodlivá. Niečo iné je prihlásiť sa k niekomu na základe svetonázorovej orientácie, a niečo iné je bytostná príbuznosť. V básnickom slove sa tieto veci vyjavujú neúprosne.

A koľkí si Ťa, Paľko, po rokoch ako zástavu ponesú, netušiť, že po nej siahli ruky nepravé...

(Ach, hamuj, Julu, do akých smutných vôd ťa to zaneslo!)

Veselšie: objavili sme dobré nálezisko deravých túfových skál do vašej skalky – na Čertovici (medzi Ľupčou a Vyšným Sliačom) – bol si tam niekedy? Treba tam len auto a čakán. S tými miestami mám spojené pekné spomienky na detstvo.

Nevieme sa zhodnúť na mene vášho mladšieho syna: Števo? (tvrdí Jano), Jožo? (tvrdím ja) – prezrad' nám.

Z tej duše si Vás, Straussovci, za celú moju rodinu pozdravujem

Julu R.

27. júl 84.

Drahý Paľko!

Pred pár dňami mi A. Hajduk s pekným listom vrátil Tvoj rukopis „Sám za sebou“. Okrem iného píše:

„Ešte stále pretekám s časom, ale s čítaním tohto typu je ako s pitím živej vody. Človek je stále smädnejší. Zápisky vraciam s vďakou Vám i autorovi. Mnohé výroky som si poznačil; tak robievam s každým dobrým dielom. O viacerých témach by som sa rád porozprával. Najmä o Slove, jeho štruktúre a účinkoch i o jeho ozvene a o tom, že nie železo, ale Slovo je počiatkom všetkého.“

Stretnutie s pani Medveckou prevýšilo všetky moje očakávania (musím sa kajať za moju malomyselnosť). Strávili sme zo dve hodinky v ateliéri – žasol som nad tou horou hrdinskej práce, ktorú v živote vykonala, nad veľkostí jej diela. Prešli sme galériu, poobede sme v rodinnom kruhu (i s ňou a jej dcérou a synom) posedeli zo štyri hodinky u Kollárovcov. Mal som so sebou „marec“ a „apríl“ z Tvojho „Mostu“, tak si to poniektorí „potajomky“ za stolom pri debate počítali.

Plánujeme niekedy v septembri urobiť stretnutie v Zázrivej, kam chodí pani Mária maľovať, a kde má drevený domček,

aby všetky veci nemusela so sebou nosiť. Chytila ju myšlienka urobiť zo susedného humna (ktoré tiež jej patrí) akúsi zázrivskú galériu.

Na to stretnutie by sme rozhodne chceli vytiahnuť Tvojho syna – podrobnosti potom napíšeme.

A až sa Vy budete vyberať niekde do Liptova či do Turca, urobte si to odbočenie do Tvrdosína – neobanujete.

Synovi p. Medveckej MUDr. Belanovi, lekárovi na geriatrici v Pod. Biskupiciach som sľúbil, že mu niečo z Tvojich rukopisov pošlem. (Má za sebou prvé prózy, ktoré som ja ešte nečítal.)

Nuž tak sa zatiaľ naše veci majú.

Úprimný pozdrav celej rodine

Julu R.

30. júl 84.

Drahý Julko a všetci Rybákovci!

Vďaka za stretnutie. A vďaka za všetko i to, čo vibruje medzi nepovedanými riadkami. I za citát od Šklovského.

Teraz sa chcem obmedziť zaslaním tých pár slov na Silanovom pohrebe.

Žíte si radostne a tešte sa s p. Medveckou.

Pozdravujem od srdca i v mene manželky a Jožka

Tvoj Paľo

Nitra 1. 8. 84

Drahý Paľko!

Vrátil som sa z včasnej raňajšej prechádzky a žiada sa mi napísať Ti pár myšlienok z mojich posledných potuliek.

Najprv však chcem zablahorečiť tej šťastnej chvíli, v ktorú zostúpila na Teba krásna myšlienka o magme z posledného listu. Úžasný obraz, ktorý sa mi žiada (a súčasne nevládzem) rozvíjať: že magma je vlastne plod odporu, tlaku (kde ho niet, magma sa stáva „nesama sebou“); že magma nevyráža na povrch v mieste najmenšieho odporu (ako by sa to na prvý pohľad zdalo), ale najväčšieho odporu, a teda najsilnejšieho vnútorného vztlaku...

Na dnešnej prechádzke som myslel aj na Tvoj „kategorický imperatív“ vyprojikovať všetko, čo v človeku je – a zrejme sa budem k tomu často vracáť, lebo pocit Márnosti nad márnosti sa človeka pri tomto počínaní zákonite chytá neraz.

A teraz máte slovo, prechádzky!

Jednotu slova a činu chápú niektorí ako: čo mi povedia, to spravím.

Iní: nemôžem nespraviť, čo som povedal.

Akýkoľvek chaos panuje v udeľovaní vyznamenaní a hodností, predsa len myslím, že tu panuje istý zákon.

Dostávajú ich tí, čo ich chcú. Čo k tomu pracujú.

(Plus známy slogan o výnimke.)

Moja vášeň ku skicám je v akomsi vzťahu k môjmu „čisto-obshahistickému“ založeniu, je prejavom bytostnej vzbury obsahu voči forme.

Pri tom záúvodzovkovanom slove ma napadlo, že sa možno pri žriedle reči ocitáme v živote častejšie, ako si to uvedomujeme.

Vraviam, že všetko živé vzniklo z jednej prabunky...

Civilizácia, zdá sa mi, došla k bodu (v trysku preskakujúc dozadu všetky stupne vývoja), že omackáva túto prvú bunku prstami a rozhoduje sa: mám stisnúť, či nie?

R. (ktorý je u nás na návšteve) sa mi priznal, aký má organický odpor k manuálnej práci.

Naozaj táto logická, schematická ľavá mozgová hemisféra robí človeka manuálne nešikovným, a potom – nečudo – aj manuálne neochotným.

Úlohou ľavej hemisféry bolo, aby ľudstvo pochopilo, čo „nie sme“; úlohou pravej bude, aby pochopilo, čo „sme“.

+ + +

To je (okrem pár prírodných zápisov) plod dnešnej prechádzky. Až teraz, keď to prepisujem Tebe, Palko, si uvedomujem jej hodnotu.

Aj to, že by som mal dodržať predsavzatie, ktorým som končil dnešné zápisky:

Koniec prázdnin stráviť takto: čo deň, to ráno vonku!

Budeš mi pritom, môj Dobrý Duchu, na pomoci.

S úprimným pozdravom

Julio R.

2. august 84.

Drahý Julko!

Tvoje listy sú mi vzácnym prejavom ušľachtilej dôvery a tá naša duchovná komunikácia je vari neuvedomelým dôkazom, že to i v tejto dobe má byť i v minulosti korešpondencie dopĺňali tvárnosť doby.

Dielo umelecké, každého druhu sa kritikou nedá spravodlivo a múdro umiestniť do kontextu duchovného diania. Ani by som sa to nikdy neodvážil. Skôr mám za to, že kritici sú - síce úradne povolani - veľkovýrobcovia nedorozumení. Umeleckej práci, akéhokoľvek druhu a formátu, sa možno priblížiť len s pietou a láskavosťou. Mozgové rýhy sú tak zhrubnuté nešvármi dňa a doby, že ich tykadlá pôsobia ako zablatené čižmy, ktoré by sa chystali pošliapať jedlo.

Čo sa týka našich prác, sú výplodom našich vnútorných podujatí, diktované vnútornou nutnosťou. Neverím v hodnotu vonkajších kritérií. Potrebujeme to, aby sa nám dalo žiť. A dobré je to, čo je potrebné, v nás, či mimo nás.

Ty, pri tom neustálo a uvedomelom styku s prírodou, prichádzaš aj k problémom biologickým a tu myslím aj na Goetheho, ktorý napísal obsiahlu vedeckú prácu o prarastline („Die Urpflanze“) a mal veľmi dnešné názory o nesmiernej jednote v prírode. Celý život písal prírodovedecké knihy, celých 15 rokov žil výlučne vede. Bol uznávaný znalec geológie a mineralógie, dodnes platí jeho kniha o optike a farbách, objavil strednú čeľusť a veľa iného. Faust a časť myšlienok a epigramov sú zrkadlovým obrazom premýšľania okolo prírodovedeckých problémov.

Computery v našich hlavách sú podobne štrukturované, len zaostávajú voči nemu v mnohých spojoch, i keď snáď majú vytvorené aj iné kanály.

V neustálo optimizme voči všetkému Ťa od srdca pozdravujem

Paľo

Nitra 7. 8. 84

Drahý Palko!

Dostal som rozlúčku so Silanom – ďakujem. Hanbím sa, že z jeho poézie nič nepoznám. Bolo mi z tých Tvojich slov trochu smutno, ale snažím sa na to nemyslieť.

Teda niečo veselšie. Po tieto dni hodne nad Tebou hútam, lebo som sa pustil do štúdie pod názvom „K pravde cez blízke znenie“. Dávno sa mi zažiadalo zauvažovať nad tým typom poznania a vyjadrenia, ktorý je krásne stelesnený v Tvojom:

„Fantázia nie je náhradou života, ale záhradou života.“

Bezprostredne ma k tejto štúdii vyprovokovala K. Buzásyová, ktorá tento „štylistický ťah“ nazvala (inšpirovaná analógiou s hudbou) „kontrapunktom výrazu a významu“.

Žiaľ, nemôžem sám posúdiť, či je táto paralela oprávnená, na to by som potreboval Teba. Ja sa snažím sústrediť svoju pozornosť na týchto prostriedkoch nie zo štylistického hľadiska („sugestívnosť vyjadrenia“), ale skúmať ich ako nástroj ľudského vedomia na ceste k pravde, ktorá je tým, čo iskrí medzi nimi.

Dúfam, že to šťastne ukončím a s jednou kópiou budem pamätať aj na Teba. (Kde to však poslať, neviem. Skúsím hádam do RSL.)

Dnes ráno som si privstal (Vierča mala službu) a do Zápisníka som si poznačil pár vecí, na okraj ktorých som si poznamenal: Toto dnešné ráno hádam napíšem Palkovi do listu. Skúsím to teda.

1. Zobudil ma sen: ocitol som sa v akomsi matematickom centre, kde sa poslucháčom premietali na plátna úlohy (množiny?), pozostávajúce zo zhlukov postáv na obrazoch klasických maliarov; poslucháči tvorili z nich výrezy... Všetko sa to dialo za zvukov klasickej hudby.

Toto snívania sa nikdy nevideného, ani nikdy netušeného, a obyčajne len okolo tejto mojej 3-ej hodiny, keď moje vedomie akoby vztyčovalo antény do priestoru, ma znova privádza k myšlienke, či sny nie sú prúdy myslenia, ktoré sa nesú nad nami – myslenia, ktoré neumiera s telom, ale verné zákonom zachovania ducha vstupuje do ďalšej (ešte za noosférou) sféry, ktorá obklopuje našu planétu...

(Spomienka na Fiodorova.)

2. Vždy si predstavujem, že z hľadiska budúceho vývoja rodina bude predstavovať prekážku tým, že vytvára hranice medzi nami a ľudstvom, ktoré jedinec, budúci brat všetkých ľudí, bude musieť prekonať.

A len dnes – akoby ma uderil obuchom po čele – ma napadlo: veď hlavné putá, hlavné hradby, ktoré rodina vytvára, nie sú medzi človekom a svetom, ale medzi človekom a sebou samým (teda smerom dovnútra!).

A predsa dávno viem, že len zostupovaním do seba – touto jedinou cestou! – môžeme vyjsť v ústrety všetkým.

3. Ešte jedna myšlienka sa mi mihla (v súvisi s tými snami): či očistec nie sú vlastne muky vedomia, ktoré, náhle zbavené pozemských pút, spozná, čím mohlo byť...

Potom som si vypísal jednu myšlienku z Prišvina:

„V živote koná kdesi okrem mňa iný človek, a cesta k tomu priateľovi je vlastne naša životná púť.“

Zdravím Ťa teda úprimne, môj Priateľu, i Tvojich blízkych

Julio R.

10. august 84.

Drahý Paľko!

Dostal som Tvoj list – vďaka. Začínam pomaly závidieť tým budúcim čitateľom („Ale ináč Vás zdravím, priatelia!“), ktorí budú držať v rukách útlý, ale krásny zväzok listov P. Straussa Julovi R. Tá forma urobí hotový zázrak, na ktorý moja predstavivosť nestačí.

Tretí deň sa zberám, že Ti napíšem, hádzem si na papier poznámky, aby som na dačo nezabudol, ale teraz som zalistoval v 65. zošite Zápisníka (ktorý som práve dnes zavŕšil) – a dostali sa mi do ruky dva zápisy z prechádzky, ktoré Ti musím (všetko ostatné nabok) prepísať. (Práve toto „musím“ mi pripomína, že som už asi skôr neodolal a písal Ti to (moja pamäť!) – ale nech: napíšem ešte raz.)

Vejmutovka

Asanáciou nášho starého domu nás donútili postaviť nový dom. Pravda, brali sme pritom so sebou, čo sa dalo.

Tak sme (s veľkými obavami, že sa neprijme) presadili blízko k vchodu aj vysokú trojmetrovú vejmutovku.

Prijala sa. A krásli teraz aj dom, pri pohľade zvonka, aj náš výhľad z kuchynského okna.

-Tú vejmutovku sme šťastne presadili, - hovorím raz synovi pri raňajkách.

-Len čo spravíme, keď sa rozrastie, - poznamenal syn s obavou.

Pomlčal som; a v duchu som si s akýmsi uspokojením pomyslel, že tento problém ma už nemusí zaujímať...

+ + +

Do nosa mi prudko udrela známa vôňa hadovky smradľavej. Obzerám sa dookola, hľadám, kde by mohla byť – ale nikde nič.

V tom som si pomyslel na moje hadovky v brehu cesty nad tunelom, že už iste všetky rozpukli a teraz tam rozvonievajú jedna radosť – za ten týždeň, čo som sa k nim nedostal.

Ech, hadovky, hadovky! – hútam, - ako dlho si vy tam ešte budete rásť, keď sa ja už nielen týždeň, ale navždy, vôbec k vám nedostanem.

Chvíľu som ostal zamyslený v akomsi smútku, ale potom sa mi postupne začalo vo vedomí formovať poznanie, že ja sa predsa nemôžem porovnávať s nimi – jedinec s rodom -, že ja medzi hadovkami, to je tá, ktorá sa tohto roku z vajca vyklúvala, a ktorá sa už nikdy viac nezopakuje, že ako nové a nové pokolenia hadoviek budú znova a znova vnútorným vztlakom trhať blanu plodového vajca, tak aj nové a nové pokolenia tebe podobných budú prerážať vajce matrice a prichádzať na biely svet...

Tá predstava ma uspokojila. Znovu som si spomenul na môj dávny zápis nad Revúčankou a prenikol ma ten istý pocit ako vtedy.

Oderaz si budem viac všímať nie hadoviem vôbec, ale jednej-jedinej, ktorá možno tiež žije presvedčením, že ňou sa všetko začína a ňou sa aj skončí...

...Tento obrázok si zapisujem pod mojím hájom červených smrekov. Sedím pritom na suchom kláte, tvárou obrátený do údolia, zápisník na kolene. Ako píšem, medzi tužku a chrbát ruky sa mi stále zapletá sklonený úzky klas vysokej trávy.

Dlho trvalo, kým som si ho, zaujatý predchádzajúcimi úvahami, všimol. Chvíľu hútam, čo mi asi chce, keď sa mi tak nástoživo, neodbytné skláňa k ruke – a naraz ma len oslnilo poznanie: Veď on mi, huncút, ponad ruku číta, čo to píšem!

„Tak je to teda s tebou, priateľu,“ – hovorím mu. – No na, spokojne si čítaj,“ – a odťahujem zavádzajúcu ruku od papiera.

A tak mi teraz sklonený klas trávy uprene hľadá do papiera, pozorne číta, podchvíľou v akomsi zadumaní pokyvuje hlavou...

Ale čo sa v ňom pritom deje, zostáva mi takisto záhadné, ako čo sa deje v tebe, môj neznámy vzdialený priateľ, ktorý ma teraz čítaš.

+ + +

Uf, to bol výkon! - len to prepísať. Úplne žasnem, ako môže človek nájsť v sebe sily – v hore, na kolene! – dačo podobné napísať. A bez náznaku nejakej námahy.

V liste spomínaš „zablatené čižmy, ktoré sa chystali pošlia-pať jedlo“, čím si mi v momente vybavil – čo? vôbec to neviem nazvať: jednu moju bájku? (keď zmúdriem, asi by som raz mohol urobiť knižočku takýchto útvarov).

Čižmy v chráme

Do chrámu vošli zahnojené čižmy:

- Tu sme!

Chrám - nič.

- Tak čo ste slepí, nevidíte?

A člap! člap! po dlážke. Bahno s chuťou plieska, frka na strany.

- To sa kukáte, čo?

Chrám - nič.

Čižmy puchnú od zlosti, zadúšajú sa vlastným smradom, frkajú penou.

- Hajzel jeden! A vraví si to chrám!

Vyšli von.

V chráme sa pustili do

zametania a vetrania.

(Nemôžem sa zbaviť akéhosi zahanbenia, že som Ti to už všetko písal.)

Na mne sa, Paľko, - vo vzťahu k Tebe – krásne potvrdzuje pravda Prišvinových slov, že vo mne samom môže byť všeličo, ale v ústrety priateľovi idem len s tým najlepším, čo vo mne je; ostatné je tvoj vlastný kríž, ktorý človek musí znášať sám.

Všetko najlepšie Vám teda, Straussovci!

Julo R.

17. aug. 84.

Drahý Paľko!

Konečne som dnes dokončil Prišvinove denníky (ich text zväčša poznáš z relácie „Mier a vojna“) a vychutnávam uvoľnenie.

Z úvodu som urobil kópiu naviac, aby som Ti ju mohol poslať.

Medzi tou prácou som si prvý raz v živote objavil G. Chertona, Tebe samozrejme dôverne známeho (vôbec, môžeš mi závidieť, aké knižky ma ešte len čakajú!) – priplietli sa mi na stôl jeho „Ohromné maličkosti“. Pravdaže, čítam ich s nesmiernym potešením. Nenájde sa náhodou u Teba jeho Život sv. Františka – veľmi rád by som to poznal.

Teším sa už na návrat k Tvojim textom, ktoré som starostlivo založil, aby ma nepokúšali. „Zákruty“ som požičal najlepšiemu kamarátovi nášho Janka – Jožkovi Jiráskovi, nadanému matematikovi, ktorý nastupuje ako mladý asistent na Prírodovedeckú fak. do Košíc.

Pošlem Ti jeden náčrt z prechádzky:

Vysoko si sa vyšvihol.

Všetko máš:

potlesk za svoj spev,

slávu,

vďačné ňadrá ženy...

Ale ten p o t r e s k –

večne skrývať šev,

kde si nadstavený!

Páči sa Ti? Úprimne si Vás zdraví

Julo R.

22. aug. 84

Drahý Julko!

Je radostné vdychovať z Tvojich riadkov radostnú a tvorivú atmosféru. Je to skoro infekčné. A to Tvoje pretlmočenie ideového sveta Prišvina by malo mať ozvenu nielen u nás, ale i v jeho vlasti.

Som rád, že si nadábil na Chestertona. Nemám jeho sv. Františka, ale sv. Tomáša som niekomu požičal. Synovi Paľovi som dal aj mnohé z jeho próz. K najmúdrejším knihám európskej kultúry rátam jeho ortodoxiu. Myslím, že patrí k tým väčším konárom na strome poznania.

A tak vrastáme všetci do stále nových sfér a hĺbok vo svete ducha, podľa Danteho: „Len kto zostúpi do podsvetia, vyslobodí milenkú.“ A naša milenká je fenomén ducha, dobrá a krásy.

Vnútna situácia symbolizuje v anticipácii to, čo sa stane. Nevedno, či je to situačná dispozícia toho, čo sa má realizovať, alebo náhodilé stretnutie premietnutia nášho vnútra do reality života je dôsledkom vonkajších a vnútorných dispozičných faktorov.

Všetko tenduje k niečomu a tak sa stane, čo sa stať má a môže. My sme len prizma, v ktorom sa manifestuje spektrum nutnosti. Všetko je potrebné a každý je potrebný. (24. 7. 84)

V takejto dôvere ostávam

Tvoj Paľo S.

Gratulujem k úspešnej
transplantácii vejmutovky.

Nitra, 24. 8. 84

P.S. Mám návštevu, klaviristku z Linzu i s mamou.

Drahý Paľko!

Dúfam, že Ťa nemrzí, že sme poslednú návštevu tak „prenávštevovali“. Naopak, dostalo sa mi to, po čom som dávno túžil: byť zbavený dotyku „zoči-voči“ a môcť si Ťa vychutnávať zboku; skutočne, medzi tými rozkošnými dievčatami si bol „na zjedenie“.

Vo vlaku som si čítal Astafieva, a naraz sa spamätám: veď ja mám Paľkov text! Tak som si to po kúsočku čítal, odvracajúc podchvilou oči do okna, a šlo mi hlavou všeličo, všeličo... Teraz sa k tomu znova vraciam, som zápisníkom, a čo bude z mojich sprievodných myšlienok stať zato, Ti po čase poposielam.

Nepustím sa do chvály a komplimentov: vstupujeme touto knižkou do sveta, kde už ničoho z toho nebude treba.

A okrem toho: dobre cítim prah či povalu, nad ktorú nemôžem. Lebo tu ti žiadna vytríbenosť myslenia nepomôže, ak si nežil, ako sa v tomto svete žiada žiť. Ale cítim, tuším – a verím v túto perspektívu.

A ja malomyselný som sa búril proti odsúdeniu chirurga živých ľudských duší k pitvaniu mŕtvych.....A akou korunou života i myslenia sa Ti (a nám, hlavne nám!) to všetko stalo.

Teraz by bol pre mňa čas zahĺbiť sa do Fiodorova a posilať Ti z neho úryvky – cítim, že ste museli ísť veľmi príbuznými cestami.

Čítanie Tvojho textu si ponechám na budúce listy a venujem sa myšlienke, ktorá ma prekvapivo napadla vo vlaku. (Citujem Zápisník.)

„Veď je to objav! Vo vlaku si listujem tento zošit od začiatku

– aj strany 5-7, ktoré chcem vypísať Paľkovi – a naraz si prudko uvedomujem, že sa približne v tom istom veku ocitli – Prišvin i Strauss – v rovnakej situácii: Prišvin zoči-voči vojnovému „rozkladu“ (rozkladu), Strauss zoči-voči fyzickému rozkladu človeka.

A obaja z tejto situácie rovnako vynášajú zvesť o vzkriesení, o nesmrteľnosti!

(Vďaka ti, môj vlak, že som v ňom po precitnutí prišiel k tejto myšlienke.)

Naozaj: pri čítaní Prišv. denníkov z najhoršieho obdobia vojny (zima 41-42) sa priam zázračne znova a znova vynára motív ľudskej nesmrteľnosti.

A tak som sa rozhodol, že Ti zápisy z tohto vojnového denníka budem postupne prekladať a posilať, a zároveň budem budovať z nich kapitoly knižky „Koruna tvorstva“. Čítanie Prišv. denníkov na pozadí Tvojho textu je skutočne vzrušujúce – ba dokonca aj môj úvod do RSL (ktorý Ti posielam) sa mi zrazu nesmierne zvýznamnil.

Posielam Ti dva dnes preložené zápisy. Zdá sa mi, že v tom prvom (z 1. jan.) je veľká nádej aj pre tých, ktorí nemôžu zopakovať Tvoj život – že napriek tomu môžu byť účastní na daroch, ktoré vynášaš z priepastí, kam sa nám ani len nahliadnuť nežiada, nieto ešte zostúpiť.

Dokedy budeš ešte mátožne hľadať svojho hrdinu, slepé Slovensko?

Úprimne si Vás, milí Straussovci, zdraví

Julo R.

18. sept. 84

Drahý Paľko!

Posielam Ti dva ďalšie Prišvinove zápisy – plod mojej dnešnej raňajšej šichty. (Bol by som spravil viac, ale kúpil som si preklad poézie Janka Jesenského do ruštiny, ten ma zrána vyprovokoval začítať sa do Jesenského veršov – čoraz viac s prekvapením zisťujem, aký je to blízky básnický život!)

Zrejme sa mi obaja s Prišvinom už motáte hlavou, lebo keď som si minule (čakajúc na vlak) v košickom parku dočítal Astafieva, naraz mi prudko blysla myšlienka, ktorú som hneď musel zapísať:

„Musíme prísť tak blízko k smrti, aby sa nám zažiadalo nie života, ale nesmrteľnosti.

Protikladom smrti nie je život, ale nesmrteľnosť!“

A ešte jedno staršie miesto k tejto téme – z posledného zošita Zápisníka:

„Smrteľnosť sa mi nejako náhle spojila s opakovateľnosťou.

Naozaj – akokoľvek je to paradoxné – o smrti možno hovoriť len tam, kde sa niečo opakuje: jeden vrabec zomrie, druhý sa narodí.

Ale akonáhle sa postavíme na princíp jedinečnosti, neopakovateľnosti, smrti niet.

Celý problém ľudského údely teda spočíva v tom: stať sa neopakovateľným.

Tou mierou, ako v tebe začína prevládať opakovateľné, tou mierou sa stávaš smrteľným.“

Skončím, lebo s hrúzou zisťujem, že už aj ja zabrdam v myšlienkach, ako mačka dopadá na štyri nohy.

Dobrý, pokojný deň Vám, Straussovci (dúfam, že pán domu už zohnal kúrenára, čo sa postaral o teplo) – praje

Julo R.

22. sept. 84

Drahý Julko!

Ďakujem Ti za posledný, vzrušujúci list. Koľko toho začína rezonovať. Ad vocem zápisu 1. 1. 41. Iste pamätáš na stať zo Zákrut o bolesti. Zdalo sa mi, že je bolesť len chrbtom obrátená radosť. A to všetko súvisí s celosvetovou ekonomikou bolesti a spásy. Veď desiaty musia hladovať a znášať bolesť, aby sa jeden môhol zasmiať. Aké zodpovedné je žiť. A pri tom nezabúdať, že za chmármi je slnko. A len večnostná perspektíva života presvetlí aj jej občasnú a časnú úbohosť. A šťastie, že sú tu tie hlčky ruských duší, od Dostojevského po ďalších, až podnes.

Život nás stále posúva, až nás dostane ta, kde nás chce mať. Pozmetá nás, ako smeti večnosti, do kúta, kde sa už nedá utiecť. Ale vždy s poslušnými rukami, ktoré vedia hladkať i udierať, hladkať i skalpelom a udierať i slovom.

Ale po toľkých zachmúrených a zachmárených dňoch mám nad sebou modré nebo, ktorým tiahne menšia chmára, ktorú už asi nikdy neuvidím. Kto vie, čo ona ešte skúsi a uvidí, koľko ľudskej bolesti i radosti, koľké osudové súvisy prikryje. A tak všetko vie byť symbolom mnohého. A symbol je vždy pomôcka pre hlbší prienik. Tento lacným empirizmom učičkaný náš svet žije stále na úver radostných nedorozumení a hneď nie celkom priehladných omylov.

Lenže pre celé kultúrne a duchovné dianie by malo platiť to staré „duc in altum“, „zakeruj do hĺbín“. Svet, i náš svet, potrebuje smelosť poduť sa na duchovné dobrodružstvá, neadekvátne zabehaným salónnym konvenciam. A umenie, filozofia a veda by sa mali vyhnúť všetkému a priórnemu, mali by byť otvorenými systémami.

V nádeji, že k tomu raz dôjde, ostávam od srdca
Tvoj Paľo S.

Nitra 23. 9. 84

Drahý Julko!

Neviem, či poštar nefunguje a či si nebodaj chorý (veď je teraz chrípková éra). Chybuje mi to listové krátke spojenie, to duchovné iskrište. Sám som medzitým absolvoval chrípku a teraz sa tým borí žena.

Medzitým mi povedal Milan Rúfus, že si mu písal a má Ťa rád. Dobré mi to padlo. Čo treba spojiť nech sa pospája. Ohlásila sa mi i pani Medvecká. Vzácný a teplý človek. Má t.č. výstavu, asi jubilejnú.

Koleso ducha sa krúti a zanecháva všade stopy. To je tá komplexifikácia sveta. Rastie v kruhoch a svojimi občasnými protuberanciami prežiaruje všetko, čo sa duchom hýbe.

Po záchvate kašľa končím a od srdca pozdravujem Teba i Tvojich milých

Tvoj Paľo S.

Nitra 11. 10. 84

Drahý Paľko!

Vyšiel som ja na posmech s mojou zemepisnou neznalosťou: pozerám sa v sobotu 6.10 v Bojniciach, ako sa dá po ceste do Blavy odskočiť do Nitry – a až v cestovnom poriadku som zistil, aký je to kus sveta – horné Ponitrie. Nedalo sa teda nič robiť len chytiť prvý autobus a ísť rovno do Blavy, kde ma čakala Vierča s Tinom.

Minulý týždeň sme sa dostali na otvorenie výstavy p. Medveckej v Kubíne – tajne som dúfal, či sa práve vtedy tam dáko nezjavíte. Je v tej výstave kus jej „vzbúry“ – krásnej vzbury. Ak sa ešte len chystáte do Kubína, rozhodne ju neobídte (keby ste

jej nejako dali znať o príchode, istotne Vám príde ochotne robiť sprievodcu).

Je to – podobne ako v tvojom prípade – nevyčerpatelný svet, ktorý nás vždy zväzda zredukovať ho na úroveň nášho pochopu.

Dávno-pradávo som sa nedostal do hory, a tak mi (navyknutému iba v hore rozmýšľať) duch ožije iba vtedy, keď si niečo múdre prečítam.

Posledné dni som sa tak kochal Dostojevského „Snom smiešneho človeka“ – ozaj: dostalo sa Ti to niekedy do rúk? Ak nie, veľmi rád by som Ti z toho (aj pre svoj pôžitok) úryvky preložil.

Dvakrát si mi pri tom čítaní zišiel na myseľ (vyberiem zo Zápisníka):

„Veru je,“ – povedal by asi Paľko Strauss na záver hrdinu v sne: „A teda existuje aj život po smrti!“

„Presne takto budeme čítať Straussove texty!“ – napísal som si na okraj slov:

„Chápajúc slová, nikdy som nemohol preniknúť v ich celkový zmysel. Zmysel akoby zostával môjmu rozumu nedostupný, zato však srdce akoby sa ním prenikalo mimovoľne a stále viac a viac.“

Krátko predtým sa mi dostali do rúk vynikajúce eseje múdreho Daniila Granina (s pôžitkom by som ich preložil - už len Tebe pre radosť! – keby mal niekto o ne záujem).

Najlepšie veci – eseje k téme Mozart a Salieri, s vynikajúcim obrazom (koľkých našich súčasníkov by sme v ňom našli!) možného Salieriho (F. Bulgarin) v Puškinovom osude. Nádherné zrkadlo!

A dve eseje o Dostojevskom, kde ma zaujal problém, ktorý sa mi žiada s Tebou „prekonzultovať“.

Posledné výskumy ukazujú, že prostredie, v ktorom žijú a konajú Dostojevského hrdinovia (aj Karamazovovci), je priam nepochopiteľne presne „odpísané“ zo skutočnosti – do najmenších detailov.

Granin si stavia (a necháva otvorenou) otázku, v akom vzťahu vlastne je táto z jednej strany absolútna presnosť a z druhej strany vymyslený svet vymyslených hrdinov.

A mňa jednu chvíľu napadlo: tu niet rozporu. Ako Dost. chodil prehmatávajúci reálny okolitý svet, aby ho urobil miestom svojich dejov, tak (spolu so svojimi hrdinami) chodil prehmatávajúci rovnako reálny (i keď nám tak zakliaty) svet svojej duše – a budúca „fyzika duše“ (o ktorej som Ti už kedysi písal) s úžasom objaví, aká je tu vedecká presnosť!

Dostojevskij, prehmatávajúci na všetky strany náš duševný vesmír – to je nádherné!

A aj „Sen smiešneho človeka“ som potom tak vnímal – ako naskrze neštylizovaný, „neliterársky“ príbeh, ale skutočný sen – ba čo viac: pripúšťam možnosť, o ktorej hovorí aj hrdina, že to vôbec nebol sen.

Sme na prahu svetov, o ktorých nemáme potuchy, a ďaleká budúcnosť ocení, na akú hrdinskú púť sa to vydal autor „Umenia byť ničím“, keď vykročil týmto smerom.

Pripojím si ešte dve myšlienky:

1. Čím ideš vyššie, tým si viac odsúdený k nepochopeniu teba okolím, a k pochopeniu okolia tebou.

2. Nikto nevyzerá taký múdry, ako ten hlúpy, čo si predsavzal, že nikto nikdy neuvidí jeho hlúposť.

Čakám zo dňa na deň, že vyjde môj Prišvin – a naraz sa

ozve telefón: robíme stránkové korektúry a zistili sme (nová redaktorka), že Bartko redakčnú úpravu odflákal, budú musieť porobiť veľa zásahov – a ja trpnem, čo teda z môjho jazyka (a najmä z rytmu!) v tom texte zostane – súc absolútne neschopný váľčiť s redaktormi. Dúfam, že to stačia vydať tak, aby som Ti mal čo poslať pod stromček.

Ja Vás volám, milí naši Straussovci, na kubínske výlety, a Vy takto prechoriete. Aby ste sa šťastlivo z toho vystrábili, vám za všetkých Rybákovcov praje

Váš oddaný Juló

16. okt. 84.

Drahý Julko!

Nechcem Ťa unúvať mojimi listami a provokovať k písaniu. Máš svoju energiu a svoj čas na vlastnú tvorbu. Ale netreba zavrhať písanie listov. Veď je to ako duševná komorná hudba, niečo medzi lyrikou a tichom. -

A na tú Oravu - nie a nie sa dostať. A tak mi len ostáva niekedy sa stúliť do toho svojho zákutia. Čakal som, že zareaguje pani Medvecká, lebo som jej niečo poslal. Ale som obkolesený tolkým tichom, že sa mi už nezdá nápadným to ďalšie ticho.

Spomínaš Dostojevského novelu. Nevie, či pamätáš, ukazoval som Ti knižočku „Všetko je rovnako blízke i ďaleké“. Hneď prvá esej „Meditácia o hraniciach“ končí takto: „Najnápadnejšiu odpoveď pre náš vek nájdeme v Dostojevského novele „Sen smiešneho človeka“.

Zhnusený prázdnotou všetkého života odchádza zo spoločnosti priateľov s predsavzatím, že skoncuje svoju daromnú a žitia nehodnú existenciu. Kráča ulicami domov. Ale pred bránou domu, keď chce vojsť, potiahne ho za rukáv akési dievčatko. S plačom ho prosí, aby jej dal dačo pre chorú mamičku. Lahostajne sa jej striasol a vystúpil do svojej izby. Vytiahol pištoľu a sadol si do pohovky. Vedel, že sa zastrelí.

Lež voľky-nevoľky musel myslieť na dievčatko, ktoré odohnal, a na jeho matku. Vtom zaspal.

Sníva sa mu: Sníva sa mu, že sa zastrelil, že bol mŕtvy, že ho pochovali a že ho potom nadľudský tvor vybral z truhly a cez hviezdne priestory zanesol na inú, krásnu panenskú zem.

Tam žili neopísateľne pekní a nevinní ľudia. Rozumeli reči hviezd a rastlín a oslavovali život spevmi, plnými lásky.

On im však začal rozprávať o našej temnej zemi, a tým ich naučil lži, rozbrojom a zvade. Každý tak zažiarlil na svoje ja, že sa všemožne snažil ponížiť, potlačiť a umenšiť ja svojho blížneho, len tak predpokladal možnosť vlastného žitia.

Prišla veda. Ako by bolo možné, že by sa zase všetci zjednotili, aby sa síce i naďalej každý sám najviac miloval, ale aby pritom nerušil nikoho iného a aby takto zas spolunažívali všetci, akoby boli pokojná a jednomyselná spoločnosť? Pre túto myšlienku sa viedli vojny. Nastal dnešný stav sveta.

Potom prišli náboženstvá s kultom neexistencie, samozničenia pre večný pokoj v ničote. Prišla aj samovražda. Náš človek už dávno ľutoval, že rozprával a tým zasial semeno záhuby medzi týchto dobrých ľudí. Chodil pomedzi nich celý zronený, preklínal sa a opovrhoval sám sebou.

Povedal im, že „všetko sám zapríčinil a sám nesie vinu na všetkom“. Ale neverili mu a chceli ho zavrieť do blázinca. Tak sa potom trápil, až zo žiaľu zomrel... A v tom sa prebudil.

V jeho manzardke sa práve rozvidnievalo. Radostou zaplesal, lebo vedel, že sen nebol prostým snom, lež skutočným obrazom pravdy. A túto pravdu chcel odteraz hlásať. Toto si umienil spraviť svojim životným povolaním.

Človeče, miluj ľudstvo ako seba samého a myslí si, že si ho

ty pokazil. Áno, povedzme si každý: Ja, ja som svet zničil a pokazil, len ja...

Stále si to uvedomujme. V tomto sebapoznání je jediná spása..."

Nuž nehanbím sa Ti odcitovať svoju archaickú skoro-po-zostalosť. Lebo tá novšia leží ľadom. Pre nikoho nie je hodná pozornosti. A to by mohlo byť kritériom tvorby, či to sami potrebujeme pre život. Keď sa komplexifikuje vnútorný život, premieta sa to i do spôsobu jeho pretlmočenia. Tebe, Julko, som nesmierne povďačný, že si toto všímaš a tak mi pomáhaš žiť.

Teším sa predom na každý Tvoj prejav.

Pozdrav manželke i chlapcom

Tvoj Paľo

Nitra 29. 10. 84

Drahý Paľko!

Práve som dnes doklepal priložené rozhlasové pásmo, a o chvíľu mi Vierča čítala do telefónu veľmi smutný, akoby rozlúčkový list Marienky M. – čosi sa tam nedobré deje. To je teda vysvetlenie jej mlčania.

Napíšem inokedy, keď sa mraky trochu vyjasnia. Ale o jednej veci musím povedať.

Pred časom sme boli s Vierčou v Blave a zašli sme aj za našim priateľom Rudom Jurikom, vedúcim odd. kultúry na ÚV. Vierča si dodala odvahy ku kroku, ku ktorému by som sa ja nikdy nebol odhodlal – dávno sa na to chystala, a trochu jej aj burčák pomohol: začala hovoriť o tom, ako sa nikde nemôžu prebiť Tvoje knižky. Skončilo to tým, že Rudo zodvihol telefón a informoval sa u Schultza (ak som si nepomýlil meno) v Tatrane – a dohodli sa, že mu ten text pošle.

Nie som si istý, či sme dobre spravili. Rudo nie je Juló Rybák, aby sa kochal v Straussových textoch. A veď to ani od neho nežiadame.

Nech nás ospravedlní fakt, že sa nám skutočne zdala situácia beznádejná. A tak hop alebo trop!

Píšem o tom preto, že sa Ti môžu doniesť z Tatranu poplašné správy, že sa Biely dom začal zaujímať o Tvoje texty...

Vysvetlenie je teda prosté. Výsledok je však viac ako otázný. Keby to však vyšlo, napravíš Vierče chuť burčáku tým svojím dobrým vinkom (ktoré ja, žiaľbohu, neviem oceniť).

Úprimne si Vás, Straussovci, objímam

Juló R.

31. okt. 84

Drahý Julko!

Ďakujem Ti za pekné, úprimné pásmo pre rozhlas. Ale podtón je bolesť a obava o tú veľkú slovenskú dušu. Napíšeš mi, čo sa tam robí. Či by som nemôhol poradiť a svojimi starými kontaktami pomôcť.

Za intervenciu ďakujem. O moje texty je spofidérny záujem. Zatiaľ to vyzerá tak, že myslenie je zločinná činnosť. Poza búčky zhotoviť výpisky z knihy spred skoro 40 rokov, bez môjho vedomia a súhlasu. To je to strašne zaujímavé pozadie, ktoré halí výhľad. -

Ak ho šéfredaktor Šulc informoval, môže mu dať text „Amalgámu“ s Rúfusovým doporučením, druhý text „Úsmev nad úsmevom“, väčšiu zbierku aforizmov, som poslal pani Lehutovej a tá to dala na posúdenie Šmatlákov. Ale k tomu som poslal, aby mi vrátil rukopis, ktorý sa užho bezmála dva roky sušil „Torzo ticha“. Nebol doma a poslovi dali rukopis tých aforizmov, ktoré mám pred sebou.

Keby si myslel, že by sa Juríkovi malo niečo ukázať, dalo by sa to urobiť. Ale ak je zásadný odpor voči mojej osobe a mojím písatkám, zhltne aj to. Len mi jedno ver, za tie dva mesiace lekársko-chirurgickej práce za SNP v Korytnici som nemôhol mať víziu takýchto ľudsko-spoločenských aberácií.

Ďakujem Tebe i manželke za všetku ochotu a dobrotu, ktorú ste už vyplytvali na mne. Radšej Vás pozývam na burčák (búri sa to v pivnici) alebo na seriózne vľahnúť.

Srdečne pozdravujem manželku, Teba i chlapcov

Tvoj vďačný Paľo

Nitra 6. 11. 84

Drahý Julko!

Nezľakni sa, že Ti posielam tolké pakšaméty. Ale rozšvihaj som sa. Do rozhlasu som pár tých próz poslal. No, neviem, či som vybral niečo podľa ich gusta. Vari len dačo napíšu.

No a Tebe posielam „Rekviem za živých“, už ako Ježiška, a tie druhé dva opusy prípadne pre Juríka. Podotýkam, že to „Torzo ticha“ je už dva roky u Šmatláka. Prosil som p. Rúfusu, aby mi to odtiaľ doniesla, ale dali jej tie aforizmy, ktoré mu p. Lehutová nedávno dala na recenziu. Keby sa našiel dáky deus ex machina, čo by pomôhol vymazať tú stigmú, čo mi prilepili. Veď je to škoda.

Tak sa krútim okolo takýchto náhodilostí a pošmykneme sa okolo toho podstatného.

Ďakujem Ti za veľmi pekné pásmo. Ty si v tom ozaj majster, pri všetkom skutočnom poňatí života Tvojho vnútra. Osudové stretnutie s Tebou a Tvojím duchovným a citovým svetom sú pre mňa nečakanou a nezaslúženou milosťou.

Objímam Teba i všetkých Tvojich drahých

Tvoj Paľo

Nitra 16. 11. 84

Drahý Paľko!

Rád by som sa s Tebou podelil o niektoré úvahy zo zošita, ktorý si mi Ty ukončil svojím posledným listom.

O polnoci ma zobudilo dáke šteklenie v útrobach, a kým trvalo moje podozrenie, že sme sa mohli otráviť nakladanými rýdzikmi, ktoré sme jedli večer, mi chodili hlavou „zúctujúce“ myšlienky.

(Chirurg, ktorý toľko všeličoho videl, sa iste usmieva, že niekomu stačí k „zúctovaniu“ šteklenie v bruchu.)

Zišlo mi na um aj Paľkovo „Život prúdi z oboch strán“, a v súvis s tým sa mi zazdal náš život ako presýpacie hodiny, ktorých úzke hrdlo oddeľuje práve tieto dve strany.

Ten obraz je výstižný tým, že v mieste (v bode) prechodu sa prúd života maximálne zrýchli – života vo svojej najvlastnejšej podstate.

Zároveň som si spomenul na kdesi vyčítaný záver, že počet atómov sa nemení – a tak sa mi zazdalo, že by naozaj bola možná Fiodorovova predstava: ktosi raz príde, obráti presýpacie hodiny života hore dnom, a generácie za generáciami potečú naspäť...

Tieto presýpacie hodiny sa mi po čase spojili so zaujímavou Prišvinovou úvahou, ku ktorej ho vyprovokoval pobyt na Ďalekom východe.

Píše, že v jeho vedomí spolužijú dve „domáce“ chápania sveta. Jedno zrejme pochádza od Darwina: svet sa mu javí v postupnom vývoji a zdokonaľovaní, v boji o existenciu až do

úplného víťazstva a do dosiahnutia jednoty v zmysle všeobecného bratstva všetkých bytostí na zemi. Táto koncepcia úhno prevláda, keď sa mu v živote darí.

Ale je aj iná, ktorá ho ovláda, keď je v „úpadku“. Vtedy sa mu zdá, že žiarovka je v podstate maličké slnko, a to veľké Slnko že je vlastne tiež malá lampička Vesmíru, ktorú kedysi človek stvoril. Ten veľký človek sa prečosi vo svojom vývoji zastavil a zahynul, ale jeho dielo tu zostalo. Slnko, hviezdy, planéty pokračujú vo svojej púti ako aj za jeho života. A keď si zem oddýchlá a znovu sa začal postupný rast človeka, jeho vedomia, začali sme si dielo tých našich predchodcov objavovať ako zákony prírody – a podľa nich chceme stvoriť niečo nové...

Tá predstava ma chytila natoľko, že som si k nej poznamenal:

„Akoby si skutočne raz za čas Zem potrebovala od človeka oddýchnuť.“

Naša civilizácia tomu chce dať silou-mocou za pravdu.“

Tento list som začal pred týždňom a od tých čias sa nie a nie k nemu dostať. Zatiaľ mi prišiel Tvoj list aj zásielka v úplnom poriadku. Ďakujem Ti za veľkú dôveru a budem ju „splácať“ šťastnými chvíľkami, ukradnutými vir-varu každodenného dňa.

Spojím sa s Juríkom a uvidíme, ako ďalej pokračovať. Osobne si myslím, že treba ísť ešte vyššie (čo najvyššie) – a Marienke M. som písal, nech to skúsi.

Pravda, táto cesta je naša „anticesta“, a nečudo, že sa nám rýchlo z toho dvíha žalúdok. Najhorší pocit mám z toho, že tým sám akoby vlastnou rukou vyrábam podozrenia, že s tými rukopismi to zrejme nebude tak všetko v poriadku (keď sú potrebné takéto obchvaty) – atď., atď.

Ale to sám veľmi dobre poznáš, nebudem Ti ešte ja kaziť náladu.

Až teraz (to už na margecanskej stanici na ceste do K.) mi došlo, z čoho pramení ten sprepadený pocit: vzniká totiž dojem, že tie roky práce nad textom, a najmä roky náročného života, bez ktorého by bol nemysliteľný – nie sú nič v porovnaní s tým gestom, ktoré máme teraz vykonať. Akoby tamto mohol každý, ale toto je údel pre vyvoleného.

Dost' lamentovania. A veď naozaj – rozhodnutie je možno bližšie, ako vôbec smieme dúfať. Verím tomu prišvinovskému: - Tma? Teda bude skoro svitať!

Vidím si Ťa, Paľko, v ten deň slávy, keď Slovákom začne sviatať, a chápem Tvoj dobroprajný úsmev, ktorým im odpovedáš na výčitky: „Prečo ste nás nechali tak dlho čakať?“

S úprimným pozdravom

Julio R.

19. nov. 84.

Drahý Paľko!

Namiesto toho, aby som zabalil Aforizmy a poslal Juríkovi, som sa pustil do čítania. A ešte so Zápisníkom.

Ja blázon – to som nemal robiť! Teraz dlhé hodiny sedím, cúdim, vypisujem si desiatky strán, bočnými poznámkami výskam do radosti, tleskam Ti od nadšenia, spomínam si na moje príbuzné myšlienky, nechávam sa provokovať k mysleniu...

Výsledok: došiel som po 27. stranu a začínajú ma mrle chytáť: nezdržím to priveľa u seba?

Ale zato budem môcť Rudovi napísať sprievodný list so zodpovedným mojím osobným stanoviskom. (To sa, pravdaže, dalo napísať aj bez čítania, ale tá naša chorobná poctivosť!)

Je to vynikajúca knižka, Paľko!

Veľa bude závisieť od úpravy – od vzduchu, od prázdneho priestoru, ktorý sa medzi tie myšlienky dostane – od pauzy, t.j. času na čitateľovo uvažovanie.

Rád by som Ruda presvedčil (to sa mi nepodarí, ale nech!), že treba všetko obrátiť hore nohami: nie že budeme uvažovať o tom, či máme tomuto autorovi spraviť tú milosť, aby sme ho vydali, ale či si môžeme dovoliť ten prepych, že by sme ho nevydali!

Úplne ma svrbia prsty urobiť z tých aforizmov (rozriedených mojimi úvahami nad nimi) pásmičko do košického rozhlasového Literárneho spektra – ale už som toľko sľubov vo vzťahu k Tebe vyslovil a nesplnil, že sa aj o tomto bojím hovoriť.

Volil si správne: z tejto knižky treba spraviť barana, ktorý prevalí ten prekliaty múr odmietania.

Rád by som spolupracoval pri redigovaní. Cítim ten text tak (kde ho cítim!), že by ma bolo škoda na to nevyužiť.

Keď bude čas, navyberám Ti dačo z tej mojej „ľavej strany“ zápisníka, kde som si zachytával, čo mi šlo hlavou.

Vrúcny pozdrav na Zobor Vám posielala

Julo R.

21. nov. 84.

Drahý Paľko!

Pár dní si už čítam po kúsku Tvoju kapitolku „I Mozart si písal rekvie“ Chodí mi pritom všeličo po hlave, dačo z toho by Ťa možno mohlo aj zaujímať, tak to hodím na papier.

Predtým ale: nebolo by možné túto kapit. uverejniť v nejakom teoret. časopise venovanom hudbe? (Neviem, v akom – ale rozhodne by to stálo za pokus. Považujem to za najistejšiu cestu prizerazu. Literatúre ešte dlho potrvá, kým sa jej takéhoto dačo- ho zažiada.)

+

Myslíme si, že Smrť je jedna, a my sme koľki! - a preto žijeme tak, akoby sme sa hrali s ňou na slepú babu. Pravdaže, my ako vidiaci. Vždy s nádejou, že pri tom šmátraní Smrti rukou my uskočíme, a zasiahne niekoho iného.

Budeme si musieť zvyknúť na predstavu, že každý máme svoju Smrť. Koľko životov, toľko smrtí. A naučiť sa spolunažívať s touto svojou smrťou v priateľstve, v porozumení. Uznať aj jej právo, ako ona uznala právo životu.

A poľutovať ju. Lebo ak je tak, ako sme povedali, náš koniec je aj jej koncom.

Ak Paľko napíše kapitolu „I Mozart si písal rekvie“, môžeš si byť istý, že chápe túto knižku ako svoje rekvie. Že sa blíži chvíľa, keď on už viac nebude môcť urobiť k nám ani krok. Len čakať, dlho, nekonečne dlho čakať, kým sa my, dezorientovaní, dezintegrovani, roztrúsení, začneme poddávať ako železné piliny magnetu akejsi neznámej sile, ktorá nás obráti tvárou k nemu a donúti nás vykročiť. Nás – k nemu.

+

Božemôj, kedy budeme môcť pocítiť v celej veľkosti nádheru týchto slov!

Či len vtedy, keď vznikne veľké oratórium na Straussove slová, autorom ktorého nebude nikto iný ako nový Mozart?

(Áno, skutočné Paľkovo ocenenie príde len z inej oblasti umenia – z hudby!)

Čítajme, a nechajme sa penikať:

„Tvorba a smrť sú susedné oblasti...“ (Atď., str. 48)

(K tejto Tvojej fantastickej pasáži som si na okraj pripísal:)

Preto majú Salierovci rovnaký des z génia smrti, ako z génia tvorby!

Nemajúc génia tvorby, nemajú ani génia smrti?

(To je závratná myšlienka!)

Nepoznajú Smrť, ktorá je len druhou stranou večnosti, ale iba zánik?

+

Ešte raz: zánik a smrť nie sú jedno a to isté. Smrť sa zjavila len na istom stupni vývoja ľudského ducha – aby ho ovenčila?

+

„Človek si je sám tvorcom svojho života i svojej smrti.“ (Strauss, 48)

Tou mierou, ako tvoríme život, tvoríme aj smrť. A tou mierou, ako sa živelne poddávame životu, tak sa odovzdávame aj do rúk živelným silám smrti.

Ako sme žití, tak sme aj „mretí“.

(Živelnosť je rozklad sám.)

+

Preboha, veď nikto iný ako Mozart mi to nádherne potvrdzuje. Stvoril život, stvoril – ako vrchol – aj svoje Requiem. Lebo smrť je dielo!!

+

(Pri čítaní Tvojho neskoršieho textu: Každý život je „život k smrti“ (Atď., str. 54) som si k tomu musel poznačiť:)

Dovedené do dôsledkov by to znamenalo polemiku s týmto Paľkovým názorom... Skutočne „každý život“?

A pokiaľ ide o „totálnu anihiláciu“. Nás môže zaujímať život len ako ľudská kategória – a ten môže podľahnúť totálnej anihilácii. Tou mierou, ako sa môže zodvihnúť, môže aj klesnúť.

Nádhernú pasáž o poznaní („Keďže je vesmír nepredstaviteľne rozmerný...“, str. 50) som si nielen s pôžitkom vypísal, ale aj poslal môjmu astronómovi na vojnu. A na okraj:

Áno, tak ako som o tom pred chvíľou uvažoval: poznanie je výsledok zápasu harmónie s chaosom, s ničotou.

Poznanie je stvorenie a tvorenie.

Pri čítaní nasledujúceho textu ma napadlo, že možno naozaj len Mozartova hudba je súzvučná týmto Paľkovým slovám – a že nie je vylúčené, že raz zaznejú spoločne.

Ako ináč to možno vnímať, ak nie ako hudbu? – „Keď krídlo absolútneho ticha....“ (Atď., s. 51)

A ešte jedna myšlienka – vyvábena spomienkou na Tvoj aforizmus o vine, výčitke a „nevine“ (kdesi ku koncu knižky):

Ten univerzálny (prišvinovský, straussovský) pocit viny, ktorý (ako som presvedčený) mohol vzniknúť len na istom stupni vývoja vedomia, musí mať predurčené nejaké významné miesto v budúcom všeľudskom vedomí ľudí Komúny.

Len z tejto perspektívy oceníš, aká to bola revolúcia – zobrať všetky hriechy sveta na seba!

Keď každý z nás bude všetkému na vine, stratí sa pocit previny jedného voči druhému. Jediným predmetom previny si zostaneš ty sám.

Tak bude. Ale aké kolízie musia nastávať v prechodnej dobe, keď vedľa seba žijú ľudia s univerzálnym pocitom viny – a súčasne s univerzálnym pocitom neviny (a teda „všedozvo- lenosti“).

No, hádam som si Ťa, Paľko, už dosť zneužil ako čitateľa (pekne vysoko som zarúbal v hľadaní čitateľa!)

Tvoje Requiem je nesmierne, a moje poznámky (ako sa budú množiť v Zápisníku) raz budú len zaujímavým dokladom, ako zjednodušene (pri najlepšej snahe) si Ťa mohli tvoji súčasníci chápať.

(Ani nie tak súčasníci, ako skôr dočasníci, Teba – večného.)
Je čosi krásne v tom, ako toto všetko píšem smelo, bez zábran – a bez obáv, že by si v tom pocítil čo len jeden falošný tón.
„Úsmev nad úsmevom“ som konečne 28. nov. poslal Juríkovi – so sprievodným „doporučením“.

Bolo by len zákonité (a v logike mojich interakcií so svetom), keby všetko moje horlenie „za“ vyvolalo protichodnú reakciu. Tieto premety veľmi dobre poznám.

Tak či onak – je pred nami možnosť voľby. Budeme veriť, že sa prikloní k nám vládnuť tvárou.

Nech Vás táto moja mikulášska nádielka zastihne v pohode, naši milí Straussovci!

Julo R.

2. dec. 84

Drahý Julko!

Som obdivný čitateľ Tvojich komentárov, lebo sa mi vidia ži-
všie a múdrejšie ako texty, niekedy možno prihrdúsené abstrak-
ciou. Obdivujem Tvoj hlboký vzťah k hudbe a k Mozartovi. Bol
svojský a jedinečný fenomén ako v poézii Rilke, Valéry a Holan.

Keď som u Holana, myslím, že Nobelova cena sa netýkala
len Seiferta, ale ozaj svetovej českej poézie, ktorej vyvrcholením
je Holanovo dielo, človeka trpiaceho a neuznávaného. Ale veď
každá ľudská veľkosť ide cez obeť. Lacná životná úspešnosť je
veľmi efemérna hodnota.

I tento náš slovenský národ je toho dokladom. Všetko veľ-
ké v ňom rástlo pod kepienkom bolesti. A tí, čo ho ľúbime, si
môžeme s Jankom Silanom povedať:

*„To vlastne moje srdce nie je,
lež srdce všetkých Slovákov.“*

Tvoje poznámky sú hlboké a podnetné. Z každej z nich by
sa dal urobiť článok. Čo si o smrti, hudbe a o svetovom bytí na-
písal, sú originálne pravdy. To by sa všetko hodilo vydať. Určite
sa to raz stane. Veď v každej oblasti, i v oblasti ducha, sa stane
to, čo sa stať má.

Ako sa ten kultúrny kolotoč krúti, nevie nik na dobro. Krúti
sa odskočené kolesá, pomaly aj tie neodskočené. Neuznáva sa,
že v jednom a tom istom človeku môžu byť rôzne registre, rôz-
ne dotykové sféry. Kultúra nie je jednoliata štruktúra, ale rieka z
rôznych sútokov, prúdov a zátočín. I dve steblá trávy sa rôznia, a
kultúrny tvorca má byť robený na jednu muštru. Bolo by treba
viac načúvať a menej rozdávať direktívy. Nielen rozumovú analý-
zu potrebuje dielo, ale lásku a silu otvorenosti prijatia.

Vývoj je otvorený systém. A nakoniec dôjde k stavu zrov-
nováženia medzi tým čo má byť a tým čo by mohlo byť. To ži-
čím budúcnosti slovenskej kultúrnosti.

To je tá moja adventná kultúrna perspektíva.

Žičím Tebe i Tvojim milým stálu silu nádeje a lásky, bratsky

Tvoj Paľo S.

Nitra 12. 12. 84

Drahý Julko!

Tvoje listy sú elixírom mojich dní. Krátke spojenie podob-
ne ladených duší odoženú i chmáry, ktoré sa priplichia občas
ku každému. A vyčistené nebo sa zrkadlí potom i v nás.

Obával som sa, že Ťa zaťažujem takými zásielkami ako vo-
ňady. Ale rozptýlil si tie obavy.

Každý život je nový fyzicko-psychologický experiment. To
dotvrdzuje každý nový deň, ako dar poznania. V dákom staršom
rukopise mám esej „experimentálny život“. Keby som na to raz
naďabil, pošlem ho. Ale bojovnejší postoj sa preonačil na obdiv.
A ten je modifikácia vďačnosti. A tak sa pozvoľna z života stáva
otvorený systém lásky do dneška i poza dnešok do ríše trvania.

A v tom medzi priestore vajatáme, šťastní i v nešťastí. To
sa už ukázalo v mnohých životoch, že aký-taký formát sa smie
manifestovať iba obeťou. Myslím na Teba vo veľkej oddanosti a
vďačnosti

Tvoj Paľo

Nitra 13. 12. 84

Posolstvo Pavla Straussa v cenách nesúcich jeho meno

Rok 2012 bol Rokom Pavla Straussa a nemohol sa skončiť
krajšie ako slávnostným odovzdávaním Cien Pavla Straussa – vý-
znamným podujatím, ktoré sa tradične konalo v Divadle Andreja
Bagara v Nitre. Hoci slávnostné odovzdávanie cien bolo 31. ok-
tóbra, v predvečer Sviatku všetkých svätých, keď boli prázdniny a
mnohí cestovali na hroby svojich blízkych, do divadla prišlo veľa
ľudí a sála bola ako každý rok plná. Hlavnými organizátormi aj v
tomto roku boli Kulturologická spoločnosť a Univerzita Konštan-
tína Filozofa v Nitre so šiestimi fakultami, v spolupráci s Rotary
clubom Nitra Harmony.

Pri privítaní prof. Bernard Garaj, dekan filozofickej fakulty,
povedal, že Slovensko nie je rozlohou veľká krajina, ale počtom
talentovaných umelcov je mimoriadne bohatá. „A to nemyslíme
len na tých najznámejších, o ktorých sa píše a hovorí. Stačí sa
pozrieť vôkol seba a nájdeme desiatky kreatívnych umelcov, ktorí
vytvárajú hodnotné diela. Naša univerzita, zastrešujúca viaceré
humanitné odbory, si všima jedných i druhých a čerpá z ich bo-
hatstva. Aj preto vznikla Cena Pavla Straussa za trvalý prínos v
oblasti kultúry a umenia.“ Záverom svojho príhovoru vyslovil že-
lanie, aby slávnostný podvečer patril dobrým umelcom a dobrým
ľuďom, vlastne všetkým, ktorí si vážia poctivé umenie, pretože v
súčasnej dobe, ktorá kultúre veľmi nepraje, ho potrebujeme viac
než kedykoľvek. Na koniec dodal: „Ceny Pavla Straussa vníma-
me ako malé – veľké svetielko, ktoré nám ukazuje cestu zmien,
veď slovenská kultúra a umenie majú silu ovplyvňovať nielen me-
dziludské vzťahy, ale aj ekonomiku a hospodárstvo našej krajiny.
Vážme si ich a podporujme. Všetko, čo do kultúry a umenia vlo-
žíme, sa nám raz vráti.“

Potom už mohla zaznieť oficiálna znelka Ceny Pavla Straus-
sa, ktorú zložila špeciálne pre túto príležitosť Tatiana Tretinová.
Odovzdávanie cien sa začalo s niekoľko minútovým oneskore-
ním, lebo organizátori do poslednej chvíle čakali na ministra
školstva, vedy, výskumu a športu doc. Dušana Čaploviča. Ako
to niekedy u politikov býva, na poslednú chvíľu sa ospravedlnil
a príhovor za neho prečítal Ján Greššo, riaditeľ Divadla Andre-
ja Bagara v Nitre. Minister školstva do príhovoru okrem iného
napísal, že nitrianske oceňovanie v oblasti kultúry a umenia je
v mnohom výnimočné. „Výnimočný je už samotný fakt, že ceny
vznikli z iniciatívy študentov a pedagógov vysokej školy a viac
rokov sa nimi vzdáva hold významným slovenským osobnos-
tiam. Výnimočné je aj tým, že laureátov cien vyberajú študenti a
katedre kulturológie a nitrianskej univerzite záleží na verejnom
oceňovaní tvorivých osobností, intelektuálov – umelcov, vedcov.
Výnimočné je aj preto, že ceny sú pomenované a pripomínajú
odkaz Pavla Straussa – jedinečného kresťanského mysliteľa, hu-
manistu, spisovateľa.“

Minister školstva zaspomínal na obdobie, keď pôsobil v Nitre
a keď mal možnosť sa zoznámiť s Pavlom Straussom, o ktorom
napísal, „že mal zvláštny dar pokoja, rozvahy a láskavosti, kto-
rým ľudí priťahoval a všetci sa v jeho prítomnosti cítili uvoľnene.
Nečudo, že ho vyhľadávali mnohí známi i menej známi ľudia, na-
vštevovali spisovatelia, herci, výtvarníci. S odstupom času, žiaľ aj
s odstupom času od jeho smrti, môžem povedať, že Pavol Strauss
ľudí spájal. Napokon spája nás doteraz. Som presvedčený, že aj
zásluhou tohto podujatia bude rok 2012 v našich srdciach i mys-
liach dôstojným „straussovským rokom“.

V ďalšej časti príhovoru minister pripomenul: „Možno si
ani neuvedomujete, vážení kolegovia, milí študenti z Univerzi-
ty Konštantína Filozofa, akú veľkú vec robíte pre celé Slovensko,
pre tvorivých ľudí našej krajiny. Veľkosťou nás všetkých je oceniť
poctivé umenie, uctiť si kultúrne hodnoty a ich tvorcov. Budme
na nich hrdí, vážme si ich, ale vážme si aj pedagógov, ktorí učia
mladých ľudí láske k umeniu a kultúre. Ak ich to naučíme, náš
život bude duchovne bohatší, krajší a aj hodnotnejší.“

Známa moderátorská dvojica Jarmila Hargašová a Jozef Ši-
monovič skonštatovali, že Cena Pavla Straussa si za roky svojej

existencie získala dobré renomé a je právom považovaná za jednu z najväznejších cien, ktoré sa udeľujú na Slovensku. Jej zvláštnosťou je aj to, že nikde na Slovensku, ani nikde vo svete, žiadna vysoká škola neudeľuje celoštátne ceny najlepším umelcom svojej krajiny. A potom už zahlásili prvého hudobného hosťa – husľového virtuóza Dalibora Karvaya, ktorý je od malička pozoruhodný talent. Keď mal tri a pol roka začal hrať na husliach a odborníci o ňom hovorili ako o zázračnom dieťati, čo potvrdil aj na vystúpení v Nitre.

Zakladateľom Ceny Pavla Straussa a ich hlavným organizátorom je prof. PhDr. Jozef Leikert, PhD., ktorý v slávnostnom prejave povedal: „Dnešný deň, ale aj nastávajúci pár dní, majú zvláštnu atmosféru. Navštevujeme hroby, kladíme na ne kvety, zapalujeme sviečky a v tichosti sa modlíme za tých, ktorí už nie sú medzi nami. Je pekným zvykom, že v deň odovzdávania Cien Pavla Straussa zájdeme so študentmi k hrobu Pavla Straussa, ktorý je pochovaný na nitrianskom cintoríne. Položiť kyticu kvetov, postáť v tichu šumenia stromov, zaspomínať, zamyslieť sa. Nad životom človeka, nad napísanými slovami, vyriešením i nevyriešeným odkazom humanistu, spisovateľa, lekára, vzácného človeka. Pri tejto príležitosti sa natiska otázka: Čo všetko nám Pavol Strauss zanechal, na čo i po rokoch upriamuje našu pozornosť? A vôbec, aká je to osobnosť, po ktorej sme sa rozhodli pomenovať ceny, ktoré už niekoľko rokov udeľujeme významným slovenským umelcom? Najpresvedčivejšiu odpoveď nájdeme v Straussovom súbornom literárnom diele, ktorého záverečný – desiaty zväzok vyšiel pred niekoľkými dňami. Vyše päťtisíc strán tlačenej slova – básni, eseji, denníkov, ale aj aforizmov, reflexií či prekladov, v ktorých sa odhaľuje pozoruhodná osobnosť veľkej morálnej hodnoty. Pavol Strauss mal vždy čo povedať ako lekár, spisovateľ, filozof, kulturológ. Má nám čo povedať aj dnes, možno viac než kedykoľvek predtým, keď sa číta menej, keď máme jeden k druhému ďaleko, keď sa nepočúvame, keď sme voči sebe nevšímaví a málo pozorní. Kdesi sa stala chyba: kultúra a umenie neurčujú životný smer, udáva ho ekonomika, biznis, mamona, túžba po bohatstve. Všetko je v popredí, iba duchovno človeka sa pomaly vytráca. Ak to takto pôjde ďalej, čoskoro nebudeme mať komu povedať pekné slovo a pekné slovo nebudeme vedieť ani sformulovať. Pavol Strauss v mnohom predbehol dobu a na všeličo upozorňoval. Nie mentorovaním, ale prívetivom, milo, láskavo, no o to nástojčivejšie. Liečil slovom 'dušu' a 'ducha', bol liečiteľom duše ľudí a liečiteľom ducha národa. Tohto roku by sa bol Pavol Strauss dožil sto rokov. Ktovie, čo by povedal na dnešnú dobu, keby žil. Čo by nám odkázal, za čo by nás pochválil, voči čomu by bol kritický? A čo by povedal na ceny, ktoré sú po ňom pomenované? A čo by povedal na ocenených? Doktor Strauss veľa toho nikdy nenahovoril, jeho slovo bývalo úsečné, ako jeho aforizmy či krátke denníkové zápisky. O jednom som však presvedčený, že aj tohto roku by bol spokojný s vybranými laureátmi cien nesúcich jeho meno. Pretože doktor Pavol Strauss vždy vedel oceniť a pochváliť dobré umenie a jeho tvorcov. Navyše sa vedel tešiť z každého zmysluplného diela, ktoré robí ľudí krajšími a lepšími. Takou chce byť aj naša akcia, ktorá sa nerodila ľahko, ale o to s väčšou láskou. S láskou a úctou k doktorovi Straussovi, s láskou a úctou k oceneným, ale aj s láskou a úctou k vám, vážení a milí priatelia.“

Ceny Pavla Straussa sa udeľujú od roku 2005 a prvými laureátmi ceny sa stali humanista, etik a spisovateľ literatúry faktú Ján Chryzostom kardinál Korec a herečka SND v Bratislave Emília Vášáryová. O rok neskôr boli cenou pocienení básnik Milan Rúfus a operný spevák Peter Dvorský. V roku 2007 cenu dostal lekár a esejista Jaroslav Siman a husľový virtuóz Peter Michalica. Roku 2008 sa nositeľmi Ceny Pavla Straussa stali maliar, grafik a ilustrátor Miroslav Cipár a legenda slovenskej populárnej hudby Pavol Hammel. V ďalšom roku cenu získal známy choreograf Štefan Nosál, zakladateľ Lúčnice, a svetovo uznávaný fotograf Karol Kállay. V roku 2010 boli Cenou Pavla Straussa dekorovaní hudobný skladateľ Ladislav Burlas a režisér Jozef Bednárík.

Vlani sa ceny odovzdávali za dva roky (2011, 2012) a ako prvý si cenu prevzal známy básnik a prekladateľ Viliam Turčány, ktorý knižne debutoval roku 1957 básnickou zbierkou Jarky

v kraji. Odvtedy má na konte ďalších 14 básnických zbierok, veršovanú knižku pre deti a viacero teoretických prác z oblasti veržológie. V prekladateľskej tvorbe sa sústredil na diela klasických talianskych básnikov, najmä Danteho Alighierioho. Pripravil výbery z Ovídia, Petrarca, Boccaccia, Michelangela Buonarrotoho, Ronsarda, Prudhomma, provensalských trubadúrov či básnikov tzv. sicílskej školy. Svojrúznou syntézou všetkých troch tvorivých aktivít je kniha Podľa vód a voľných polí, v ktorej sa Viliam Turčány predstavil ako básnik, prekladateľ i literárny teoretik.

Laudáciu na Viliama Turčányho povedala známa prekladateľka a riaditeľka Literárneho informačného centra v Bratislave Miroslava Vallová, po ktorej majster Turčány zarecitoval prvých 27 veršov z Proglasu od Konštantína Filozofa v origináli, a potom vo vlastnom preklade v slovenčine. Jeho bravúrna recitácia tak nadchla divákov, že mu diváci v stoji dlho tleskali.

Druhou ocenenou osobnosťou bola známa herečka SND v Bratislave prof. Božidara Turzonovová, ktorá má na svojom konte množstvo divadelných, filmových, televíznych i rozhlasových rolí. Hrala napríklad v úspešných predstaveniach Na skle maľované, Ženský zákon, Krehká rovnováha či Mastný hrniec. Do povedomia filmových divákov sa zapísala najmä ako predstaviteľka opernej „divy“ Emy Destinovej vo filme Božská Ema. Okrem toho pracuje v rozhlase a dabingu, hrá v divácky sledovaných televíznych seriáloch. Navyše je obľúbenou vysokoškolskou profesorkou.

Slávnostnú laudáciu o nej predniesol herec František Kovár. O jedinečných hereckých kvalitách Božidary Turzonovovej sa mohli diváci presvedčiť z monológu z hry Johna Murrela Posledné leto Sarah Bernhardtovej, ktorá mala premiéru v SND roku 2004 a Božidara Turzonovová v nej doslova excelovala.

Tretím laureátom Ceny Pavla Straussa sa stal jeden z najlepších slovenských scénografov prof. Jozef Ciller, ktorý od roku 1967 pôsobí v Divadle SNP v Martine ako výtvarník a šéf výpravy. Jozef Ciller pracoval v dvadsiatich krajinách sveta a vytvoril takmer päťsto scénických riešení pre divadlo, film a televíziu. Jeho scéna zdobila aj javisko nitrianskeho divadla, kde si ocenení preberali ceny. Laudáciu na Jozefa Cillera prečítal divadelný vedec a kritik PhDr. Ladislav Lajcha.

Štvrtou ocenenou bola etnografka, interpretka a zberateľka slovenských ľudových piesní, rozhlasová redaktorka Darina Laščiaková, ktorá sa už počas štúdia na vysokej škole stala sólistkou Lúčnice, neskôr členkou rozhlasového súboru ľudovej umeleckej tvorby a sólistkou Orchestra ľudových nástrojov, s ktorým spolupracovala vyše dvadsať rokov. V rozhlase pracovala 33 rokov ako hudobná redaktorka a za tú dobu pripravila množstvo programov o ľudovej hudbe na Slovensku. Za piesňou precestovala celé Slovensko a aj jej zásluhou sa dnes v Slovenskom rozhlase nachádzajú klenoty našej ľudovej kultúry. Viaceré ľudové piesne, ktoré objavila, i naspievala.

Laudáciu na pani Darinu Laščiakovú predniesol PhDr. Ondrej Demo, predseda Spolku hudobného folklóru pri Slovenskej hudobnej únii. Odovzdávanie Cien Pavla Straussa vyvrcholilo krátkym vystúpením Darinky Laščiakovej, ktoré diváci úprimne ohodnotili tým, že spontánne vstali a dlho tleskali (sála má kapacitu 700 miest).

Ozdobou slávnostného odovzdávania Cien Pavla Straussa bolo i hudobné vystúpenie známeho klavírneho virtuóza Richarda Rikkona, ktorý sa hre na klavír venuje od svojich štyroch rokov a už ako päťročný získal prvú cenu. Odvtedy žne úspechy na domácich i zahraničných hudobných scénach.

Úplný záver vlnajšieho odovzdávania Cien Pavla Straussa patril legendárnej skupine Javory s Hanou a Petrom Ulrychovcami. Predstavili sa novými, ale aj staršími piesňami, ktoré dobre poznala najmä staršia generácia.

Pri rozlúčke moderátorka Jaroslava Hargašová poďakovala organizátorom, účinkujúcim, ale najmä divákovi za vytvorenie úžasnej atmosféry a dodala: „Odnesme si so sebou všetko pekné a milé, čo sme počuli, videli, zažili. A nezabudnime tým obohatiť aj iných. V tom tkvie poslanstvo Pavla Straussa...“

Cena Pavla Straussa, október 2012

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 21-22, október 2013. Pripravili: Martin Kolečák, Július Rybák a Jozef Šišila. Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: zuslm@svslm.sk, číslo účtu: 2923832760/1100, IČO: 37907751, tlač: Print Master, Lipt. Mikuláš, e-mail: printmaster.lm@gmail.com. Počet výtlačkov: 500.

 Telink